© Albert Bonniers Förlag AB 1960
EtJ ALM AR SÖDERBERG
MARTIN BIRCKS UNGDOM
Delfinserien, andra upplagan 1970

GLOBUS
Hjalmar
SÖDERBERG
Tinereţea lui
MARTIN
BIRCK
Traducere prefaţă de
Pefreb ANUS
EPITURA Wilv EBS
Bucureşti
1975
Ilustraţia copertei *Sorin Dumitrescu*
Coperta colecţiei *Ion State*

PREFAŢĂ

A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI al XIX-lea cunoaşte în Suedia vii dezbateri politice, filosofice şi estetice. În disputa dintre diversele curente literare aflăm certe corespondenţe cu mişcarea generală de idei care frământa Europa în acea perioadă.

Aşa „cum se întâmpla însă adesea, marii scriitori – ca Strindberg, Froding, Karifeldt – nu pot fi strict încadraţi într-un singur curent, chiar dacă în timpul vieţii au aderat la unul sau altul dintre ele.

Hjalmar Söderberg nu este un pionier sau un promotor al unei anumite tendinţe. Poate fi însă considerat, pe bună dreptate, unul dintre maeştrii prozei scurte în literatura suedezi.

Tinereţea lui Martin Birck a devenit, la scurt timp de la publicare, în 1901, cartea de căpătâi a unei întregi generaţii. În esenţa ei povestirea este autobiografică.

Martin Birck este un autoexilat într-o societate pe care nu o înţelege, sau nu vrea s-o înţeleagă. Nu găseşte în

existenţă niciun sens, nicio legătură logică între fapte. Ca şi Tomas Weber, eroul primei povestiri de proporţii mai mari, *Rătăciri* (Forvillelser, 1895), Martin colindă oraşul, dar nu din neastâmpăr tineresc, ci împins de o incurabilă melancolie. Trăsăturile celui ce avea să devină adultul Martin, sensibil, lucid şi apatic, apar de la o vârstă fragedă. Credinţa în copilărie o pierde devreme, iar în locul ei, în locul tradiţionalelor valori morale, rămân golul şi spaima în faţa existenţei. Prin pânza de poveţe şi poveşti, ţesută de mâini grijulii care îi ocrotiseră copilăria, se întrezăreau contururile tulburi şi ameninţătoare ale necunoscutului.

Episodul copilăriei lui Martin reprezintă una din cele mai frumoase pagini ale prozei suedeze. Privirea nostalgică, îndreptată spre >un trecut imposibil de regăsit, asociată cu o surprinzătoare fidelitate a detaliilor, alcătuiesc o ambianţă blânda, ireală parcă, şi totuşi extraordinar de exactă.

Ironia fină e mereu prezentă în substanţa povestirii. Niciun moment lirismul nu devine dulceag. În trăirile de maximă intensitate ale copilului întâlnim simbolurile care prefigurează viitoarea concepţie deterministă a tânărului Martin: spectacolul de la teatrul de marionete, unde totul se mişcă prin mânuirea sforilor, îl înfricoşază pe copil prin cruzimea absurdă, gratuită: „Nu înţelegea nimic şi zgomotul bâtei de lemn izbindu-se de capul păpuşii îl înspăimânta… Lui Martinnu-i venea nici să râdă, nici să plângă, privea năuc şi îngrozit, această lume nouă, atât de diferită de a lui”.

Absurdul în viaţă i se va înfăţişa mai târziu sub diverse forme. După promovarea bacalaureatului, după o vizită umilitoare la directorul unui departament administrativ, va deveni un funcţionar care se va ocupa cu bifarea unor nesfârşite coloane de cifre. Asta e într-adevăr viaţa? se va întreba Martin.

G

Pentru asta trăiesc atâţia oameni? Totul îi apare ca un coşmar, ca o suferinţă absurdă. Revolta împotriva

existenţei meschine se va îndrepta contra lui Dumnezeu, simbolul haosului.

Martin Birck nu e un ambiţios, nu urmăreşte o carieră socială şi înstrăinarea de lume nu îl face să sufere. îl frământa doar îndoieli de ordin pur existenţial.

E drept că domeniile frumosului îi sunt cunoscute. Aici îşi găseşte adevăratele satisfacţii. Dar ele nu-i pot procura căldura relaţiilor umane, de care se simte frustrat. Totuşi, în clipele când reuşeşte să descopere frumosul, într-o privelişte care îi place, într-o carte pe care o înţelege, în mersul graţios al unei fete, în lumina unei anumite ore, i se pare că viaţa merită să fie trăită. Toate senzaţiile lui sunt parcă surde, estompate de neîncrederea în sine, şi de o timiditate înnăscută.

Martin va rămâne spectatorul care priveşte de departe agitaţia oamenilor. Va colinda, mereu melancolic, la ceasul amurgului, străzile oraşului vechi, cu visele şi închipuirile sale. În *Tinereţea lui Martin Birck* Stockholmul e prins când în lumina zilei, sub un soare strălucitor, când în culori blânde, ca într-o acuarelă străvezie, sau bântuit de viscole.

Gândurile, ideile lui Martin prind treptat contur şi aleg calea versurilor. Dar acest har poetic trebuie ascuns chiar celor apropiaţi, refractari poeziei.

Gândirea şi literatura suedeză a anilor optzeci este deschisă spre curentele de idei europene – precum pozitivismul, radicalismul, iar în literatură naturalismul – care combat morala ipocrită a societăţii burgheze. Martin este însă sceptic în ce priveşte ideile evoluţioniste proclamate de generaţia anilor

„Optzeci”. Acelaşi scepticism îl manifestă şi faţă de convingerea generaţiei mai tinere, neromantice, de la „nouăzeci”, în posibilitatea poeziei şi a artei de a înnobila oamenii. El consideră că lumea e neschimbată, că nicio victorie nu a fost câştigată şi deci nu a venit vremea ca poeţii să cânte deceniul care trecuse. Martin nQ crede în eficienţa unei lupte dusă cu arma poeziei şi a cuvintelor frumos potrivite. Optează pentru o afirmare limpede,

răspicată, a adevărurilor. Totuşi nu el, Martin, este omu'! de acţiune care să poată realiza asta.

Senzaţia ce revine mereu este cea de scurgere fără sens a timpului, de alienare. Aceeaşi atitudine afectivă, marcată de inerţie, îi domină şi legăturile sentimentale. Totuşi dragostea este cea care transmite cărţii sclipirea fugară a speranţei şi a fericirii. Întâmplarea va scoate în calea lui Martin o fată, atinsă, ca şi el, de frigul deznădejdii, al iluziilor tinereşti ucise de o morală ipocrită.

Critica suedeză apreciază că aici se află punctul slab al povestirii, în capitularea lui Martin în faţa unei morale pe care altminteri el însuşi o atacă atât de necruţător.

Această slăbiciune în compoziţie îşi află însă explicaţia în particularităţile spirituale ale autorului. Totuşi, descrierea pasiunii celor doi tineri e realizată cu strălucire şi autenticitate.

Repetată, deprimanta întrebare a lui Martin: „Ce-am făcut din viaţa noastră, noi, oamenii?" se transformă în noul context în „Ce-am făcut din viaţa noastră, noi, bărbaţii, şi ce am făcut din *a lor*?" Deşi pusă cu o intonaţie şovăitoare, întrebarea însemna un atac împotriva concepţiei retrograde despre condiţia femeii în societate.

Fericirea lui Martin e chinuită, ascunsă, dar e fericire. Solidaritatea acestor două fiinţe slabe iradiază căldură şi adevăr. Sărutul cu care se încheie romanul apare firesc şi nu are nimic dintr-un happy-end. El e o cufundare adâncă, o smulgere violentă de realitate, urmată de o lentă şi fericită trezire.

Dragostea ca unic izvor de fericire al eroilor de tipul lui Martin, fie ei bărbaţi sau femei, va fi o temă cu bogate variaţiuni în literatura scandinavă a începutului de secol.

Nenumăraţi tineri s-au recunoscut în figura lui Martin Birck. S-a spus că romanul reprezintă confesiunea unei întregi generaţii. Puternica impresie pe care o lasă cartea e în mare măsură meritul artei lui Söderberg de a fi concentrat într-un limbaj cristalin, plin de poezie, atmosfera de sfârşit de secol a Stockholmului.

Hjalmar Söderberg n-a păşit în literatură ca un autor

cu preocupări grave, de problematică socială sau existenţială. Debutul – *Rătăciri* (Fovillelser), un scurt roman apărut în 1895 – avea o notă de frondă şi frivolitate.

Povestea lui Tomas Weber, tânărul care colindă străzile Stockholmului, poartă mănuşi roşii, bea lichior verde, seduce fete, semnează cecuri false şi apoi face o încercare nereuşită de sinucidere, a fost primită foarte diferit de critică şi a stârnit dezbateri aprinse.

Tinereţea lui Martin Birck a apărut după ce Hjalmar Söderberg publicase câţiva ani la rând, în periodice (adunate apoi în volum), aşa-numitele povestioare, „historietter", schiţe concentrate, pătrunse de ironie blânda, bijuterii miniaturale ale genului. Istorioarele conţin, de obicei, un subiect doar aparent frivol, iar epilogul lor constă într-un paradox, o reflecţie melancolică ori un zâmbet sceptic.

Anii aduc, în continuare, o bogată recoltă de proză scurtă, culegeri de schiţe, cozerii, recenzii, nuvele. O parte din ele sunt adunate în volumele *Dejunurile consulului general*, *Străinii* (1933), *Ancora albastră*.

Doktor Glas, lucrare de maturitate de această dată, provoacă o furtună de proteste şi, firesc, în apărarea ei se ridică iar personalităţile de frunte ale Suediei. Doctorul Glas e medic. El ucide un preot din motive umanitare. Evenimentele se desfăşoară cu graţia şi claritatea care sunt proprii autorului. Planul crimei se naşte de la sine şi ocazia apare pe negândite. Pastorul Gregorius, victima, a cărui simplă apariţie provoacă repulsia doctorului, reprezintă încarnarea a tot ceea ce e dezgustător pe lume. Pastorul e căsătorit cu o femeie tânără, frumoasă, de care doctorul e îndrăgostit fără speranţă. Ambii soţi sunt pacienţii doctorului. Soţia pastorului are un iubit şi simpatia doctorului se îndreaptă spre cei doi tineri. Pastorul vrea să se folosească de dreptul conjugal care îi este mereu refuzat şi doctorul se aliază cu tânăra femeie în încercarea de a-l îndepărta pe soţul tiranic. Pentru că el persistă în intenţiile sale, se ajunge la deznodământul fatal.

Din punct de vedere etic, eşafodaje moral ai doctorului este foarte îndoielnic şi acest aspect diminuează valoarea romanului. Sentimental însă, cititorul este alături de Glas. Pastorul personifică urâtul şi nedreptatea.

Sfârşitul romanului e în nota tipică a lui Hjalmar Söderberg. Soţia pastorului e părăsită de iubitul ei.

Fapta doctorului Glas, fapta vieţii sale, nu duce nicăieri. Doctorul va continua aceeaşi existenţă, minată de o tulbure melancolie.

În următoarea perioadă, deosebit de fertilă, în ciuda unor puternice drame în viaţa personală a autorului, îi apar piesa *Gertrud*, romanul *Jocul cel grav* (1912), piesa într-un act *Luceafărul* (1913). Relaţiile între bărbat şi femeie, dragostea, ca o fuziune completă, ca o contopire totală, ca singura posibilitate de geneză a fericirii, sunt temele dominante în operele sale.

După ce se stabileşte în Danemarca, la sfârşitul primului război mondial, Söderberg publică piesa *Ceasul fatidic*, o previziune sumbră a evenimentelor care vor duce la apariţia forţelor reacţionare. Acţiunea e plasată într-o ţară fictivă, Tauria, ce aminteşte fără echivoc de Germania nazistă. Deşi piesa e interesantă prin dezbaterea de idei, sub raport compoziţional e prea lineară.

Hjalmar Söderberg s-a născut la Stockholm, în 1869. Tatăl său era un mic funcţionar. Fiul îl descrie ca pe un om timid, retras, lipsit de instinctul promovării sociale, dar un tată ideal, deosebit de afectiâos cu copiii săi.

Viitorul scriitor ştia foarte bine încotro voia să se îndrepte după absolvirea examenului de bacalaureat, dar nu putea recunoaşte deschis. Cele câteva luni cât a lucrat la un birou al vămii i-au servit mai târziu drept material; tinerii funcţionari şi mediul lor vor apărea în mai multe din cărţile sale. Atmosfera acestor birouri o regăsim şi în *Tinereţea lui Martin Birck*.

Curând renunţă la această slujbă pentru un post de redactor la un ziar din Christiania (vechea denumire a capitalei norvegiene, Oslo). Dar oraşul i se pare sărac, provincial, se plictiseşte fără prieteni şi după câteva luni se

întoarce la Stockholm. În 1899 se căsătoreşte. Căsnicia nu este fericită şi, cu toate că au copii, soţii se despart în 1903. Asupra anilor următori planează umbra divorţului. Drama *Gertrud* are ca motto o frază amară care dezvăluie opinia lui Hjalmar Söderberg despre dragoste: „cred în plăcerea cărnii şi în singurătatea incurabilă a sufletului".

În 1907 se recăsătoreşte cu o daneză şi se stabileşte la Copenhaga. Acolo, acest îndrăgostit al Stockholmului îşi trăieşte într-un fel de exil voluntar ultima parte a vieţii. Publică articole scăpărătoare răspândite prin reviste, câteva culegeri de nuvele (*Călătorie spre Roma* – 1929) şi scrieri care abordează critic teme religioase. Se stinge din viaţă în 1941.

Se spune, printr-un paradox, că nazismul i-a prelungit activitatea literară cu zece ani. Glasul lui Söderberg s-a asociat, cu o vigoare renăscută, marilor scriitori umanişti, împotriva forţelor dictaturii. Articolele sale, publicate în ziarele de stânga din Suedia au provocat furia şi ameninţările directe ale lui Goebbels.

Scriitorul, care în tinereţe s-a lăsat cuprins de apatia decadentă a sfârşitului de veac, s-a aflat, în ultimii ani de viaţă, în rândul celor mai activi luptători împotriva absolutismului şi brutalităţii.

În contextul unei literaturi bogate, cu multiple direcţii de dezvoltare, cum e cea suedeză de la sfârşitul veacului trecut şi începutul secolului nostru, Hjalmar Söderberg apare ca un maestru al povestirii, ca o figură de primă mărime a prozei scandinave.

PETRE BANUŞ

ŞI FADA \ mii!

I

MARTIN BIRCK ERA UN BĂIEŢEL. Dormea în patul lui şi visa.

Se făcea că era asfinţitul unei zile de toamnă, un asfinţit tihnit, plin de verdeaţă. Martin mergea, ţinându-şi mama de mină, printr-o livadă, întinsă şi ciudată, cu alei întunecoase. De-o parte şi de alta a drumului creşteau flori rare, albastre şi roşii, pe tulpini delicate care se clătinau

sub adierea vântului. Se plimba ţinând-o pe mama de mină, privea uimit florile şi nu se gândea la nimic. Ai voie să culegi numai florile albastre, cele roşii sunt otrăvitoare, îl învăţa mama. Martin îi lăsă în m-a şi se opri să-i culeagă o floare, o floare mare, albastră, care se legăna greu pe tija ei. Ce floare minunată! Se uită la ea şi o mirosi. O privi apoi din nou cu ochii mari, mirat: nu era albastră ci roşie. Ca focul de roşie! Ce roşu groaznic, otrăvitor! aruncă floarea cea rea şi începu s-o calce în picioare ca pe o dihanie primejdioasă. Când se întoarse, mama nu mai era acolo. Mamă, ţipă el, unde eşti? Unde eşti, de ce te ascunzi de mine? Martin alergă spre alee, câţiva paşi, dar nu văzu nimic. Era gata să izbucnească în plâns. Aleea pustie şi tăcută se făcea tot mai întunecoasă. În sfârşit, auzi o voce lângă el: Aici sunt, Martin, nu mă vezi? Martin nu vedea nimic. S'în aici, de ce nu vii la mine? Martin înţelese: vocea venise din spatele tufelor de soc, de aceea nu pricepuse de la început... Alergă într-acolo şi o căută cu privirea; fără îndoială că mama se ascunsese acolo. Dar în spatele socului se afla Frans de pe lângă Raden care făcu o strâmbătură oribilă cu buzele lui groase, pline de bube, şi scoase limba de un cot. Ce limbă avea! Se făcea tot mai lungă, de parcă nu se mai termina şi era acoperită toată de băşicuţe galbene-verzui.

Frans era o mică haimana şi locuia pe lângă Raden, chiar peste drum. Duminica trecută scuipase pe haina maro, cea nouă, a lui Martin şi îl făcuse filfizon.

Martin ar fi vrut s-o ia la fugă, dar parcă era ţintuit. Simţea cum i se înmoaie picioarele. Livada, florile şi copacii dispăruseră şi se află singur cu Frans într-un colţ întunecos din curtea casei lângă lăzile de gunoi. Încercă să ţipe, dar parcă-şi simţea gâtlejul sugrumat...

II

CÂND SE TREZI, MAMA şedea lângă pat cu o cămaşă albă, curată, în mâini:

— Scoală, somnorosule. Maria a plecat demult la şcoală. Ai uitat că astăzi trebuie să culegem părul din curte? Grăbeşte-te, dacă vrei să mai apuci ceva!

Mama lui Martin avea păr castaniu şi ochi albaştri şi pe vremea aceea privirea lor era încă veselă şi luminoasă.

Aşeză cămaşa pe pat, îi făcu semn să se grăbească şi-l lăsă singur.

Maria, sora mai mare a lui Martin, avea nouă ani, mergea la şcoală şi ştia cum se spune pe franţuzeşte la o mulţime de lucruri.

Martin mai avea ochii somnoroşi, era buimac şi nu-i venea să se scoale. Perdelele fuseseră date la o parte şi lumina soarelui pătrundea nestânjenita în cameră. Uşa de la bucătărie era întredeschisă. Lotta stătea la fereastră şi pălăvrăgea cu cineva; nu putea fi decât portarul Hägghom. Hägghom începu să cânte în grădină cu vocea lui de beţiv:

De-aş fi bogat ca regele Solomon şi aş avea grămezi de bani, în Turcia m-aş duce o sută de fete să-mi cumpăr.

— Ce-ai face, Hägghom, ou atâtea? întrebă Lotta. Tu nici pe nevastă-ta n-o poţi mulţumi.

Martin nu reuşi să audă răspunsul lui Hagghom dar Lotta izbucni în râs.

— N-ai niciun pic de ruşine, Hägghom.

Nevasta portarului ieşi în curte şi se auzi un zgomot de parcă ar fi azvârlit cineva apa dintr-un lighean în care se spălaseră vase. Apoi începu să se ciorovăiască ou Häggibom şi n-o iertă nici pe Lotta. Dar Lotta râdea şi-i trânti fereastra în nas.

Martin stătea culcat, pe jumătate adormit şi privea crăpăturile din tavan, una din ele semăna leit cu madam Hägghom dacă o priveai într-un anumit fel. Da biserica La dugârdblandskyrka bătu ora nouă şi când orologiul se opri începu să bată ceasul din sufragerie. Martin sări din pat şi alergă la fereastră să vadă dacă mai erau pere în pom.

Părul din curte era îndrăgit de copiii şi de pisicile casei. Era bătrân şi falnic, multe din ramurile lui se uscaseră şi nu mai dădeau rod, dar celelalte înfrunzeau şi înfloreau în fiecare primăvară şi dădeau fructe în fiecare toamnă.

Băieţii lui Hägghom se cocoţaseră în pom şi aruncau jos pere, după ce mai întâi îşi umpluseră bine buzunarele.

Ceilalţi băieţi din ceată se luptau pentru fiecare pară aruncată de sus. În mijlocul grupului se afla voinica doamnă Lunidgren. Cu o voce răsunătoare încerca să facă dreptate, dar nimeni nu-i dădea atenţie. Micuţa Ida Dupont – cu ochii mari şi mâinile la spate – stătea deoparte. Nu îndrăznea să se amestece în învălmăşeală. Doamna Lundgren nu-i oferi nicio pară, fiindcă era certată cu domnul Dupont, violoncelist în orchestra regală.

Martin nu mai putea sta locului de nerăbdare. Se îmbrăcă ia iuiţeală şi fugi pe scări.

Lotta strigă după el:

— Spală-te şi piaptănă-te mai întâi!

Dar Martin ajunsese în curte. Doamna Lundgren îl luă de îndată sub ocrotirea ei.

— Aruncaţi o pară pentru. u Martin, John – tu ţine şapca, să primească şi micuţul o pară.

Para aterizâ în şapcă. Dar Martin nu-şi găsea briceagul şi voia să-şi cojească para.

— Dă-mi para, îi tai eu coaja, se oferi doamna Lundgren.

Şi apucă para, muşcă din ea cu dinţii ei lătăreţi, îngălbeniţi şi rupse o bucată din coajă. Martin făcu ochii mari şi se înroşi tot. Îi trecuse pofta de pere. Domnul Dupont apăru la fereastră în cămaşă. Purta o tichie roşie şi trăgea din pipă. Se aplecă peste pervaz şi-i râse doamnei Lundgren în nas.

Doamna Lundgren făcu o mutră acră:

— E un copil răsfăţat, rosti ea.

John apucă triumfător ultima pară, băieţii strigară ura, ţipară, dar John vâri para în buzunarul pantalonilor. Iată însă că Viile mai găsi una, chiar ultima de data asta. O văzu pe Ida Dupont cum stătea lângă perete cu lacrimi în ochi şi, generos, îi aruncă para în şorţ. Din nou se înălţară urale în cinstea părului, în întregime prădat.

Madam Hägghom nu mai putu răbda strigătele şi ieşi afară:

— Dumnezeule, ce gălăgie, şi bărbatu-meu e pe patul de moarte! Jos cu voi din pom, puşlamalelor!

Hagghom zăcuse bolnav mai demult, dar fantezia portăresei se întorcea adesea la acea perioadă relativ fericită.

Băieţii se dădură jos din pom şi madam Hagghom îl prinse pe John de păr şi pe Viile de o ureche, cu gândul să-i ducă în casă. Doamna Lundgren se simţea oarecum ofensată – într-un fel ea patronase acţiunea. Pe ea hărmălaia o amuza şi nu pregetă să-i spună portăresei, pe un ton tăios, că avea o purtare nelalocul ei. Madam Hagghom dădu drumul băieţilor ca să-şi poată pune mâinile în şolduri şi se încinse o ceartă de toată frumuseţea. Din toate părţile năvăleau ascultătorii şi ferestrele bucătăriilor dimprejur se deschiseră larg. Până ce un glas răzbătu prin hărmălaie:

— Ssst! Vine domnul director!

Brusc, se făcu tăcere. Directorul Oldthusen avea cel mai mare apartament, era cel mai de vază chiriaş al imobilului. Purta o redingotă lungă, strânsă pe corp şi sub braţ ţinea o geantă mică de piele. Când ajunse în capătul scării se opri şi luă o priză de tutun. Ieşi pe poartă cu un aer de om politic preocupat şi distrat.

Martin şi Ida se furişară în stradă ţinându-se de mână. Se aventurară doi paşi în afara porţii apoi se opriră în mijlocul străzii şi clipiră în soare.

De o parte şi de atâta se aflau case de lemn cu acoperişuri de ţiglă şi copaci înfrunziţi. Clădirea în care locuia Martin era singura casă mare, din piatră, de pe stradă. Lângă Raden (Şirul lung), pornea din dreptul casei lor. Era o uliţă umbrită, cu un şir de case joase, cenuşii, murdare. Acolo stau numai oamenii foarte săraci, spunea mama lui Martin. Numai pleava, afirma doamna Lundgren. La boiangerie, puţin mai jos, nu se zărea nicio mişcare. Boiangiul stătea la poartă, în papuci şi haină de pânză albă, şi pălăvrăgea cu femeia de la băcănie. Până şi la cârciumă din colţ era linişte. În faţă se oprise o căruţă cu butoaie de bere. Calul avea picioarele dinainte împiedicate şi ronţăia ovăz dintr-un sac atârnat de căpăstru.

La biserica La dugârdskyrka bătu ora zece.

Ida îi arătă cu mâna în josul străzii:

— Vine baba cu caprele.

Baba venea cu cele două capre ale ei – pe una o ţinea cu o funie, cealaltă mergea nelegată. Nepoţica directorului avea tuse măgărească şi trebuia să bea lapte de capră.

— Uite-l şi pe moşul cu zdrenţe.

Moşul cu zdrenţe ieşi pe poarta casei, gârbovit, cu sacul în spinare, cu toiagul său negru, unsuros. Se spunea că apucase în viaţa lui şi zile mai bune.

Doi beţivi ieşiră din cârciumă, braţ la braţ, şi porniră clătinându-se. Un poliţai în pantaloni albi, de pânză, îşi făcea rondul; din buzunarul de la spate îi ieşea gazeta „Patria noastră”. Un cârd de găini cu cocoşul în frunte, apăru din ograda care dădea în lângă Raden. Poliţaiul se opri, scoase o jumătate de franzelă din buzunarul de la spate şi începu să hrănească orătăniile.

— Ce facem acum? întrebă Ida.

— Nu ştiu. Martin părea descumpănit.

— Vrei para mea?

Ida scoase para din buzunar şi o trecu pe sub nasul lui Martin. Era foarte ispititoare.

— S-o împărţim, propuse Martin.

— Da, s-o împărţim.

— Dar n-am cuţit ca s-o tăiem!

— Nu-i nimic. Muşcă tu întâi, pe urmă muşc eu.

Martin muşică, muşcă şi Ida. Martin uită că dorise para cojită.

Cineva îl strigă pe Martin şi în clipa următoare bunica ieşi din casă şi-l prinse de mină.

— Pentru numele lui Dumnezeu, ce-ai de gând? Ai uitat să te piepteni, să te speli, să-ţi iei micul dejun? Diavolul o să pună stăpânire pe un copil ca ăsta…

Bunica făcea pe supărata dar Martin pufni în râs. În pragul casei se întâlniră cu Hăgghom; de pe acum începuse să se clatine. Se dădu deoparte făcând un ocol larg, îşi scoase şaptea foarte politicos în timp ce-şi îngăima cântecelul:

În Turcia m-aş duce o sută de fete să-mi cumpăr.

În curte se făcuse linişte. Miţa cea grasă, roşcovană, a doamnei Hăgghom, zăcea pe lada de gunoi şi torcea cu ochii întredeschişi, în timp ce şobolanii se furişau în jurul ei.

ÎNTR-O DIMINEAŢĂ URÂTĂ de octombrie Martin căpătă învoire de la maică-sa să coboare la Ida Dupont, să se joace.

Domnul Dupont avea două cămăruţe la primul etaj. La această oră a zilei era plecat la repetiţia orchestrei curţii regale. Martin şi Ida se aflau singuri în casă. Era o zi noroasă, întunecată. În a doua cameră domnea semiîntunericul. La fereastră atârna o jaluzea lungă din şipci. Dacă ridicai un colţişor al jaluzelei vedeai, printre două cornişe de case cenuşii, o parte din cupola mare şi neagră a bisericii Laldugârdslanidkyrka.

Ida îi arătă lui Martin o cutiuţă în care, printr-un geam, puteai privi imagini pictate. Înăuntru se iveau palate albe şi parcuri cu şiruri lungi de lampioane chinezeşti strălucitoare, galbene, roşii şi albastre. Apăreau oraşe străine cu biserici şi poduri, vapoare şi nave mari plutind pe un fluviu. Se zăreau săli decorate festiv cu candelabre strălucitoare dar ceea ce părea să fie flăcările lumânărilor erau doar găurele făcute cu ace cu gămălie. Ce grandios şi viu părea totul privit în cutiuţa magică. Parcă ar fi fost însufleţită. Fără îndoială că era o vrăjitorie la mijloc…

— Am primit-o de la mama, îi explică Ida.

— Dar unde e mama ta?

— E plecată.

Chipul lui Martin exprimă nedumerire.

— Cum adică plecată?

— A plecat cu un domn străin. Câteodată îmi scrie scrisori şi tata mi le citeşte. Altă dată primesc lucruri frumoase – ea mi le trimite.

Martin deveni foarte curios. Ar fi vrut să qfle mai mult dar nu ştia dacă se cuvine să întrebe.

Ida îl apucă pe Martin de uimeri şi i se adresă cu aer grav:

— Ştii ce facem acum? Ne dezbrăcăm. Trase un

sertar al comodei şi începu să scoată veste roşii de catifea, de serj şi de rips, cu nenumărate şnururi şi rozeţe, pantofi de mătase, mănuşi şi ciorapi de mătase şi voaluri lungi din tul roz, alb, bleu.

— Şi astea le-am primit de la mama... când era la balet.

Luă un voal subţire, bleu-pal cu paiete argintii şi i-l petrecu lui Martin în jurul capului. După care îi mai dădu o bluză roşie, un cordon poleit cu argint şi o fustă albă.

— Ce caraghios arăţi, exclamă Ida. Parcă ai fi o fată.

Martin se privi în oglindă şi amândoi pufniră în râs.

— Vino-ncoace, îl chemă Ida, să-ţi desenez mustăţi. Martin fu de părere că mustăţile nu se potrivesc acum, când era fată, dar Ida nu se sinchisi de părerea lui. Înnegri un dop la flacăra unei luminări şi desenă pe obrazul lui Martin nişte mustăţi mari. Apoi nu uită să-şi facă şi ei sprâncenele. La urmă se priviră din nou în oglindă şi izbucniră în râs.

— Ce frumos e să ai sprâncene negre. Nu găseşti că sunt frumoasă?

— Ba da.

Ida născocea mereu altceva:

— Acum, dacă ai să fii cuminte, facem un banchet.

Se duse la dulap şi scoase o sticlă de vin golită pe jumătate şi două pahare verzi. Aşternu faţa de masă pe măsuţa de toaletă şi turnă în pahare.

Martin făcu ochii mari.

— Nu ţi-e frică de tatăl tău?

— Nu. Tata îmi dă voie să fac ce vreau. E totdeauna bun cu mine. Şi tatăl tău e bun?

— Da, zise Martin.

Ciocniră şi băură. Era un vin dulce şi bun. Paharele verzi străluceau minunat şi aveau reflexe sângerii.

Afară începu să ningă. Cădeau fulgi mari, grei. Pervazul ferestrei se albise cu totul. Era prima zăpadă din acel an. La biserica neagră băteau clopotele: bang, bing, bang. Martin şi Ida se aşezară în genunchi pe un scaun ţinându-se de giat, cu nasurile turtite de geam.

Ida turnă din nou vin şi ciocni cu Martin. Apoi luă de pe perete o vioară veche şi începu să cânte şi să danseze înfăşurată în voalul cel alb. Vioara suna foarte ciudat în mâinile Idei. Martin îşi astupă urechile. Râdea, cânta şi ţipa. Deodată îl apucă o mâncărime pe spate şi îşi aduse aminte ce-i spusese maică-sa – că Ida Dupont are purici.

…Martin se afla acum sub pologul patului şi privea împrejur. În fundul camerei, în semiobscuritate, atârna portretul Maicii Domnului între două lu'mânări pe jumătate arse. Sub icoană era agăţat un crucifix.

Martin, uluit, nu-şi putea lua privirea de la el.

— Ce-i asta?

Ida deveni foarte serioasă şi răspunse încet, aproape în şoaptă.

— Asta e religia noastră.

Domnul Dupont era catolic.

— Aşteaptă, aşază-te acolo şi stai liniştit, îl îndemnă Ida. O să te învăţ religia noastră.

Ida se înfăşură în voalul de tul roz cu paiete aurii. Se apropie de luminările care încadrau chipul Fecioarei şi le aprinse: două flăcări liniştite, străvezii. Aprinse apoi o pastilă aromată aflată pe o policioară sub crucifix. Fumul se încolăcea în serpentine albastre sub perdelele pologului şi aerul se înmiresmă cu un parfum tare, pătrunzător.

Fecioara, zugrăvită în roşu, albastru şi galben, strălucea ca o regină de teatru. Stelele de pe mantia ei scânteiau în reflexele flăcărilor.

Martin era în extaz.

Ida se lăsă în genunchi în faţa icoanei. Cosiţele ei bogate, cu reflexe roşietice luceau în lumina lumânării, ca de aramă. Murmura ceva – Martin nu înţelegea – şi făcea gesturi ciudate cu mâinile.

— Ce înseamnă asta? De ce faci aşa?

— Ssst! Aşa e religia noastră.

Ida îşi continuă ritualul sub polog. Ochii ei mari, negri străluceau puternic. Martin îşi simţea capul neobişnuit de greu.

— Vino aici şi stai lângă mine, îl chemă Ida. Nu-i aşa

că e frumos?

Martin se aşează pe marginea patului şi încercă să imite mişcările Idei. Capul îi cădea de oboseală, ÎI simţea atât de greu, atât de greu.

...Afară ningea neîntrerupt şi clopotele bisericilor răsunau: bing, bang, bing, bang.

Când domnul Dupont ajunse acasă, găsi copiii adormiţi pe pat. Luminarea arsese toată.

IV

TOAMNA SOSI PESTE ACEST PĂMÂNT. În oraşul în care locuia Martin casele erau cenuşii sau negre, de ploaie şi fum, iar zilele se făceau tot mai scurte.

După-amiezile, după ce se lăsa întunericul, tatăl lui Martin Birck stătea în faţa căminului şi privea focul. Nu mai era tânăr. Întotdeauna proaspăt bărbierit, avea trăsături pronunţate, ca ale unui actor sau ale unui preot şi un fel straniu de a zâmbi, interiorizat, fără să spună nimic, ceea ce insufla respect şi un sentiment de nesiguranţă. Surâsul său, atunci când zâmbea astfel, nu ascundea însă vreo ripostă la năzdrăvăniile sau slăbiciunile omeneşti, căci în firea lui nu exista nimic caustic. Surâdea amintindu-şi de o anecdotă citită dimineaţa în ziar sau de cei doi câini care lătraseră la leii de lângă statuia lui Carol al XIII-lea, pe când se întorcea la priânz, prin piaţă, de la serviciu. Căci tatăl lui Martin Birck lucra ca funcţionar. Deşi leafa lui nu era mare, şi nici nu avea altă avere, reuşea să se descurce, în aşa fel încât putea duce împreună cu familia o existenţă lipsită oarecum de griji. Gusta plăcerile simple şi nevinovate şi vanitatea nu-l împingea să-i frecventeze pe cei ce-l întreceau în avere sau rang. Era fiul unui meseriaş şi când i se întâmpla să se gândească la soarta sa nu şi-o compara cu a superiorilor sau a colegilor mai înstăriţi. În schimb îşi amintea de casa nevoiaşă din care plecase. Atunci i se părea că e fericit şi nu dorea decât ca această fericire să nu-i fie niciodată umbrită. Ţinea la soţie şi la copii şi nu preţuia nimic mai mult pe lume decât căminul său. După ce se termina slujba îşi folosea cu plăcere mâinile meşterind câte ceva. Dregea mobilele stricate, se

pricepea un pic să repare pendula cea veche din bucătătrie, cu flori pictate pe cadran şi lanţuri cu greutăţi de bronz. Făcea copiilor săi jucării nostime, ingenioase, şi mici podoabe drăguţe soţiei pentru ziua ei de naştere. Printre altele îi construise un mic templu din carton alb. Era decorat cu frize înguste, aurite, şi în spatele unui semicerc de coloane zvelte se afla o oglindă care părea să dubleze numărul stâlpilor. Mărginită de o balustradă din hârtie marmorată, o scară de carton învelit cu plăcuţe de marmoră, urca în spirală spre crestele castelului. Pe treapta de jos a scării se găsea un sertăraş care putea fi tras afară. În acest sertăraş mama lui Martin găsea în fiecare an, de ziua ei, o bancnotă împăturită sau o mică podoabă.

Tatălui lui Martin îi plăceau de asemenea muzica şi cântecul. O înta cu plăcere „Gluntar” cu un fost coleg de studenţie, unchiul Abraham, care venea uneori în vizită. Ştia să improvizeze la pian şi cânta după ureche câteva pasaje dintre operele lui preferate.

Rareori citea altceva decât gazeta sa. Adesea, când cobora amurgul, mama lui Martin se aşeza la pian şi cânta acompaniindu-se cu vocea. Glasul ei suna mai frumos decât al oricui. Cunoştea cântece demult uitate. Într-unul din ele era vorba de un soldat care a ascuns plosca din care dăduse unui prinţ muribund să bea pe câmpul de luptă. „Şi prinţul din ploscă bău”. Acesta era refrenul. Un alt cântec spunea povestea unei păstoriţe care păzea turma într-o vale îngustă printre munţi înalţi. Deodată se auzi vuietul unei avalanşe şi păstoriţa fugi spre turmă: „Fugiţi, fugiţi, oiţele mele!” În timp ce glasul mamei răsuna în odaie, mâinile ei alunecau pe clapele îngălbenite ale pianului. Vibraţia corzilor avea un timbru fragil ca sticla, iar pedala le amplifica suspinul şi vaietul. Între başi era o coardă plesnită care zumzăia uneori. Ce pustiu devenea totul când mama înceta să cânte.

Martin n-avea astâmpăr. I se părea că încăperea se făcea mai mare şi mai goală când se lăsa amurgul.

La urmă se întorcea către bunica care şedea lângă

fereastră şi citea „Daghladet” *

— Bunicuţo dragă, spune-mi o poveste, se ruga Martin.

Dar bunicuţa nu ştia nicio poveste nouă, iar pe cele vechi Martin le auzise de atâtea ori. Bunicuţa continuă să citească cu ochelarii aşezaţi pe vârful nasului.

— Doamne sfinte, exclamă ea deodată şi privi peste ziar, aţi văzut că a murit domnişoara Oldthusen?

— Ei, nu spune! se miră tatăl lui Martin. Nu cumva e o soră a directorului?

— Nu, dumnezeule, era mătuşa lui. O chema Pella, Pella Oldthusen. Mi-o amintesc foarte bine, am întâlnit-o la Vaxholm cu mulţi ani în urmă. Era o bătrânică surprinzător de ageră şi de amuzantă dar suferea de cleptomanie. Cunoscuţii ei aveau o vorbă: „Draga mea, să nu rămână nimic neîncuiat în seara asta – ne vizitează Pella Oldthusen”. Avea o fată pe care o înfiase. Când îi veni fetei vremea să primească trusoul pentru prima comuniune, domnişoara Oldthusen a şterpelit de la bătrâna ei servitoare lenjeria care atârnă în acelaşi dulap cu propriile ei haine şi a dat-o la transformat ca să facă din ea o rochie pentru fată. Nimic nu-i mai adevărat, chiar eu am auzit întâmplarea de la o doamnă care o cunoştea foarte bine, pe ea şi toate neamurile ei. După câtva timp servitoarea, care slujise la ea mulţi ani şi îi aflase ciudăţeniile, îi spuise: „Domnişoară, hoţii ne-au prădat garderoba! Şi, urâta treabă: mi-au furat toată lenjeria de corp, dar de-a dumneavoastră nu s-au atins, deşi erau la un loc”.

— „Dacă-ţi poţi închipui asemenea canalii”, exclamase Pella. „E îngrozitor de neplăcut dar n-am ce-ţi face”. Totuşi, după o bucată de vreme, îi dădu bani servitoarei pentru lenjerie nouă, căci avea ceva avere şi nu era zgârcită din fire; dar fata s-a dus la sfânta comuniune în lenjerie şterpelită.

Martin şi Maria ascultau cu gura căscată. În sfârşit, bunica le mai povestise un basm. Şi basme ca acestea ştia cu duiumul. Tatăl îşi aprinse o ţigară de foi şi îşi mută scaunul mai aproape de foc. Făcu semn lui Martin şi

Mariei.

— Hai copii, să ne jucăm.

Focul era aproape stins. Tatăl rupse două

— Trei cutii goale de chibrituri şi din bucăţele clădi o casă lângă cămin. Aşează o mulţime de beţe de chibrit în chip de stâlpi şi de grinzi iar la urmă făcu un cornet dintr-o bucată de carton – era un turn. În vârful cornetului tăie o gaură pentru coş. Ieşise un castel măreţ cu colonade, vârfuri ascuţite şi turnuri, ca vechiul calstel al Stockholmului din „Svecia” lui Dahlberg. Când fu gata, tatăl îi dădu foc la toate colţurile. Palatul ardea pocnind, săreau scântei şi limbi de foc.

— Ia te uită cum aride!

— S-a aprins colţul din spate.

— Acum arde arcada de la răsărit, se prăbuşeşte tot!

— Şi turnul arde – se răstoarnă turnul! – S-a isprăvit. N-a mai rămas nimic.

— Fă altul, tată, îl ruga Martin, fă altul! O dată măcar!

— Nu, nu-l mai facem încă o dată. Nu mai are haz a doua oară.

Martin îl ruga, îl implora. Dar tatăl se duse la pian şi îşi mângâie soţia pe cap.

Martin rămase în faţa focului. Obrajii îi ardeau dar nu se putea desprinde de acolo. Sclipea atât de frumos în adâncul căminului, strălucea, scânteia, ardea. Bunica mai închise portiţa de tiraj şi apropie canaturile uşiţei duble. Martin se mută la fereastră.

Soarele trecuse demult de orizont. Se luminase pentru o clipă dar mase întunecate de nori alunecau în şiruri întrerupte pe cerul albastru şi străveziu ca sticla. Lângă Raden era cufundată în beznă. Arţarii şi cireşii grădinilor era desfrunziţi, iar ici şi colo începuseră să strălucească prin rămuriş luminile din fereastră. Jos, în stradă, lampagiul aprindea felinarele; era bătnân, încovoiat şi purta o tichie de piele trasă pe frunte. Acum se afla lângă felinarul de peste drum de fereastră: când îl aprinse se lumină toată camera. Perdeaua albă, brodată îşi

desena modelele complicate pe tavan şi pe pereţi iar calele şi cerceluşii aruncau umbre fantastice.

Se întuneca tot mai mult.

De acolo, de sus, se putea vedea departe – dincolo de cartierele joase, vechi, cu case de lemn şi grădini. Se vedea parcul Humlegârden şi cupola rotondei printre bătrânii tei dezgoliţi. Departe de tot, spre apus, se profila un contur cenuşiu; era Observatorul, aşezat pe colină.

Albastrul adânc şi gol al cerului de octombrie devenea tot mai intens şi mai pustiu. Spre apus bătea în roşu, un roşu ce părea murdar din pricina ceţei şi funinginii.

Martin desena cu degetul figuri pe geamul care începuse să se aburească.

— Mai e mult până la Crăciun, bunico?

— O, mai este, băiete…

Martin rămase vreme îndelungată cu nasul turtit de geam, privind cerul, un cer melancolic, de asfinţit, roşiatic printre norii cenuşii.

V

CÂND LAMPA ERA APRINSĂ şi cei ai casei se strângeau în jurul masei rotunde, fiecare cu lucrul, cu cartea sau cu ziarul său, Martin se ducea într-un colţ al odăii şi se aşeza acolo. îl apuca dintr-odată tristeţea fără să ştie de ce. Rămânea în colţul acela în întuneric şi privea cercul de lumină galbenă în care ceilalţi şedeau laolaltă, lucrau şi sporovăiau iar el se simţea dat la o parte, părăsit şi uitat.

Degeaba aducea Maria un număr vechi din revista „När och Fjärran”[1] ca să-i arate pe Garibaldi, războiul din Polonia şi pe împăratul Napoleon cu mustăţi ascuţite; le văzuse pe toate, de multe ori. Degeaba îi dădea hârtie şi-l învăţa să facă solniţe, ciori şi bărci împerecheate, căci Martin aştepta, fără să-şi dea seama, un motiv pentru a izbucni în plâns. De aceea stătea ursuz şi tăcut şi asculta ploaia care bătea în geam. Începuse să plouă iar şi rafalele de vânt zgâlţâiau fereastra.

1 „Aproape şi Departe“.

— Da – îl auzi deodată pe tatăl său spunându-i mamei – poate ai dreptate. Ar trebui să vindem pianul şi să cumpărăm în locul lui o pianină, în rate. Asta nu rămâne acordat nici două săptămâni, iar o pianină e o mobilă mai frumoasă.

Martin tresări când auzi cuvintele: să vindem pianul. Nu ştia precis ce era o pianină dar nu credea că putea fi un pian adevărat; îşi imagina mai degrabă un obiect cu o manivelă. Şi nu putea crede că vreun alt instrument putea să sune mai frumos decât pianul lor. Cunoştea pe de rost fiecare asperitate, fiecare zgârietură din furnirul roşu, de mahon, doar el le făcuse pe cele mai multe. Recunoştea aproape fiecare clapă după nuanţa ei. Să vândă pianul! Pentru urechile lui era ceva de necrezut. Era aproape ca şi cum i-ar fi auzit pe părinţi discutând pe un ton liniştit să vândă bunica şi să cumpere în locul ei o mătuşă. Începu să plângă în neştire.

— Mamă, strigă Maria, Martin plânge!

— De ce plângi, Martin? îl întrebă mama.

Martin hohotea fără să scoată un cuvânt.

— E obosit şi somnoros, explică mama. Cel mai bine ar fi să se ducă la culcare.

În timp ce Martin trecea pe la fiecare plângând în hohote, ca să spună noapte bună, Lotta intră în salon cu tava de ceai. Avea o expresie extrem de solemnă când rosti:

— Pot să vă anunţ că a murit Hägghom.

În cameră se lăsă tăcere deplină. Martin se opri din plâns. Bunica îşi împreună mâinile.

— Cum aşa, chiar s-a prăpădit, ce repede s-a stins… Dumnezeule, chiar s-a dus? De, rachiul acela… Mai bine pentru el că a murit dar pentru nevastă-fca va fi cam greu; oricum, era portar, îşi hrănea soţia şi copiii.

— A murit la ora şapte fix, preciză Lotta. Dar cum nimeni nu-i dădu niciun răspuns, se duse în bucătărie.

— Poate ar fi bine să facem o listă şi să trimitem prin vecini, să organizăm o mică chetă, propuse mama.

Martin fu expediat la culcare. Mama şedea pe

marginea patului şi îi citea rugăciuni. La „Tu, Doamne, care iubeşti copiii” scăpă cartea din mâini de oboseală. Altă dată obişnuia şi el să citească „Tatăl nostru” şi „Doamne binecuvântează-ne pre noi”.

Martin rămase treaz multă vreme şi ascultă ploaia care clipocea pe pervazul ferestrei. Nu-i era deloc somn. Minţise, numai ca să scape de lungile rugăciuni pe care nu le înţelegea. Unui copil mic îi e imposibil să asocieze vreun înţeles unor formule ca: „Sfinţească-se numele Tău” sau „Vie împărăţia Ta”. Se gândea la Hägghom şi se întreba dacă va putea ajunge în cer. Doar mirosea totdeauna a rachiu. Lui Martin îi era frică de întuneric. Când Lotta intră în cameră cu o luminare aprinsă, ca să aranjeze ceva, Martin o rugă să lase luminarea acolo.

— Tu trebuie să dormi, îl apostrofă Lotta, altfel vine Häggfoom şi te muşcă.

Şi ieşi luând luminarea cu ea. Martin începu iar să plângă. Vântul şuiera prin crăpăturile ferestrelor, uneori izbea zgomotos câte o poartă. Afară lătra un câine.

Înainte ca mama să lase în jos ruloul lui Martin i se păru că vede o lumină roşie pe cer. Poate izbucnise un foc undeva, în partea de sud a oraşului…

Din stradă se auzea hărmălaie. Beţivi care ieşeau din cârciumă, lovituri şi ţipete… Paşi grei pe caldarâm, cineva care alerga, altcineva care fugea pe urmele primului – şi strigăte: „poliţaiul, poliţaiul!” Martin îşi trase cuvertura peste cap şi adormi plângând.

VI

IARNA CEA ALBĂ SOSI cu sunete de clopoţei, cu zăpadă şi flori de gheaţă pe geamuri. Sunt flori de vară moarte care reînvie în fiece an, îi spuse mama. Pădurile de brazi de la ţară, ieşiră din întuneric şi singurătate, pe străzile şi în pieţele oraşului, iar când clopotele Crăciunului anunţară sărbătoarea, în casa lui Martin apăru un brad timid, verde-întunecat, care răspândi până seara mireasmă de pădure. Strălucea plin de luminări, luminări albe şi colorate, încărcat de mere roşii de iarnă şi bomboane cu răvaşe atât de stupide, încât până şi Martin

şi Maria înţelegeau dat de stupide erau. Toată splendoarea zilelor de Crăciun trecu de parcă ar fi întors paginile unei cărţi cu poze, iar când steaua de Anul Nou ardea pe tavanul alb şi se spuneau urările de cuviinţă, Martin se gândea înfiorat la şirul de zile cenuşii de iarnă care urmau să vină şi căruia nu-i vedea capătul. Vara era nesfârşit de departe, şi încă mai departe următorul Crăciun. În zorii zilei de Anul Nou îl treziră, când afară mai era întuneric, ca să meargă la biserică, la slujba de dimineaţă. Buimac, se târa în zăpadă alături de părinţi. Când dădură colţul, biserica La dugârdskyrka apăru ca un felinar uriaş care-şi răspândea lumina peste piaţa albă, spre care veneau oameni din toate direcţiile, luptându-se ou zăpada. În biserică răsunau corul şi orga şi străluceau o sumedenie de luminări. Martin se simţea fericit şi bun şi se gândea că ăsta era chipul cel mai potrivit de a începe noul an, dar când preotul îşi începu predica adormi imediat. Când se trezi, zorii palizi ai dimineţii se zăreau prin geamurile cupolei şi mama îl zgâlţâia uşor şi-i spuse:

— Hai acasă. O să bem cafeaua cu lapte.

Plecară acasă cu inima plină de hotărâri frumoase, căci Martin pricepuse că despre aşa ceva predicase preotul. Dimineaţa Martin şi Maria fură trimişi în vizită de Anul Nou la unchiul Janne, la mătuşa Levisa şi la alte rubedenii, unde fură îmbiaţi cu prăjituri şi vin şi bomboane din pomul de Crăciun. Unchiul Abraham nu avea brad căci era văduv, fără copii, şi locuia doar cu o menajeră bătrână. Unchiul Abraham era doctor şi îi îngrijise de multe ori pe Martin şi Maria când avuseseră pojar, soarlatină şi dureri ide piept. Avea o barbă neagră şi un nas „lung, încovoiat, pentru că era evreu. Avea un papagal care ştia să înjure franţuzeşte şi o pisică neagră. Pisica se numea Kolmodin. Era cea mai deşteaptă pisică din lume. Când se afla în faţa uşii din vestibul, şi voia să intre, nu miorlăia ca celelalte pisici ci se ridica pe picioarele din spate, frşi întingea ghearele în şnurul clopoţelului şi trăgea de el cu putere.

Când Martin şi Maria ajunseră în ziua de Anul Nou la unchiul Abraham, ca să-i ureze „la mulţi ani”, îl găsiră

jucând şah de unul singur, cu o sticlă de vin pe masă.

Camera în care intrară era mare, întunecoasă şi plină ide cărţi. Afară zăpada cădea cu fulgi mari. Unchiul Abraham le umplu buzunarele cu zaharicale şi-l puse pe papagal să înjure pe franţuzeşte. Era foarte prietenos dar nu vorbea prea mult. În faţa focului din cămin era întins Kolmodin, şi-şi privea sumbru stăpânul.

Martin şi Maria şedeau tăcuţi, se uitau unul la celălalt şi se simţeau stânjeniţi. Îi auziseră nu o dată pe părinţi spunând că unchiul Abraham nu era un om norocos, că nu fusese niciodată cu adevărat vesel.

VII

AŞADAR, NOUL AN ÎNCEPUSE. Calendarul pe care Martin i-l dăduse tatălui în dar de Crăciun avea scoarţe roşii iar cel vechi scoarţe albastre. Şi Martin descoperi cu surprindere şi dezamăgire că asta era singura deosebire pe care putea s-o const Me între noul şi vechiul an, că zilele treceau aşa cum trecuseră mai înainte, eu bătăi de ceas, zăpadă şi cer înnourat, că era sătul de vechile jocuri şi de vechile basme şi tânjea de dorul de a se face om mare. Dorea dar se şi temea de asta. Căci mama i-l arătase nu o dată pe lampagiul care apucase zile mai bune şi-i spusese că dacă nu vrea să-şi mănânce terciul sau supa, şi dacă nu va fi băiat drăguţ şi cuminte, când o să fie mare va ajunge întocmai ca lampagiul. Când mama îi vorbea astfel, lui Martin i se strângea inima şi se vedea furişându-se pe înserate, pe poartă, cu o desagă în spate scormonind în lada cu gunoi, cu un băţ negru. În timp ce tata, mama, surorile şi bunica stăteau împreună în jurul lămpii, ca mai înainte. Căci nici nu-i trecuse vreodată prin minte că familia lui ar putea să se împrăştie sau să se destrame.

Cădea zăpadă, multă zăpadă. Nămeţii creşteau şi se lăsă un frig de crăpau pietrele. Martin trebuia să stea acasă cu abecedarul şi tabla înmulţirii, cu cutia de culori, cu paiaţele şi cu toate celelalte minunăţii ofilite pe care Crăciunul le lăsase în urma lui. Între marionete exista una poreclită „Turcul Roşu”, la care ţinea mai mult decât la celelalte pentru că unchiul Abraham, când i-o dăruise, îi

spusese că e cea mai nostimă marionetă din lume.

— Vezi tu, îi spuse într-o seară, de fapt nu-i nimic caraghios sau extraordinar că o marionetă ţopaie când tragi de fire. Dar „Turcul Roşu” nu-i o păpuşă obişnuită, el simte şi gândeşte ca noi. Şi dacă tragi de fire şi începe să ţopăie, atunci el îşi spune: Eu sunt o făptură cu voinţă, mă zbănţui aşa cum îmi place, după pofta inimii mele. Ehei, nimic nu-i mai plăcut decât să ţopăi! Iar dacă nu mai tragi de fire atunci lui i se pare că a ostenit şi-şi spune: Nu mai am poftă să ţetpăi, ce poate fi mai frumos decât să stai atârnat, neclintit, într-un cârlig pe perete. Da, eu sunt cea mai amuzantă marionetă din lume!

Martin nu înţelese prea mult din toate astea, dar pricepu că „Turcul Roşu” era nostim şi-l preţui mai mult ca înainte.

Aşa treceau zilele iar după Bobotează începură mici petreceri în familie la care despuiară brazii de Crăciun. Se distrau cu jocuri de umbre şi teatru de păpuşi, cu lanterna magică şi imagini multicolore pe un fantomatic cearşaf alb. În drum spre casă tatăl le arăta cerul şi spunea: Acolo e Calea Lactee, iar acolo e Ursa Mare.

VIII

DAR ÎNTR-O DIMINEAŢĂ, când Martin se sculă, văzu un cer mai luminos, un albastru mai deschis, cum nu mai văzuse de mult, şi de pe acoperiş şi din ramurile geale ale părului picurau stropi. Şi în timp ce şedea pe marginea patului, şi privea azurul cerului, Maria intră cu un buchet care părea înflorit în sute de culori, dar petele de culoare nu erau flori, ci rămurele şi pene colorate. îl lovi cu mănunchiul şi dansă şi cânta, fericită că era lăsata Secului şi primiseră liber de la şcoală, uraa! Iar la gustare vor avea franzeluţe cu lapte şi marţipan!

Scoaseră penele din mănunchi şi se împopoţonară cu ele şi se jucară de-a indienii şi albii, dar ei voiau să fie indieni amândoi.

Mama luă buchetul şi îl puse la fereastră într-un vas cu apă, în plin soare. Fereastra dădea spre răsărit unde bătea soarele de dimineaţă. Şi ce să vezi, nu trecură multe

zile şi ieşiră nişte boboci maronii-verzui, ici şi colo pe ramuri, se umflară şi crescură şi într-o zi se sparseră şi se prefăcură în frunzuliţe palide, încreţite, tot mănunchiul înverzise – era primăvară.

Într-o după-amiază o rază de soare intră în sufrageria care dădea spre apus.

— Priviţi copii: soarele. E prima noastră rază de soare de după-amiază din anul ăsta.

Raza de soare căzu pe prismele de sticlă şlefuite ale canidelabrului, se înânse şi împrăştie pete de culoarea curcubeului în toată camera, pe mobile şi pe tapete. Tatăl lui Martin tocmai trecea prin sufragerie; atinse uşor cu mâna bucăţelele triunghiulare de sticlă. Se iscă un vârtej, un dans de pete multicolore în jurul pereţilor, un dans de fluturi în zbor. Martin şi Maria porniră la vânătoare după ele. Alergară aşa până se încinseră, şi se îmbujorară, şi loveau peretele cu palma. Când vedeau o pată de soare desenându-se pe mină, în loc să apară pe tapet, ţipau de îndântare: „Am prins-o!

Dar în clipa următoare pata aluneca, apoi raza de soare pălea treptat, fluturii oboseau să zboare şi să strălucească şi dispăreau – pe ultimul îl văzu Martin cum se stinse pe mâna lui.

Dar nu, încă nu era primăvară.

Iar căzu zăpada, zăpadă apoasă care se topi imediat şi se murdări, şi din nou băteau clopotele în cupola cea neagră, sub un cer plumburiu, şi era Vinerea Mare. Martin şi Maria se aflau în biserică dar nu puteau sita lângă părinţii lor pentru că aceştia se găseau departe, în cor, între o mulţime de persoane serioase, îmbrăcate în negru. Ei erau de asemeni îmbrăcaţi în negru. Tatăl lor cu frac şi fular alb. Totul era negru. Roşul din amvon şi din altar dispăruse, locul lui îl luase negrul, preoţii purtau sutane negre, o cruce neagră se înălţa ameninţător între norii plumburii ai tabloului din altar, departe, în întunecimea stranei, şi un cer, jos, cenuşiu, privea înăuntru prin ferestrele boltite ale cupolei. Martin nu putea să adoarmă ca de obicei, totul era atât de sinistru, imnul era jalnic,

tânguitor, preotul arăta sumbru, răutăcios, şi vorbea despre sânge. Afară, în cimitir lătra un câine.

Martin era ca vrăjit de tot ce se întâmpla în jurul său, fără să-şi dea seama.

Dar primăvara, adevărata primăvară… Sosi abia când familia regală ieşi spre parcul Djurgârden în caretă aurită împodobită cu panaşe. Cum strălucea totul în acea zi, cum strălucea cerul albastru şi soarele şi primăvara în jurul coşurilor de pe case, peste acoperişuri, în jurul cocoşului de pe turnul bisericii! Pe strada lui Martin arţarii erau în floare şi deasupra gardurilor aplecate într-o rină pluteau norişori de flori albe – flori de cireş şi de păducel. În piaţă şi pe Stobgatan – îmbulzeală mare. Tot oraşul ieşise la plimbare în haine de culori deschise, pestriţe şi în faiţa cazărmii regale se afla garda îndrăgită şi venerată de Martin în uniforme azurii, la post, dând onorul cu săbiile trase. Familia regală trecea, purtată de călească, într-un nor de pene şi de aur. Lumea înălţa urale, Martin strigă şi el, şi apoi se duseră la Djurgârden să bea limonadă la *Bellmcinsro*[2]. În jurul lor gemeau viorile şi flaşnetele iar Martin se simţea cum nu se poate mai fericit. În drum spre casă se opriră o clipă să privească reprezentaţia de marionete. Peste câmpie se lăsa înserarea, dar oamenii se adunau încă în jurul teatrului de păpuşi unde Kasper tocmai îşi ucidea nevasta. Martin se strângea lângă maică-sa. Vedea alături de el, în semiîntuneric, guri căscate, până la urechi de râs. Nu înţelegea nimic şi zgomotul bâtei de lemn lovită de capul păpuşii îl înspăimânta – lumea râdea oare pentru că omul ăla rău îşi bătea nevasta? Apăru mai târziu creditorul, dar Kasper îl omorî şi pe el, apoi îi tratã pe poliţai şi pe diavol la fel de bine până când Moartea îl păcăli chiar şi pe el şi îi vâri în cazan şi cu asta reprezentaţia se termină. Lui Martin nu-i venea nici să râdă nici să plângă, privea năuc şi îngrozit această lume nouă, atât de diferită de a lui. La întoarcere i se făcu frig:

---

2 Popasul lui Bellman, restaurant foarte popular. A fost distrus de un incendiu.

7 Erou al teatrului de marionete, echivalentul lui Ţăndărică.

era obosit. Soarele apusese şi se întuneca tot mai tare; regele se întorsese de mult la palat, oameni beţi se îmbrânceau şi vociferau. Dediţeii culeşi de Martin la marginea pădurii se ofiliseră şi îi aruncă, pe jos, în praf, ca să fie călcaţi în picioare.

În sfârşit, ajunseră acasă. Se făcuse noapte şi Martin adormi şi visă că tata o lovea pe mama cu o bâtă mare.

IX

CER DE VARA ŞI SOARE DE VARA, o casă albă între pomi înverziţi…

În casa albă închiriaseră părinţii lui Martin câteva camere joase cu mobile albe, zvelte şi cu cele mai sinilii rulouri din lume, la ferestrele mici, dreptunghiulare. Drumul Coroanei trecea chiar pe lângă aceste ferestre. Pe aici se perindau fără încetare căruţaşi şi călători din insulele Mălar[3], veneau şi plecau, şi se opreau să plătească taxa de podărit. Căci casa cea albă aparţinea podarului şi era construită lângă piciorul podului de la Nockefoy. Podarul se aşeza în fiecare seară pe veranda casei, acoperită cu tulpini de hamei, îşi sorbea grogul, întindea călătorilor puşculiţa, pălăvrăgea cu ei şi înşira minciuni. Fusese căpitan de vas şi călătorise în multe ţări străine dar acum era un bătrânel cu părul alb, arendaşe podul de mulţi ani şi ajunsese om cu stare. În seara primei zile, când lăzile, cuierele şi coşurile cu îmbrăcăminte stăteau vraişte, în camerele care aveau un aer cam străin, dar unde fiecare dulap şi scaun şi fiecare floare din tapet parcă spuneau: las c-o să ne cunoaştem noi curând – şi în timp ce cina, cu brfânză şi unt şi câţiva peştişori prăjiţi, era aşternută lângă fereastră, Martin şedea tăcut pe marginea unei lăzi şi privea peisajul nou şi necunoscut: şoseaua cenuşie cu stâlpi de telegraf în care şuiera vântul şi siluetele întunecate ale cailor, căruţelor şi ţăranilor profilate pe cerul verde-albăstrui, spre apus. Chiar peste drum, puţin într-o parte, se înălţa un deluşor cu un pâlc de stejari, ale căror coroane se profilau puternice şi masive, în amurgul

3 Mâlaroarna — Insulele Mălar; alcătuiesc arhipelagul pe care e aşezat Stockholm-ul şi împrejurimile sale.

serii de vară, iar între aceşti stejari se afla unul, desfrunzit şi negru, care nu putea să dea frunze, ca ceilalţi. În crengile lui îşi făcuseră cuib ciorile.

Martin nu-şi putea lua ochii de la copacul cel negru în crengile căruia se cuibăriseră ciorile. I se părea că acest arbore îi e cunos. cut, că îl mai văzuse, că ascultase un basm despre el. În noaptea aceea îl visă.

Cer de vară, zile de vară. Pajişti verzi, pomi înverziţi…

Pajiştile era pline de flori iar Martin şi Maria le culegeau şi le legau în buchete pentru mama lor. Maria îl prevenise pe Martin: Păzeşte-te de şerpi! Dacă ai călcat pe un şarpe, crede că ai făcut-o dinadins şi te muşcă. De asta Martin călca cât se poate de atent în iarba înaltă. Ea îl învăţă şi că era mare păcat să culegi florile de fragi, pentru că ele dau fructe. Şi se înţeleseră ca acel care vede primul o floare de fragă să strige: „a mea va fi” – şi cel care strigă primul „a mea va fi” vă e alege fraga atunci când se va coace. Dar când ajunseră la dealul cu stejari, unde pajiştea era albă de flori de fragi, Maria le văzu prima şi strigă imediat: ale mele vor fi toate! Văzu însă că Martin nu arăta tocmai fericit şi propuse să împartă comoara. Aşa că traseră o linie imaginară de la un copac la altul şi în acest fel împărţiră dealul în două. La dreapta liniei era locul cu fragi al Mariei, la stânga al lui Martin. Pe urmă se aşezară la umbra unui stejar şi aranjară florile în buchet, aşa cum crezuseră că se potrivesc mai ¡bine. Maria îl învăţă pe Martin să pună frunze în formă de inimă printre margarete şi gălbenele, şi să lege buchetele cu fire lungi de iarbă. Dar Martin se plictisi repede de flori – uitase că le strânsese pentru a le dărui mamei. Le lăsă în iarbă şi se culcă pe spate între ele. Privi norii care treceau pe cerul albastru, sus, deasupra lui. Semănau cu nişte câini albi, da, căţeluşi albi, ciufuliţi. Poate erau chiar căţeluşi. Când oamenii mor, ajung în cer, dar câinii care n-au un suflet adevărat, cum să ajungă atât de sus? Ei doar aleargă pe afară şi se joacă între ei. Iar când stăpânul iese uneori la ei, căţeluşii sar pe stăpânii lor, îi ling şi sunt atât de fericiţi… Nori albi, nori

de vară…

Cel mai captivant era însă podul cel lung, lacul şi vapoarele, care şuierau de la distanţă mare pentru ca podul să se deschidă şi să le facă loc. Martin învăţă repede să le recunoască pe toate: *Fyris*, *Garibaldi*, *Brage*, care nu cunoştea graba, frumosul *Tynnelso* cel albastru, cafeniul *Enkdping*, poreclit „prăjitorul de cafea”, fiindcă pârâia ca atunci când se prăjeşte cafeaua. Fiecare navă avea pentru Martin fizionomia ei distinctă, aşa că le putea deosebi una de alta de la mare distanţă. Ele îi ajutau să ştie dit e ceasul. Când *Tynnelso* ajungea în dreptul podului, era timpul să plece acasă la micul dejun, iar când *Runan* şuiera din gâtlejul răguşit însemna că *Brage* nu era prea departe şi cu *Brage* venea tatăl lui din oraş. Mai erau remorcherele care trăgeau şirurile lungi de şlepuri. Şlepurile astea aveau obiceiul să se înţepenească între braţele podului şi nu era nimic mai distractiv decât să-i auzi pe flăcăii de pe şlepuri înjurând. În zilele în care apa venea verde, învolburată, şi valurile stropeau până sus, peste pod, niciun vapor nu se putea întrece cu bărcile celor din Roslagen pentru primul loc în inima lui Martin. În fiecare luntraş vedea un erou care înfrunta valurile şi furtuna pentru a atinge o ţintă tainică şi necunoscută. Niciodată nu şi-ar fi închipuit că navigau plină la Stookholm doar pentru a-şi vinde lemnele de foc, finul sau oalele de lut. Totuşi nu priveliştea asta di era cea mai dragă, căci, împotriva voinţei lud, ea îi stârnea o bănuială mohorâtă despre cine ştie ce gând ascuns şi nevrednic al navigatorilor. În adâncul inimii îndrăgea mai mult bărcile care se întorceau goale din oraş. Ele erau cele care jucau atât de vitejeşte pe valuri, ele se duceau spre ţinuturi unde Martin nu fusese niciodată, dincolo de Tyska Botten şi Blackpberg – acolo se afla hotarul lumii cunoscute. Acolo asfinţea soarele în fiecare seară, peste ţara făgăduinţei, purpurie şi scânteietoare. Martin nu se îndoia că acolo apunea soarele, chiar în spatele promontoriului, acolo şi nu în altă parte. Părea limpede ca bună ziua. Nu-şi imagina că cei care locuiau acolo ar vedea soarele de aproape sau

s-ar teme să nu-i lovească în creştet. Dacă un alt băiat ar fi venit să-i spună aşa ceva Martin s-ar fi gândit că e un mare prostănac. Căci copiii sunt ca şi adulţii: îşi fac adesea cele mai ciudate închipuiri despre lume; dacă însă altcineva vine şi trage concluziile care rezultă din ideile lor, atunci ei declară că au de-a face cu un prost sau că e necuviincios să glumeşti despre lucruri serioase.

Timp de vară, timpul fragilor…

Pe vremea aceea vara era altfel decât verile de azi. Era ca o bucurie care umplea zilele şi serile şi pătrundea până în visele nopţii, iar dimineţile erau fericirea pe pământ. Dar într-o dimineaţă Martin se trezi mai devreme ca de obicei şi auzi o păsărică ciripind lângă fereastră, pe gardul din lemn-câinesc. Văzu soarele strălucind şi dădu să se scoale din pat, să se îmbrace şi să iasă afară. Dar atunci intră mama şi-i spase să mai stea puţin culcat pentru că era ziua lui de naştere şi Maria pregătea ceva, afară. El nu avea voie să vadă până nu era gata. Mama îl sărută şi îi spuse că a împlinit şapte ani şi trebuie să fie cuminte şi harnic vara asta ca să nu fie nevoit să se ruşineze de ceilalţi copii la toamnă, când va începe şcoala.

Când Martin auzi cuvântul *şcoală*, uită de pasărea care ciripea pe gard, de soarele care strălucea şi simţi un nod în gât de parcă i-ar fi venit să plângă dar se stăpâni şi nu plânse. Nu-i era prea clar ce însemna şcoală dar suna cumplit de rău. Într-adevăr, mama făcea şcoală cu el şi cu Maria, dar numai câte puţin, în fiecare zi, în grădină, sub umbrarul cu liliac şi acolo zburau fluturi galbeni, albi şi albaştri şi bondarii bâzâiau în timp ce mama le spunea poveşti despre Iosif din Egipt, despre regi şi profeţi şi îi învăţa să deseneze literele după un model. Înţelese că şcoala adevărată trebuie să fie cu totul altceva şi se gândea cu inima strânsă că va începe la toamnă. Între timp intrară cu toţii în cameră şi îl felicitară de ziua lui: tata, bunica şi Maria, iar Maria se maimuţări, făcu o reverenţă şi îi spuse: „Am onoarea să vă adresez felicitări!” Martin se ruşină, obrazul i se împurpura şi se întoarse cu faţa la perete. Văzând asta, îl lăsară singur dar nu trecu mult şi

bunica vârî capul pe uşă şi-i strigă că regele vine călare cu cincisprezece generali, ca să-l felicite. Chiar atunci auzi deasupra podului un bubuit ca de tunet. Sări din pat, aruncă hainele pe el, dar zgomotul se auzea din ce în ce mai aproape. Peste drum se ridicase un nor de praf, copitele cailor tropoteau pe pământ şi pe pod scânteiau armele strălucitoare. Când ieşi în verandă primele rânduri ajunseseră departe dar mama, pentru a-l consola, îl asigură că regele nu trecuse încă. În schimb era de faţă aproape toată oştirea, căci trebuiau să aibă loc manevre lângă Drottnmgholm. Treceau husari, dragoni şi toată artileria din Stockholm. Artileriştii era scuturaţi în căruţele lor ca nişte saci de cartofi şi arătau cenuşii şi negri de praf şi murdărie. Martin îi admira şi mai mult din această pricină şi în sinea lui se întreba dacă nu era chiar mai bine să fii artilerist decât navigator.

Convoiul trecu, ajunsese departe, şi un vânt proaspăt dinspre lac goni izul de murdărie şi năduşeală, pe care-l lăsase armata în urma ei. Când Martin se întoarse, văzu lângă masa întinsă pentru micul dejun, alta mai mică, aşternută anume pentru el, şi pe care Maria o decorase cu flori şi verdeaţă. Se ruşină din nou, se înroşi, dar tresări de bucurie, pentru că-n mijlocul mesei trona o prăjitură, făcută de mama pentru el iar alături se aflau o farfurie mare plină cu fragi culeşi de Maria sub stejari, o monedă de douăzeci şi cinci de ore[4], de la tata, şi un pachet cu ciorapi croşetaţi de bunica. Mai mult decât toate îl bucura moneda, învăţase că o pereche de ciorapi nu-i altceva decât o pereche de ciorapi iar o prăjitură e doar o prăjitură, dar douăzeci şi cinci de parale e un număr de dorinţe neprecizate care pot fi împlinite, în anumite limite, dar cât de înguste erau ele nu avea de unde să ştie. Martin dădu ocol mesei, le mulţumi la toţi, gustă din prăjitură şi fragi, observă că ciorapii erau frumoşi, cu dungi roşii, şi ascunse bine banul într-o cutie de chibrituri care-i servea drept puşculiţă. În ea se aflau câteva părăluţe vechi de aramă şi câteva pietricele găsite în nisip, pe care le

4 Diviziune centesimală a coroanei suedeze.

ascunsese pentru că erau frumoase.

Dar sirena de pe *Brage* şuieră în Tyska Botten şi tata trebui să plece la oraş iar Martin cu mama, bunica şi Maria se pregătiră să meargă la Drottningholm. Acolo se afla palatul de vară al regelui, oglindit în apa liniştită a golfului. Copacii din parcul castelului era mai mari decât oricare alţii, cu umbră deasă şi răcoroasă. Pe apa de un verde intens a canalelor şi iazurilor alunecau lebede albe cu gâturi întinse mândru şi Martin era convins că nu le preocupă altceva pe lume decât visele lor albe.

Bunica adusese o franzelă, pe care o fărâmiţă şi hrăni lebedele, aşa cum dai de mâncare la găini.

Zile de vară, zile fericite, albăstrele în câmpul galben de secară…

Vremea secerişului se apropia. Martin mergea pe drum, cu mama la mijloc, între el şi Maria. Maria culegea din când în când albăstrele din lanul de secară. Mama purta o rochie roz şi o pălărie de paie cu-boruri largi şi vorbea cu ei despre oameni, despre lume şi Dumnezeu.

— Vezi Martin, ai în faţa ta spicul plin şi cel gol despre care citeam zilele trecute sub umbrar. Îţi aminteşti de spicul urât care îşi pleca vârful până în pământ din pricina prea multor boabe de gâru care-l împovărau. Dar din boabe se macină făină la moară şi din făină se coace pâinea, pâinea cea bună de mâncat când ţi-e foame. Spicul golaş nu aduce niciun folos, ţăranul îl aruncă sau îl dă calului, să aibă de mestecat, dar calul nu se îngraşă. Cu toate astea se înalţă trufaş şi priveşte dispreţuitor, de sus, la celelalte spic «care se încovoaie în jurul lui. Mama rupse un spic uşor şi trufaş şi-i arătă lui Martin că n-avea niciun bob.

— Aşa sunt mulţi oameni, îl preveni ea. Ai să înţelegi când te vei face mare. Vei vedea oameni care merg cu capul plecat ca să se creadă că fac parte dintre cei împovăraţi. Dar tocmai ei sunt cei mai de nimic. Dar să vă aduceţi aminte copii, că nu voi aveţi menirea să judecaţi, nici acum nici când veţi fi mari dacă un om reprezintă un spic încărcat sau un spic gol. Niciodată un om nu va şti cu

adevărat lucru ăsta despre altul. Numai Dumnezeu ştie.

Când mama îi vorbea lui Martin despre Dumnezeu, el se simţea cuprins de un simţământ de solemnitate dar era şi un pic stânjenit, în acelaşi timp, ca un căţeluş căruia încerci să-i vorbeşti de parcă ar fi om. Când o auzea pe mama povestindu-i despre rai şi arca lui Noe, putea s-o urmărească uşor şi vedea totul aievea parcă înaintea ochilor săi: mărul şi şarpele şi toate sălbăticiunile din arcă dar pentru cuvântul Dumnezeu nu-şi putea imagina nimic precis, niciun moşneag, niciun domn de vârstă potrivită cu barbă neagră. Sus de tot, pe bolta albastră a cupolei bisericii Laldugârdianskyrtka, se afla un ochi imens, pictat şi mama îi spusese că este un simbol al lui Dumnezeu. Ochiul acela singuratic i se părea lui Martin atât de înspăimântător şi posomorât incit abia îndrăznea să-l privească – nici vorbă să-l ajute a înţelege cum arăta Dumnezeu în realitate. Învăţase pe de rost cele zece porunci pe care Dumnezeu i le dictase lui Moise pe muntele Sinai. Dar ele nu făceau decât să-i întărească tainica bănuială că Dumnezeu era ceva care-i privea doar pe cei mari. Dumnezeu nu i se adresa niciodată lui Martin cu aceste cuvinte: „Să nu ai alţi dumnezei afară de mine”. Martin nu ştia nici cum arată un idol, nici ce trebuie să faci ca să i te supui. Că trebuia să-şi cinstească părinţii se înţelegea de la sine. Nu simţea nicio ispită să jefuiască, să fure sau să râvnească la nevasta, boul ori catârul vecinului. Şi n-avea deloc idee cum trebuie să se poarte ca să săvârşească un adulter, dar, pentru a fi mai sigur, luă hotărârea de-a încerca să se ferească, oricum de această ispită.

— Dumnezeu ştie tot, şi ceea ce se întâmplă acum şi ce se va întâmpla. El însuşi a hotărât totul. Când te rogi lui Dumnezeu, să nu crezi, Martin, că poţi, cu rugăciunile tale, să-l faci să-şi schimbe măcar o iotă hotărârile. Lui Dumnezeu îi place să i te rogi şi de aceea trebuie s-o faci. Să citeşti în fiecare seară rugăciunea înainte de culcare, oricât de mare şi înţelept vei ajunge. Când vei fi mare şi vei avea rostul tău în lume, să nu uiţi niciodată că trebuie

să te încrezi în tine căci Dumnezeu îl ajută doar pe cel care se ajută singur. Dacă ţi se va întâmpla vreodată în viaţă să-ţi doreşti ceva, din adâncul inimii, şi îţi vei da seama că fără să capeţi acel lucru nu mai ai linişte, să nu te rogi lui Dumnezeu să ţi-l dăruiască. Mai degrabă încearcă să-l Obţii tu însuţi, dar dacă se poate, roagă-te să-ţi dea putere să renunţi la ce-ţi doreşti. Alt fel de rugăciuni nu-i sunt pe plac. Aşa glăsuia mama lui Martin Birck în timp ce mergeau pe drum. Vântul de vară adia în jurul lor şi trecea peste câmpuri, vălurind spicele. Moş Moberg, podarul, avea un argat pe nume Johan. Johan împlinise paisprezece sau cincisprezece ani şi în scurt timp deveni cel mai bun prieten al lui Martin. Îi cioplea puşcoace şi bărcuţe din coajă de copac iar Martin îl ajuta să învârtească scripetele când ridica podul. În serile când era liber se juca de-a v-aţi ascunselea şi hoţii şi vardiştii cu Martin, Maria şi alţi câţiva copii. Dar nu de dragul bărcuţelor din coarjă de copac sau al jocurilor ţinea

Martin atât de mult la Johan şi îl admira fără rezerve, ci pentru că Johan avea întotdeauna de povestit întâmplări stranii despre care tata, mama şi bunica nu pomeniseră niciodată.

Mai ales după asfinţit, când Martin şi el şedeau împreună pe o grindă sub un arc al podului, aşteptând un vapor care urma să sosească, ale cărui lanterne, mai devreme sau mai târziu, aveau să licărească în spatele promontoriului, mai întâi cea verde, apoi cea roşie

— Atunci devenea Johan mai vorbăreţ. Atunci povestea Johan câte şi mai câte. Uneori îi istorisea despre moş Moberg care vedea diavoli micuţi ţopăind în butelca de grog şi pălăvrăgea cu ei, în timp ce medita printre mormăieli ursuze şi trăgea la măsea.

Despre pastorul din Lovo ştia una şi mai şi. Acesta era prieten la cataramă cu diavolul

— Toată suflarea comunei o ştia. Dacă stăteai şi te gândeai un pic, faptul era limpede ca bună ziua. Altfel cum ar fi putat predica din amvon o oră încheiată? De unde găsea toate cuvintele? De altfel Johan avusese o dată

treabă cu el şi intrase chiar în camera pastorului, unde văzuse cu ochii lui că era plină cu cărţi din podea până-n tavan. Da, era sigur că se înhăitase cu diavolul!

— Sau îi povestea despre un ins care fusese omorât, pe şosea, cu trei ani în urmă, chiar în apropiere, şi îi descrise locul cu precizie: chiar acolo unde pădurea ajunge până la marginea drumului, iar pe latura cealaltă se află o salcie lângă un stâlp de telegraf. Se întâmplase într-o seară de noiembrie şi dacă treceai pe acolo la o oră anume, puteai auzi limpede gemetele care veneau dinspre şanţ. Niciodată însă nu reuşiseră să pună mâna pe făptaş.

Când Martin asculta asemenea istorii se agăţa strâns de braţul lui Johan, şi-şi simţea astfel inima mai uşoară când din întuneric sclipeau tot mai aproape lanternele vaporului şi auzea duduitul maşinilor şi comenzile strigate ale căpitanului şi atunci dădeau zor ca să ridice podul. Dacă în drumul spre casă, peste pod, venea cineva în urma lor, îi prindea pe amândoi vârtejul gândurilor despre stafii şi crimă şi Johan îi şoptea lui Martin:

— Ascultă, precis ne urmăreşte!

Martin nu ştia dacă urmăritorul era ucigaşul sau cel ucis dar i se părea că aude paşi pe pod şi nu îndrăznea să-şi întoarcă privirea. Johan care avea o fire veselă îi risipea frica fredonând un cântec vesel pe melodia „Şedea o babă în piaţa Konham”:

Într-acolo unde merg, către moarte mă-ndrept.

Tam-ta-taramtam bum![5] iar Martin începea să-i ţină isonul şi apoi îi acompania cu zel.

Când ajunseră la casa podarului, Johan se opri din cântat dar Martin continuă singur cât îl ţineau bojocii:

Într-acolo unde merg, către moarte mă-ndrept.

Teim-ta-taramtam bum!

Podarul, moş Moberg, şedea în verandă şi se cinstea cu grog, împreună cu doi ţărani, la lumina unui lampion chinezesc rotund. Era un om bătrân dar în fiecare seară dădea un grog pe glât şi se spunea că n-o s-o mai ducă mult. Dar bătrânelul n-avea niciun chef să moară. Dacă

5 Vers dintr-un cunoscut psalm, cîntat aici pe altă melodie.

auzea pe cineva vorbind despre boală sau moarte era ca şi cum s-ar fi spus ceva necuviincios sau mai rău căci indecenţa nu-i rănea câtuşi de puţin urechea, ci mai degrabă îi stârnea buna dispoziţie. Dar acum, când îl văzu pe Martin venind pe drum şi cântând în gura mare un psalm despre moarte pe o melodie deşucheată se ridică, ieşi în drum cu paşi şovăitori şi se opri în faţa lui. Martin se opri şi el, amuţi şi se uită în jur după Johan, dar Johan dispăruse. Moş Moberg se făcuse vineţiu la faţă şi vocea îi tremura când exclamă:

— Şi se cheamă că e copilul unor oameni de bine! Trăim vremuri tare ciudate.

Intră apoi în casă şi, fără să se mai atingă de grog, fără să mai spună ţăranilor noapte bună, se duse la culcare.

Martin rămase singur pe drum şi în jurul lui se făcu deodată linişte. Nu se auzeau decât toiegele ţăranilor lovind cu putere pământul în întuneric, în timp ce aceştia mergeau fără să scoată o vorbă.

Părinţii lui Martin auziră totul din veranda aşezată pe o latură a casei.

— Intră în casă, Martin.

Pe cât era de alb gulerul hăinuţei lui Martin, pe atât îi era faţa de aprinsă. Trebuia să dea socoteală cine l-a învăţat să cânte aşa ceva, dar Martin spuse că l-a născocit de unul singur. Tatăl lui îi explică ce îngrozitor s-a purtat, Martin plânse şi fu trimis la culcare. Mama plânse alături de el când citiră rugăciunile împreună. Era tulburată, înspăimântată, căci greşelile copiilor sunt judecate, ca şi ale adulţilor, mai mult după vâlvă pe care le stârnesc decât pentru conţinutul lor propriu-zis, iar necuviinţa lui Martin provocase un scandal groaznic.

Trecuseră cele mai frumoase zile ale verii. Ziua ploua şi sufla vântul şi lacul se făcea verde. Spre asfinţit ciorile fâlfâiau în jurul dealului cu stejari desfrunziţi. Pe vreme de ploaie, Martin citea „Albina şi porumbelul” şi „O broască râioasă văzu un taur şi ce se întâmpla mai apoi”. Citea şi „Călătoria prichindelului spre oraşul viselor”:

Peştişori de aur, un şir nesfârşit, se zbat în apa de argint.

Prichindelul merge spre oraşul viselor pân-la chindie va ajunge acolo, îndată, îndată va străluci sub clar de lună palatul viselor.

Cristalină, cristalină scânteiază o lumină într-o mie de unghere.

Iola alunecă, de ţărm se apropie întregul şir de felinare stă pe chei, în zgomotosul furnicar clopote se aud bătând în oraş.

…*Oraşul*. Ochii lui Martin se umplură de lacrimi. În ultimul timp se gândise adesea la oraş şi se întrebase dacă la ei acasă or fi rămas toate aşa cum le ştia. Iarna, Martin tânjea după iarba verde a verii şi după fragii din pădure, dar după ce treceau mai multe zile de vară şi verdele nu mai era proaspăt iar păpădiile de pe pajişte se acopereau de colbul drumului, tiânjea după şirurile de felinare scânteietoare ale oraşului, după Crăciun şi zăpadă, după înserările cenuşii ale zilelor de iarnă, în faţa focului din cămin.

X

ROATA ANOTIMPURILOR SE ÎNVÂRTEA, şi veni din nou toamna.

În oraş se petreceau atâtea lucruri noi. Lângă Raden, cu barăcile şi curţile ei dispăruse. Pe locul acela se ridica o casă mare din cărămidă, în fiecare zi tot mai înaltă. Ea acoperea vederea spre teii grădinii Humlegârden şi spre Observatorul de pe deal. Peste tot se dărâma şi se construia. Între dealurile şi colinele din La dugârdslandet, dinamita detuna în fiecare zi – iar La dugârdslandet se numea acum Östermalm. Madam Hägghom devenise doamnă. Dacă cineva i se adresa cu „madam”, răspundea politicos dar ferm:

— Nu merge cu „măldămia”.[6]

Martin începuse şcoala. O şcoală fără pretenţii şi mult mai puţin primejdioasă decât crezuse. Nu trebuia decât să-şi înveţe lecţiile şi totul mergea bine. Simţea cu

6 Joc de cuvinte: în suedeză „dam“ poate însemna „doamnă“ şi „praf“.

mândrie cum cunoştinţele sale despre lui mese lărgesc în fiecare zi. Spaţiul şi timpul îşi mutau zilnic frontierele tot mai departe, sub ochii săi: lumea era mult mai mare decât visase şi atât de bătrână încât gândul îi era cuprins de ameţeală în faţa numărului de ani. Dacă priveai înainte, timpul nu avea nicio graniţă, se pierdea într-o ameţitoare imensitate albastră, dar dacă îl urmăreai îndărăt, departe, în negura vremurilor, exista cel puţin un început, un punct unde trebuia să te opreşti: Dumnezeu crease lumea cu patru mii de ani înaintea naşterii Mântuitorului. Asta stătea scris clar şi limpede pe prima pagină în istoria biblică a lui Martin.

În şase zile o crease. Dar învăţătorul le spusese că în acele vremuri zilele erau mai lungi. Dacă însă zilele creaţiei erau ceva mai lungi decât celelalte zile ale săptămânii, cu cei şapte sute şaizeci şi nouă de ani ai lui Mathusalem, era tocmai de-a-ndoaselea. Pentru că vedeţi voi, în acele vremuri anii nu se socoteau aşa de lungi ca acum, le spusese învăţătorul.

Erau atâtea lucruri noi de învăţat şi de înţeles, iar şcoala nu-şi dezvăluise în realitate niciuna din grozăviile cu care Martin o asociase în închipuirile sale.

În schimb, drumul până la şcoală şi înapoi era presărat cu fel de fel de primejdii şi aventuri. Făpturi ticăloase, numite golani şi care îi numeau pe Martin şi pe colegii lui „fandosiţi”, te puteau pândi la fiecare colţ de stradă. Cei mai afurisiţi dintre aceşti golani erau cruzii şi temuţii golani din Trăsket[7] care din când în când îşi părăseau mohorâtul sălaş, cartierul dintre Humlegârden şi Roslagstorg, pentru a porni în campanii de luptă. Se spunea că nu se sfiesc să folosească pumnale şi bile de plumb. Dar mai mult decât de aceşti golani din Trăsket, pe care Martin nu-i văzuse niciodată şi de a căror existenţă nu era pe de-a-ntregul convins, se temea de înspăimântătorul derbedeu Frans, care locuia în fosta lângă Raden şi mai stătea încă pe aceeaşi stradă. Pentru că acest golan îşi concentrase toate forţele şi toată inteligenţa spre a-i face

7 Vechi cartier al Stockholm-trlui. Numele înseamnă „mlaştină“.

lui Martin zile amare. Îl urmărea până şi noaptea în vis.

Într-o zi, când Martin se îndrepta spre casă, în pauza de la prânz, nimeri la un colţ de stradă peste doi colegi care se băteau cu Frans; îi veniseră de hac, îl aruncaseră pe jos şi îi cărau pumni. Martin începuse, în acea vreme, să citească povestiri cu indieni şi văzu imediat în Frans o autentică piele roşie. Nu voia să scape un prilej atât de favorabil de-a şi-l face prieten şi aliat contra celorlalţi golani. De aceea se apropie şi îşi mustră colegii, arătându-le cât de laş este să lupţi doi contra unul, că Frans locuia pe aceeaşi stradă cu el, că era un golan destul de drăguţ şi că să-l lase în pace. În timp ce abătu în felul acesta atenţia colegilor asupra sa, Frans reuşi să se ridice şi o luă la sănătoasa.

În schimb Martin primi toată chelfăneala destinată lui Frans. Pe deasupra trebui să suporte şi batjocura colegilor pentru prietenia cu un golan. Şi când îl întâlni din nou pe Frans pe stradă, în faţa porţii boiangiului, derbedeul îi puse de-ndată piedică, aşa că Martin se rostogoli în rigolă. Apoi haimanaua îl pocni în nas de-i dădu sângele, îi rupse cărţile, înjură înfiorător şi o luă la fugă. El nu pricepuse cum trebuie să se poarte cu o veritabilă pieile roşie. Dar acest Frans nu era un golănaiş ca mulţi alţii, ci un golan de-a dreptul înspăimântător.

XI

MARTIN INTRA LA ŞCOALA PRIMARĂ. Totul era aici atât de străin, atât de rece. Ziduri cea şi-i, coridoare lungi. Curtea şcolii arăta ca deşertul Sahara. Când clopoţelul sună la prima pauză, Martin se furişă spre closete ca să scape de noii colegi. Dar în pauza următoare făcură cerc în tăcere în jurul lui Martin, până când, în sfârşit, un băieţel roşcovan, cu capul mare, deschise gura şi-l interogă:

— De unde ai apărut, împieliţatule?

La aceste cuvinte, Martin avu senzaţia tulbure că în viaţa sa începe o nouă epocă. Fusese fericit ca firul de iarbă, ca orice copil cu părinţi iubitori şi un cămin îndestulat. Acum se deschideau porţile către o lume cu desăvârşire nouă, o lu’me în care nu te puteai descurca cu

aceleaşi mijloace simple, învăţate de la tata şi mama: să fii respectuos, prietenos cu toţi şi niciodată să nu fi nedrept cu ceilalţi. Aici era nevoie să judeci iute şi precis, în ce caz să foloseşti pumnii şi când s-o iei la sănătoasa. În ce împrejurări puteai trage foloase din şiretenie şi prefăcătorie. Nu trecu mult timp şi Martin se acomodă. Îşi aduse repede aminte de toate înjurăturile şi cuvintele urâte auzite la ţară de la argatul podarului şi nu uită să le plaseze ici şi colo, în conversaţiile cu colegii, acolo unde i se părea nimerit. În felul ăsta se împrieteniră uşor şi ei îi lămuriră, în schimb, o mulţime de lucruri pe care un nou venit e bine să le ştie: care dintre învăţători obişnuia să bată, care te mustra numai, că mai rău decât toţi era profesorul Sundel, cel cu oglinzi la ochelari. Putea să vadă tot ce se în timp la în spatele său şi umbla cu galoşi de gutapercă, să nu fie auzit când venea pe coridor. Învăţătorul Korvkakan1 era drăguţ dar cam zgârcit la note, iar Loppan2 era o cizmă afurisită.

XII

ASTFEL MAI TRECU UN AN şi faţa veche a lucrurilor dispărea în umbra celei noi. Martin se exersa încetişor în dubla artă a vieţii:

1 Korvkakan – pateu cu cârnat (sued.).

2 Loppan – puricele (sued.).

a învăţa şi a uita. Precum jucătorul care pentru a rezista până e în’d ultima monedă îi alunecă din mfin a tremurătoare, trebuie să uite pierderile, pentru ameţitorul câştig, tot aşa pentru om, jucător fără voie, arta de a uita este principala lui însuşire şi de ea depinde totul.

Şi Martin uita. „Turcul Roşu”, care demult ostenise şi nu se mai agita, era uitat de parcă nici n-ar fi existat. Până şi unchiul Abraham, care fusese dat uitării, se spânzurase de o funie în bucătărie, într-o zi ploioasă, când găsise că nu merită osteneala de a trăi mai departe, chiar el apărea rareori în visele lui Martin, ca o enigmă sumbră şi neliniştitoare. Dar în timp ce uita, învăţa. O treime din adevăr i-o dăruiau învăţătorii, alta i-o ofereau colegii, ajutându-l să ridice vălul în care era ascunsă a şaptea

poruncă şi tot ce ţinea de ea. Pentru asta se foloseau cu plăcere de Sfânta Scriptură. Îi explicau amănunţit ce a făcut Absalom cu concubinele tatălui, pe acoperişul palatului, în faţa întregului popor, şi la profetul Iezechiel se delectau cu păcatele nemaipomenite ale Oholei şi Oholibei. Chiar dacă primea aceste două treimi amestecate cu amăgiri şi minciuni şi chiar dacă ultima treime a adevărului, poate cea mai importantă, pe care trebuia s-o descopere odată singur, nu începuse încă să-l preocupe, totuşi în fiecare zi noile cunoştinţe îi lărgeau orizontul, rupeau pânza de păianjen, ţesută din vise şi basme, de mâini grijulii ce-i ocrotiseră ţarcul copilăriei. Şi tot mai des se căsca prin acest orizont golul imens numit univers.

ŞAPCA ALBĂ

I

DUPĂ CE ŞI-A PRIMIT ŞAPCA ALBA[8] prima grijă a lui Martin Birck a fost să intre într-o tutungerie şi să-şi cumpere un baston de bambus.

Fata care servea în dugheană avea ochi negri şi păr bogat. Înfăţişarea ei răspundea numai în parte idealurilor din visele lui, aflate într-o sferă mai luminoasă, mai aproape de genul Greitchen. Dar când fata îl felicită prietenos pentru şapca lui albă, în timp ce-l privea plină de duioşie, fără să ţină seama că el intra pentru prima dată în dugheana ei, Martin simţi cum inima îi bate deodată mai repede. Îi luă mâna murdară, culcată pe pachetele de *Cameo* şi *Duke of Durham*, de pe tejghea, şi i-o sărută delicat. Aproape imediat regretă gestul făcut. Poate că se purtase necuviincios. Desigur, nu-şi închipuia că fata era cu totul neştiutoare, desigur că avea un iubit, sau poate mai mulţi, dar asta nu dădea dreptul orişicui să intre din stradă şi să-i sărute mina aşa, tam-nisam. Se simţea stânjenit şi nu ştia ce să spună sau ce să facă, până când se hotărî, în fine, să aleagă un baston, să-şi aprindă o ţigară, să plătească şi să iasă afară.

Dorttningaban strălucea după ultima aversă,

8 Semnul distinctiv al bacalaureaţilor, care se primeşte la promovarea examenului.

cuconiţe îşi ridicau rochiile cu gesturi săltăreţe şi săreau peste băltoace eu reflexe albăstrui, domni eleganţi cu pantaloni înguşti, în carouri, cu bastoane de bambus la fel cu al lui Martin, îşi scoteau jobenele salutând cu gravitate, dezvelind căpăţâni tunse atât de scurt incit pielea capului se zărea lucitoare. Per te acoperişurile şi coşurile caselor cenuşii alergau norii albieioşi, neliniştiţi ai zilei de primăvară, într-o grabă plină de frământare, iar mai încolo, între biserici şi turnuri, vibra lumina soarelui. Martin se oprea aproape la fiecare vitrină să-şi privească şapca albă ca într-o oglindă. Nu putea pricepe cum reuşise să devină bacalaureat. Până în ultirpa clipă crezuse că va fi respins. Cu atât mai mare-i fu surpriza când îşi primi certificatul, ca toţi ceilalţi, şi mai ales când citi încheierea: „Sus-numitul M. Birck, s-a prezentat mulţumitor, sub aspectul maturităţii, pe care învăţământul elementar complet este menit s-o dea elevului, şi a obţinut calificativul *bine*". Cuvintele astea îi umpleau inima de profundă recunoştinţă pentru profesori căci el nu se considera prea matur. Ar fi fost însă foarte surprins să afle că această părere e cu adevărat împărtăşită de profesorii săi. În ultimele semestre rareori îşi învăţase lecţiile. Adesea nu se putea măcar hotărî să se uite peste ele, în pauza de zece minute, înainte de începutul lecţiei sau să ascundă câteva foi rupte din manual, în biblie, şi să le citească la rugăciunea de dimineaţă, în timp ce profesorul de teologie stătea la catedră şi debita nerozii. Răgazul acesta constituia o resursă pe care şi cei mai leneşi dintre colegii lui nu pierdeau ocazia s-o folosească. Totuşi i-ar fi făcut plăcere să-şi poată bucura părinţii cu note frumoase la sfârşitul semestrelor, chiar dacă el nu avea vreo ambiţie deosebită în această direcţie. Dar în ultimii ani îl cuprinsese o apatie surdă, o indiferenţă pentru tot ce aveia legătură cu şcoala. Era incapabil să lupte cu această apatie. Nu. putea să ia şcoala în serios. Dacă vreodată, contrar obiceiului, se remarca la vreun obiect, i se făcea de îndată ruşine ca şi cum s-ar fi făcut vinovat de o platitudine. Ori de câte ori trebuia să se cufunde în amănuntele de care manualele

abundau, se simţea ridicol, ca omul căruia îi arsese casa dar care-şi salvase vătraiul.

Dar acum, că vătraiul era într-adevăr salvat, era atât de bucuros încât îi venea să cânte. Se simţea fericit, liber, şi se gândea să ajungă acasă, cu şapca albă, acasă, pe strada înfloritǎ a copilăriei. Strada însă nu mai era ca înainte. Numai dintr-o singură curte mică cireşii îşi mai întindeau ramurile peste un gard acoperit de muşchi – în rest numai clădiri mari, roşii, din cărămidă şi mici capele modeste.

Derbedeul Frans, haimanaua, nu mai putea tulbura liniştea idilică ce încă dăinuia. Crescuse mare şi locuia de multă vreme la Lângholimen.[9]

II

CASA ERA MAI TĂCUTA şi mai pustie ca înainte. Maria, sora lui Martin, se căsătorise de un an, cu un doctor dintr-o comună îndepărtată şi bunica nu mai trăia.

Seara, Martin şi colegii săi urmau să serbeze promovarea bacalaureatului, pe Hasse lbacken. Tatăl lui Martin îi dădu cinci coroane să le sacrifice plăcerilor tinereţii iar mama îl luă deoparte să-l povăţuiască:

— Martin, Martin, trebuie să-mi promiţi că ai să fii cuminte diseară şi n-ai să te ţii de nebunii. Să nu te apuci să dai peste cap paharul de fiecare dată când cineva vrea să ciocnească cu tine, că ai să te ameţeşti. Cel mai bine ar fi să te prefaci că bei. Şi trebuie să-ţi mărturisesc, Martin, că există o specie de femei îngrozitoare, care nu se gândesc decât cum să împingă bărbaţii tineri la pierzanie. Mai ales de ele să te fereşti. Martin, puiul meu. Dacă aş şti că te gândeşti la Dumnezeu şi-ai asculta poruncile lui, n-aş mai fi neliniştită, dar sunt sigură că nu faci asta. Chiar şi răsuflarea acestor femei e otrăvitoare şi dacă te opreşti numai, pe stradă, şi stai de vorbă cu o asemenea fiinţă poţi lua cele mai oribile boli, de care niciun medic pe lumea asta nu te poate vindeca.

— Mămico, răspunse Martin, aici te înşeli amarnic. Îşi luă bereta albă, spuse la revedere şi plecă. Mama îl

9 închisoare din Stockholm.

urmări cu ochii îngrijoraţi, şi când nu-l mai văzu se aşeză într-un colţ întunecat îşi pl înse. Ştia că-l va pieride, aşa cum îşi pierd mamele întotdeauna fiii.

III

MARTIN SE GÂNDEA LA MAMA să în timp ce urca pe Storgatan[10] în drum spre Djurgârden[11].

Ce oare se petrecuse? Din ce pricină relaţiile dintre ei ajunseseră aşa cum erau? Pentru d însa el rămânea în continuare un copil. Când îi vorbi prima oară de îndoielile sale în legătură cu religia, ea se prefăcu a crede că era vorba de ceva venit din afară, de la colegi răi sau dintr-o carte proastă. Apoi raporturile se înrăutăţiră în aşa măsură, încât nu mai putea vorbi cu ea decât despre cele mai banale subiecte, despre cămăşi şi ciorapi, şi nasturi care trebuiau cusuţi. Dacă discuţia lor aluneca într-un domeniu mai serios, se tratau reciproc ca nişte copii mici. Şi fără să vrea, sau să observe, decât atunci când oricum era prea târziu, în acele momente ridica uneori tonul, ceea ce o rănea, încât după o astfel de discuţie fiecare simţea un spin în inimă.

Adeseori mama rămânea trează în timpul nopţii. Plângea şi regreta lipsa lui de credinţă. Totuşi chiar ea, cu toate gândurile şi speranţele, aparţinea ou toată fiinţa ei celor pământeşti. Credea, bineînţeles, în existenţa iadului, deoarece credea în învăţătura Bibliei, dar niciodată nu şi-ar fi imaginat că fiul ei, sau, în general, vreuna din persoanele din cercul ei de cunoştinţe, ar putea ajunge într-un loc atât de groaznic. De aceea, nu pentru sufletul lui era atât de întristată ci, în primul rând, pentru viitorul lui, aici, pe pământ. Observase că lucrurile nu merg bine în lumea asta pentru cei care iau în derâdere pe Dumnezeu şi religia. Unii sfârşeau la puşcărie, alţii părăseau ţara şi trăiau între străini. Toţi trezeau neîncrederea şi indignarea oamenilor oneşti. Îi era teamă că fiul ei va deveni unul dintre aceşti iblasfematori şi frământările o ţineau trează,

10 Strada Mare, bulevard central al StockholmrUlui.

11 Grădina Animalelor (în traducere literală), parc din împrejurimile Sbockholm-ului.

noaptea, şi îi umpleau ochii de lacrimi. Cel mai drag vis al ei era că Martin va deveni un om „aşa cum se cuvine”, cum sunt cei mai mulţi oameni, şi chiar mai mult decât atât, dacă s-ar putea. Înainte de toate mai fericit, dar, în linii mari, ca toţi ceilalţi, îşi imagina uneori că fiul ei va reuşi să devină poet, şi chiar ar fi dorit-o, pentru că îi plăcea poezia, şi ochii i se umpleau de lacrimi când citea’ vreuna din poeziile lui. Dar îşi închipuia că el va avea o slujbă şi doar duminicile, sau în ceasurile libere, va scrie versuri despre apusuri de soare. Le va trimite la Academia Suedeză, care le va încununa cu un premiu şi astfel va ajunge dintr-odată un mare poet şi un slujbaş respectat, cu venituri sigure. Era convinsă că va fi stimat şi mai mult de poeţi dacă ar avea o slujbă şi un titlu decât dacă s-ar ocupa numai de scris. Doar aceeaşi viaţă duseseră toţi adevăraţii poeţi. Tegner[12] fusese de fapt episcop şi chiar Bellman[13] avusese cel puţin un post la loterie. Iar ca exemplu, pe care Martin ar fi trebuit în mod deosebit să-l urmeze, obişnuia să numească un poet cunoscut de ea în tinereţe şi care acum era revizor la Curtea de Conturi. Acesta compunea versuri despre tot ce era frumos şi sublim, despre mare, soare şi rege şi fusese decorat cu Ordinul Vasa. Aşa-i apărea ei viaţa, nobilă şi demnă de urmat, în cele mai cutezătoare şi avântate visuri despre viitorul fiului ei.

Dar Martin avea alte visuri. Voia să devină scriitor. Voia să scrie o carte, un roman sau un ciclu de poezii dar în primul rând o dramă de idei, în acelaşi metru poetic ca „Brand” şi „Peer Gynt”[14]. Dorea să-şi consacre viaţa căutării adevărului, să dea oamenilor ceea ce găsea sau ceea ce-şi închipuia că găseşte într-însul. Va ajunge vestit,

---

12 Esaias Tegner (1782—1846), poet romantic, cunoscut în special pentru poemul eroic „Saga lui Fritiof“

13 Cari Michael Bellman (1740—1795), celebru trubadur suedez în ale cărui versuri clocoteşte dragostea de viaţă, senzualitatea, bucuria de a gusta din plin plăcerile vieţii.

14 Piese ale cunoscutului dramaturg norvegian Henrik Ibsen. ^

o personalitate, va câştiga bani mulţi, va cumpăra o căsuţă pentru tatăl său, o rochie de mătase pentru mama, pentru că cea veche era uzată, întoarsă pe dos şi răspurtaită. Va fi invidiat de bărbaţi şi admirat de femei, dar dintre toate femeile de pe lume el nu’va iubi decât pe una, şi aceea va fi îndrăgostită de altul. Această iubire nefericită îi va umple gândurile de amărăciune, de profunzime iar poezia lui va prinde aripi. Dar avea senzaţia tulbure că, în timp ce el căuta adevărul unic, va descoperi numai adevăruri izolate. Le va dărui oamenilor în versuri mai strălucitoare decât orice muzică, sau în forma unei proze limpezi şi reci cu vorbe tăioase ca nişte colţi, dar atunci nu va avea pentru sine decât dispreţ, căci el culegea onoruri şi aur din fărâmele găsite întâmplător, în timp ce el căuta de fapt un întreg. Iar acest dispreţ de sine îi va măcina sufletul şi nu va lăsa din el decât o carapace goală. Nu va îngădui, însă, ca cei din jur să observe ceva. Îşi va vopsi obrajii cu fard, ochii cu tuş şi va păşi cu fruntea sus. Chiar. În momentul când va nutri cel mai adânc dispreţ pentru propria sa creaţie, atunci va înflăcăra ea oamenii mai tare şi el, Martin Birck ca şi ales membru al Academiei Suedeze, în locul lui Wirsen[15]. Cu chipul neclintit, ca o mască, va ţine obişnuitul discurs, presărat cu înfloriturі, despre predecesorul său. Iar apoi nu va mai aşterne niciodată un rând pe hârtie. Va încerca să-şi potolească spaimele într-o viaţă bizară, boemă şi ameţitoare. Niciun viciu nu-i va fi străin, se va plimiba în plină zi cu trăsura pe straidă însoţit de şarlatani şi târfe, iar noaptea o va petrece scăldat în muzică şi băutură. Până într-o seară mohorâtă de octombrie cânid, plictisit de viaţa deşucheată şi deşartă, va face focul în soibă, îşi va aride hârtiile, va goli un pahar cu vin roşu aprins, conidimentat cu un ingredient exotic, şi va cădea într-un somn din care nu se va mai trezi… Sau poate nu era nevoie ca viaţa lui să aibă un sfârşit atât de tragic.

15 Karl-David af Wirsen (1842—1912), poet şi critic suedez de tendinţă conservatoare. A fost ales membru al Academiei Suedeze în 1879 şi a devenit secretarul ei permanent în 1884. A combătut cu intransigenţă noile curente literare. „

Dacă privea mai atent, i se părea chiar cam banal. La fel de bine s-ar putea refugia într-un orăşel ca Strângnäs sau Grănna. Acolo şi-ar închiria o casă şi ar trăi singur cu un papagal şi o pisică neagră. Poate că şi-ar lua şi un acvariu cu peşti aurii. În dosul ferestrelor închise şi-ar petrece zilele visând, iar când s-ar lăsa noaptea ar aprinde luminile în toate încăperile şi s-ar învârti prin ele meditând la inutilitatea existenţei. Iar când târgoveţii burgului se vor întoarce de la pivniţa unde-şi băuseră grogul de seară, se vor opri în dreptul casei şi vor arăta spre ferestrele lui.

— Acolo locuieşte Martin Birck. A învăţat ca un înţelept, a trăit ca un nebun şi e cel mai nefericit om din lume.

Astfel de gânduri şi altele asemănătoare îi treceau lui Martin prin cap, în timp ce cobora pe Storgatan, spre Djurgârden, m (drum spre colina Hasselbacken.

IV

ORCHESTRA INTONA PRIMELE MĂSURI din „Mefisto”.

Martin şedea lângă balustrada balconului împreună cu Henrik Rissler. Ascultau muzica, îşi plimbau privirile peste şirurile de loji şi schimbau dă-te o vorbă. Henrik Rissler avea o frunte albă, dreaptă, ochi calmi şi limpezi. Privirea lui insistentă, cercetătoare, părea să alunece pe lângă ceea ce se afla în apropierea lui, pentru a se muta cu repeziciune spre chipuri aflate la distanţă. Era singurul dintre colegi care căuta societatea lui Martin în afara şcolii. Se vizitau după-amiezile, stăteau de vorbă şi fumau ţigări. Uneori făceau împreună lungi plimbări, adesea chiar pe ploaie, ninsoare sau vânt, afară, în parcul Djurgârden sau în cartierul La dugârdsgărdet şi discutau despre tot ceea ce îi preocupă pe tineri: despre fete, despre Dumnezeu şi nemurirea sufletului. Sau colindau străzile la lumina gazului aerian, cu sentimentul că se avântaseră în viitoarea lumii, se opreau în faţa gravurilor din vitrinele librăriilor şi, mai ales, admirau litografia care purta titlul „Don Juarc aux Enfers” cu un motto din Baudelaire:

Mais le calme héros, courbé sur să rapière ragardait le sillage et ne daignait rien voir

Acest tablou dădea imbold fanteziei lor şi inima le bătea mai repede când în şuvoiul de oameni se atingeau uşor de braţul unei fete frumoase şi de fiecare dată când o vânzătoare le arunca o privire mai caldă li se părea că trăiesc o aventură. Dar prietenia lor îşi avea înainte de toate obârşia în lectura romanului „Niels Lyhne” carte pe care o citiseră amândoi şi o îndrăgeau mai mult decât pe oricare alta.

În localuri se strângeau în grupuri şi clanuri, pălăvrăgeau şi se veseleau în jurul paharelor de *punch*. Cei mai mulţi, se adunau, dintr-un vechi obicei, după asemănări şi deosebiri sociale ori intelectuale care îi uniseră pe unii şi îi despărţiseră de ceilalţi chiar de pe băncile şcolii: Gabel şi Billfelt – Jansson şi Moberg – Planius şi Tulknan. Ceilalţi se învârteau în jurul lor cam îmbufnaţi şi discutau despre coeziune. Un coleg, Josef Martin, ciocăni cu degetele în cupă şi ţinu un toast despre dovada ontologică. Se bău cu un entuziasm foarte moderat. Erau atât de plictisiţi de şcoală încât nu li se părea că mai merită osteneala să faci glume pe socoteala ei. Josef Martin avea de gând să devină preot, dar nu era încă pe deplin convins. Orchestra intona cântecele studenţeşti „Fii puternic” şi „Cântaţi fericitele zile de studenţie”. Peste coroanele copacilor, peste coşurile şi acoperişurile oraşului, peste înălţimile dinspre sud se lăsa asfinţitul palid al serii de primăvară care dilua, transforma totul în imponderabil, inefabil şi ireal, ca ţinuturile de vis. Mulţimea care ciocnea şi se cinstea pe terasă, şi în a cărei alcătuire se puteau distinge până adineaori locotenenţi şi studenţi, gardişti, fete şi familii de orăşeni cu neveste şi copii, se contopise acum în amurg într-o masă amorfă şi parcă, dintr-un capriciu inexplicabil, murmurul mulţimii încetă dintr-odată. Timp de o secundă se auzi clipocitul apei în fântână şi gânguritul ultimelor păsărele somnoroase.

Pe cer, spre apus, se aprinsese o stea strălucitoare şi

singuratică.

— Priviţi, e Venus, exclamă Henrik. Cum sclipeşte!

Martin căzuse pe gânduri şi desena pe masă. Dâra lăsată pe tăblie închipuia braţele şi pieptul unei femei.

— Spune, întrebă el deodată – şi simţi cum roşeşte – spune, crezi că un bărbat poate trăi cast până întâlneşte adevărata iubire? Asta îşi doreşte fiecare mai mult ca orice. Să umbli cu femei pentru care nu simţi nimic, care aparţin unei alte rase, care au lenjeria murdară, spun cuvinte urâte şi se gândesc numai la câştig, trebuie să fie groaznic.

Henrik Rissler se înroşi şi el puţin.

— Se poate, afirmă el, pentru unii e foarte pasibil. Oamenii sunt atât de deosebiţi. Dar atât rit mă cunosc, nu cred că aş putea face aşa ceva. Ar trebui, totuşi, ca dragostea cea mare să nu se lase prea mult aşteptată”.

Stăteau tăcuţi şi contemplau astrul tot mai aprins, pe cerul de un albastru mereu mai intens.

— Venus, murmură Martin, Venus. E o stea mare şi frumoasă. Dar nu înţeleg de ce trebuie să poarte un nume. Oricum nu vine dacă o chemi.

Martin auzi deodată o voce străină în spatele său.

— Foarte adevărat, foarte adevărat. Nu vine când o chemi. O remarcă pe cât de tristă pe atât de nimerită.

Martin se întoarse intrigat. Străinul era un bărbat îmbrăcat neglijent, cu şapcă studenţească, un chip prelung, palid, cu mustaţă neagră răsucită în jos după colţurile gurii, aşa că nu era uşor de ghicit dacă zâmbea sau era serios. Faţa lui părea la fel de îmbătrânită ca şapca cea albă şi nu părea nici prea curată.

Unul dintre colegii lui Martin se afla lângă el şi îl prezentă: doctorul Markel.

Doctorul Markel venise în compania unui frate mai mare al lui Billfelt. Sosiseră de la Uppsala în ziua aceea, luaseră dejunul pe Hasselbacken şi apoi se invitaseră singuri la petrecere. Billfelt cel mare tocmai ţinea un discurs înăuntru. Martin prindea din zbor câte un „Uppsala” şi „al-mă mater”. Doctorul Markel se aşează la

masa lui Henrik şi Martin fără – să aştepte a fi poftit.

— Doi tineri poeţi, nu-i aşa? întrebă el. Îndrăznesc să fac această presupunere deoarece domnii stau aici singuri, deoparte de mulţimea profană, şi discută despre stele. Pot să-i deranjez pe domnii mei eu întrebarea: ce concepţie au despre lume? Credeţi în Dumnezeu?

Henrik Rissler îl cercetă surprins pe străin iar Martin clătină din cap.

Doctorul Markel avea o figură foarte serioasă. O uşoară înceţoşare îi adumbrea ochii mari, melancolici.

Câteva cunoştinţe se apropialseră şi urmăreau discuţia. Planius şi Tullman arborară expresia studioasă cu care se obişnuiseră să asculte lecţiile profesorilor. Pe chipul distins şi fin al lui Gabel se citea un zâmbet sarcastic; în spatele lui, Josef Martin îşi făcea loc să ajungă mai aproape. Josef Martin era mic de statură, cu o constituţie firavă şi avea un chip palid, de erudit. Cele două sau trei pahare de *punch* băute mai înainte îl cam ameţiseră, dar acum când auzi punându-se o întrebare serioasă, fără să remarce vreo urmă de glumă ascunsă, interveni cu toată seriozitatea pe care izbuti s-o regăsească în grabă:

— Eu cred în Dumnezeu. Dar nu îl concep ca pe o fiinţă, ca pe o persoană.

Doctorul Markel păru plăcut surprins.

— Aha, sunteţi panteist, *dmrmant*! Şi dumneavoastră trebuie să fiţi – se întoarse spre Martin – dumneavoastră care studiaţi arta poetică. Poeţilor şi celor care vor să seducă tinerele, or asta vor toţi poeţii, nu pot decât să le recomand cu căldură concepţia panteistă asupra lumii. Nimic nu poate fi mai nimerit pentru a suci capul unei fetişcane, decât sporovăială panteistă cu care Faust răspunde la întrebarea limpede a lui Gretchen: Crezi în Dumnezeu? Dacă ar fi răspuns simplu, fără ostentaţie aşa. cum a întrebat ea: nu, copila mea, nu cred în Dumnezeu – fiţi convinşi că fata şi-ar fi făcut semnul crucii şi ar fi fugit înapoi la ea acasă, în cămăruţa ei liniştită *ins stille*

Kämmerlein[16] şi ar fi răsucit de două ori cheia în broască. În schimb el răspunde că crede şi totodată nu crede, ceea ce dă impresia unui profund zbucium sufletesc, că de fapt Dumnezeu este numele senzaţiei pe care o încearcă doi îndrăgostiţi culcaţi împreună în acelaşi pat. Şi asta o spune cu mult patos, cu vorbe alese ca să nu-i rănească timiditatea, dimpotrivă, ei i se pare că vorbeşte ca un poet, iar restul îl cunoaştem.

— Iar pentru un poet… Dar mai întâi permiteţi-mi ca student mai vechi…

Doctorul Mark el propuse cu aer foarte firesc şi monden, tuturor celor din apropierea lui, să ciocnească până la fund paharele şi să se îmbrăţişeze frăţeşte ca să se poată tutui. Apoi continuă:

— Pentru un poet panteismul e o comoară nu altceva, o adevărată mină de aur. Dacă e credincios, în spiritul bisericii, va primi cu siguranţă Ordinui Carol al XIII-lea şi va avea venituri frumoase, însă va fi citit numai de domnişoare şi va fi luat peste picior de ziarele liberale, care au cea mai mare audienţă la public. Dacă e ateu va fi considerat un caracter facil, superficial, un om rău şi nu va putea împrumuta lesne bani. Nu, un poet trebuie să creadă în Dumnezeu, dar într-un dumnezeu care e ceva cu totul special şi *noch* ale *dagewesenes*[17], nemaivăzut la niciun circ, şi pe care nu-l poţi niciodată înţelege căci atunci farsa ar lua sfârşit. Dumnezeul panteismului e chiar materia primă potrivită pentru aşa ceva. E idealul pentru un dumnezeu. Oricine poate să şi-l cioplească după plac. Acest dumnezeu nu se mânie niciodată, nu pedepseşte niciodată dar desigur nici nu răsplăteşte, ia totul cu calm, şi prin asta e lipsit de o calitate minoră, cu care până şi cei mai simpli dintre vagabonzii din Stadsgârden sunt înzestraţi: personalitatea. Tocmai asta e trăsătura lui cea mai aleasă. Căci faţă de un dumnezeu cu personalitate trebuie să te pui într-o relaţie personală, adică să fii

16 In odăiţa liniştită — referire la camera Margaretei din „Faust“ de Goethe (germ.).

17 Nevăzut încă (germ.).

habotnic. Să fii habotnic e îngrozitor dacă abia ai ieşit din Lângholmen şi ai nevoie de reabilitare. De altfel e inutil. Înţelegeţi unde vreau să ajung, domnii mei: să ai un dumnezeu personal, comportă o mulţime de inconveniente inutile, să nu ai deloc este prea riscant. De aceea e bine să existe un dumnezeu impersonal. Un asemenea dumnezeu pune fantezia în mişcare, şi are o rezonanţă plăcută în poezie fără să-ţi impună, în schimb, vreo obligaţie. Cu un asemenea dumnezeu lumea cultivată te consideră o persoană luminată, cu gânduri nobile, şi poţi deveni aproape orice, de ia episcop până ia redactor de ziar radical.

În stil solemn se numeşte Tatăl nostru al tuturor. În limbajul de toate zilele Domnul nostru. De fapt nu are nevoie de niciun nume căci, la fel ca steaua aceea din depărtare, oricum nu vine dacă îl chemi.

Gestul cu care doctorul Markel căuta steaua de parcă îi făcea semn să se apropie, găsi doar un cer întunecat, acoperit de nori mari. Steaua dispăruse iar aerul se învolburase ca într-o seară de toamnă şi câteva picături mari de ploaie începură să cadă pe balustradă.

Intervenţia doctorului Markel nu avu niciun efect.

Josef Martin, care în timpul discursului băuse zdravăn *punch* şi se făcuse şi mai palid, bâigui ceva din care se deslușea că insul ar trebui atins peste bot. Ceilalţi strânşi în grup discutau dacă e timpul să se ridice.

Billfelt, cel vârstnic, sesiză starea de spirit, chemă chelnerul şi comandă şampanie. Îşi înălţă paharul şi mulţumi, cu multe înflorituri, pentru prietenia cu care el şi prietenul său, doctorul Markel, reprezentanţi ai cetăţii Uppsala şi ai *almei mater*, au fost primiţi de viitorii studenţi. Pe urmă plăti şampania şi dispăru cu Markel.

— Fratele tău e un gentlemen, îl complimentă Gabel pe Billfelt.

Ploua de parcă se spărsese cerul. Se înghesuiră într-un tramvai şi porniră spre centru, să bea o cafea. Cei mai mulţi înclinau către *Bursa hamburgheză*.

Martin, care crezuse întotdeauna că *Bursa*

hamburgheză este un loc unde se adună negustorii nemţi să încheie afaceri, păşi uimit într-o cafenea ce i se păru de un lux fabulos. Pe câteva canapele şedeau unii din foştii profesori şi nişte domni vârstnici ridicând paharele şi clătinând jovial din cap.

Sosiră cafelele şi lichiorurile. Discutau despre proiectele lor de viitor. Cei mai mulţi voiau să devină jurişti şi aveau de gând să folosească vara pentru a toci pe rupte. Atmosfera se însufleţi şi tinerii îşi făcură promisiuni imprudente: să rămână mereu împreună, să nu se dea uitării niciodată. La un capăt al mesei Gabel şi Billfelt îşi jurau unul altuia prietenie veşnică, la celălalt Jansson îşi tălmăcea sentimentele pe care le nutrea pentru Moberg. Josef Martin reuşi cu mare efort să se abţină de la profetizări. Când Josef Martin profetiza, se întâmpla aşa: citea lungi pomelnice de tot felul, anunţuri de mariaj din „Dagens Nyheter", intercalate cu pasaje din „Svea" lui Tenger şi teologia lui Norbeck, toate recitate cu acelaşi ton cântat şi solemn cu care el îşi imagina că prorocul Ille l-a înfierat pe Ahab şi Iezechil a prezis distrugerea Israelului şi a lui Iuda. Ceasul trecuse de mult de unu. În ourând se făcu aproape două. Câţiva spuseră noapte-bună şi se ridicară, mai ales cei care aveau într-adevăr de gând să tocească. Clientela se rărise, lumina electrică era stinsă demult, mai ardeau doar două flăcări de gaz aerian, chelnerii aşteptau, cu figuri de martiri, şi tânjeau după somn şi bacşişuri. Nu le rămânea nimic altceva de făcut decât să se ridice de la masă.

Afară, în jurul pieţei şi străzilor începuse să se lumineze, ploaia se oprise dar aerul era umed, ceţos şi rece, şi prin pâcla licărea cadranul bisericii Sfântul Iacob ca o lună din „Fliegende Blätter".[18]

Le venea greu să se despartă şi o luară pe bulevard în jos, spre Operă. Dinspre Lagerlunden veneau poeţi şi gazetăraşi. Martin îi privea cu veneraţie şi se întreba dacă

18 Fliegende Blätter — săptămînal umoristic miin- chenez apărut între 1844—1928. Printre ilustratorii care au colaborat la el se numără Wilhelm Busch, Oberländer şi Moritz von Schwind.

lui îi va fi dat să ajungă vreodată ca unul dintre ei. Şepcile studenţeşti sclipeau albe în lumina asfinţitului, păsările de noapte mişunau, în stânga şi în dreapta zburând, îşi strecurau braţele pe sub braţele bărbaţilor tineri şi îi ispiteau cu făgăduieli despre ceia mai mane fericire a vieţii. Într-o larmă veselă, aruncându-şi glume nevinovate, se îndreptară spre piaţa Carol al XII-lea, căci lui Josef Martin îi venise ideea că trebuie să-i facă profeţii lui Carol al XII-lea. Şi în timp ce îşi rostea profeţia, Gabel luă de mijloc pe cea mai frumoasă fată şi începu să valseze cu ea în jurul statuii. Moberg îi urmă exemplul şi se avânta la dans cu o bacantă bătrâioara, iar Martin rămase cu inima gata-gata să-i spargă pieptul şi se uita la o nefericită, mică de statură, palidă, cu ochii ca tăciunele, şi se întreba dacă va îndrăzni să se apropie de ea. În timp ce el se codea, Planius o apucă de talie şi începură să danseze neîndemânatec iar Martin rămase singur şi îi privi cum se în Vârtesc, perechi-perechi, prin ceaţă. În partea de miazăzi a oraşului briza de dimineaţă subţiase negura şi o târâse peste braţele apei în vălătuci albi. Crucea de pe cupola Katerina ardea ca luceafărul de dimineaţă, la prima geană a răsăritului.

Un poliţai apăru pe chei; se apropia încet. Una din fete lansă încet un strigăt prevenitor şi ceata se destramă în toate direcţiile. O nimfă trupeşă îl apucă deodată pe Martin de braţ şi îl trase după ea.

— Trebuie să te ţin de braţ, purceluşul meu dulce, altfel vine gardianul şi mă ridică. De altfel, dacă vrei, poţi să vii la mine acasă, ce zici? Am un cuibuşor tare plăcut, ai să vezi. Am un pat mare, frumos şi aşternutul l-am brodat cu mâna mea. După-amiaza cu asta mă ocup de obicei. Ceva trebuie oricum să faci, nu pot suferi să stau să joc „mariage” cu mama, toată ziua, ca celelalte fete care se înjură şi trăiesc şi se poartă grosolan. Nu-mi place aşa ceva, prefer băieţii drăguţi şi prezentabili ca tine. Dacă eşti cu adevărat drăguţ şi ai să vii mai des la mine în vizită am să-ţi brodez o cămaşă de noapte ca amintire.

— Aha, nu ai bani, fir-ar să fie, asta-i o altă poveste.

Atunci vino când o să ai. Nu trebuie decât să întrebi de Hulda. Spune-mi, e adevărat că la

Uppsala exista o faită ca mine, poreclită Carol al XII-lea?

— Nu ştiu, răspunse Martin.

— Ei, bine, am pidcat…

Nu era adevărat că Martin n-ar fi avut ceva bani; îi mai rămăseseră câteva coroane din onorariul pentru un poem pulblicat în „Hemvännen” („Prietenul căminului”), dar îi spusese aşa ca să nu-i rănească sentimentele.

V

MARTIN STATE A DE MULTĂ VREME treaz şi nu reuşea să adoarmă. Micuţa aceea palidă, cu ochi negri era cea care nu-i dădea pace. Stătuse atât de liniştită şi palidă, singuratecă, nu apucase pe nimeni de braţ, nu se hlizise la nimeni şi nu sporovăise ca celelalte. Cine era, cum ajunsese acolo unde se afla? Fusese desigur sedusă, părăsită, avea poate un copilaş, care ar îngheţa, ar flămânzi dacă ea nu i-ar aduce îmbrăcăminte şi mâncare, vânzându-şi trupul. Cum ar mai săruta-o dacă ar avea-o în braţele lui, cum ar mai mângâia-o. I-ar da cele mai duioase nume, ar încerca s-o facă să uite ce era, o fată de stradă, şi cine era el, un client oarecare, întiâmplător, care plăteşte ca oricare altul! Cu cine era ea împreună acum, poate cu Planius? Ce putea să însemne Planius pentru ea? Nu era mai frumos decât el şi se ştia că-i prost ca noaptea. Fusese unul dintre cei mai înrăiţi tocilari şi cu toate astea căpătase numai „admis” la bacalaureat. De ce l-ar alege tocmai pe ăsta? Desigur că nu ea făcuse alegerea, acceptase doar ce i se ivise în cale. Martin pricepea asta şi găsea că e normal. Ea îşi dăruise inima şi sufletul o dată şi nu mai avea altceva de oferit decât trupul. De ce l-ar fi refuzat cuiva, acum când oricum meseria ei era să-l vândă şi se cufundase în cea mai adâncă mocirlă. Totuşi, dacă Martin ar întâlni-o şi ea l-ar cunoaşte poate ar ajunge să ţină la el şi să înceapă o viaţă nouă. Ar sacrifica totul pentru ea, toate visele despre gloria poetului şi tot viitorul, ar alege o meserie cu care ar putea să se întreţină

amândoi, s-ar căsători şi ar trăi cât mai departe de oameni, într-o căsuţă pierdută în pădure, la marginea unui lac. Ar vâsli împreună într-o bărcuţă ascunşi în stuf, şi ar visa ceasuri întregi, s-ar urca pe mal, pe un deal, şi acolo ar petrece împreună toată noaptea, vegheaţi de stelele incandescente. Ar alunga toată mâhnirea şi toate amintirile întunecate de pe fruntea ei cu sărutări, iar la copilaş ar ţine ca şi cum ar fi al său…

Dar în timp ce fantezia îi zburda astfel, Martin înţelegea totodată cât se poate de limpede că sub toate aceste închipuiri nu se ascundea altceva decât *ideea*, foamea unui bărbat tânăr după trupul alb al unei femei. Şi cu cât treceau ceasurile nopţii, veghind şi contemplând lumina cenuşie a crepusculului, care se strecura prin jaluzele, cu atât mai amarnic se căia că o refuzase pe cealaltă, pe cea trupeşă.

DACĂ ÎNTREBI UN TÂNĂR care abia şi-a luat bacalaureatul: „ce vrei să ajungi?”, nu-ţi va răspunde: „poet”. Căci aitunici oamenii ar întoarce capul şi ar pufni în râs. Ţi-ar putea răspunde: jurist, sau pictor, sau muzician căci pentru toate aceste profesiuni te poţi forma într-un institut de învăţământ şi chiar în timpul anilor de studiu ai avea un locşor în societate unde te-ai putea refugia, un domeniu unde te-ai putea mişca, şi ai avea o poziţie socială: student la universitate, la academia de belle-arte sau la conservator. Nu e mult, dar este totuşi o bucăţică de zahăr bună de aruncat în gura celor apropiaţi şi un viitor oarecum mai palpabil, care să aibă un sens pentru oamenii „cumsecade”. Dar cel care va deveni poet nu e altceva decât batjocura lui Dumnezeu şi a lumii până când va ajunge recunoscut şi celebru. De aceea în timpul lungilor ani de învăţătură va trebui să-şi atârne o inscripţie falsă deasupra uşii şi să se prefacă a avea o ocupaţie considerată ca o profesie demnă de respect. Martin înţelese asta şi găsi că era perfect normal. Nici n-ar fi cu putinţă altminteri. Iar când tatăl său îl întreba, ce vrea să se facă, nu răspundea că vrea să devină poet ci să intre ca funcţionar într-o slujbă oarecare. Răspunsul îi fu pe plac

tatălui, care văzu în el un semn că fiul său va fi la fel de cumpătat şi fericit ca el însuşi. Se temuse că Martin ar putea dori să plece la Uppsala să studieze estetica şi simţea că n-ar fi avut inima să-l refuze. Tremura însă la gândul taxelor şi grijilor pe care un tată de familie săracă ar fi fost nevoit să le suporte, pentru a-şi ţine fiul la universitate. De aceea fu bucuros de răspunsul primit. Remarcă numai că Martin n-ar trebui să caute de lucru într-o singură direcţie ci în cât mai multe cu putinţă, iar seara îşi invită băiatul să meargă împreună la cafeneaua *Blanclis*, să asculte muzică şi să bea grog.

Chiar a doua zi începu să se agite, vorbi cu diverse cunoştinţe, din diferite departamente, şi îl ajută pe Martin să-şi formuleze cererile de angajare.

VII

MARTIN URMA SA PREZINTE personal omagiile sale şefului de departament unde avea intenţia să se angajeze. Se înfăţişă la locuinţa acestuia, la opt dimineaţa, în redingotă şi cu fular alb la gât. Îngheţat şi flămând – nu apucase să mănânce nimic – urcă scările unei clădiri tăcute, într-un cartier aristocrat, şi sună la uşa directorului general. Un servitor în livrea, cu vipuşcă aurie, îl anunţă şi deschise uşa spre un cabinet întunecos, cu perdele trase pe jumătate. Tot felul de articole vestimentare zăceau împrăştiate peste tot, pe scaune. Pe oglinda toaletei atârna eşarfa mare, verde, a unei înalte decoraţii şi în prag se afla o oală de noapte, de care era gata să se împiedice, dar se opri la timp. Aşteptă în picioare şi înclină tăcut capul. În mijlocul camerei stătea un moşneag respectabil, îmbrăcat într-un halat purpuriu de velur. Gesticula cu un brici, în jurul bărbiei săpunite. Un glas, ieşit parcă dintre catifeaua roşie şi spuma albă, rosti sentinţa:

— Ai un calificativ frumos la bacalaureat, tinere, dar nu uita că cinstea şi silinţa sunt şi rămân cele mai de preţ calităţi în slujba statului. Eşti angajat, domnule, şi te poţi prezenta mâine să-ţi începi munca, dacă va fi ceva de muncit. Mai presus de orice: fii onest! Cu bine.

Martin presupuse că acest idiscurs ireverenţios era

în spiritul unui vechi obicei şi nu se înfricoşă.

Se duse la birou, primi un loc la o masă şi un registru gros de socoteli spre verificare. Parcurse, calculând, coloană după coloană. Dacă sumele corespundeau trebuia să bifeze pe margine iar dacă nu se potriveau trebuia să facă o menţiune. Dar totdeauna corespundeau. Martin căpătă treptat convingerea că în aceste socoteli nu poate apare nicio greşeală şi, odată ce convingerea prinse rădăcini încetă să mai socotească şi nu făcu altceva decât să bifeze fără să mai verifice. Între timp gândurile i se abăteau de la munca fictivă sau reală şi asculta bMitul muştelor şi clipocitul apei pe pervaz sau discuţiile celor mai în vârstă, ori era atent la un orb care cânta din flaut în grădină.

Şi îşi spunea în sinea sa:

— Aişadar, asta e viaţa.

DAR PENTRU MARTIN nu asta era viaţa. Pentru el era o ascunzătoare, un azil unde încercase să se refugieze pentru un timp pe care spera să-l poată scurta cât mai mult.

Citea şi medita. Căuta în cărţi, în propriile gânduri ceea ce oamenii caută, atât de frecvep/t, în tinereţe, pentru ca la bătrâneţe să li se şteargă din minte, să uite că a existat vreodată o asemenea preocupare: a trăi după un crez, a căuta o stea călăuzitoare, un înţeles în ceea ce te înconjoară, un sens şi un ţel.

Martin fusese creştin până într-al şaisprezecelea an al vieţii sale. E natural ca un copil să creadă ceea ce vârstnicii îi spun că e adevărat. Şi el crezuse tot. Nu avusese îndoieli şi duminica mergea cu părinţii la biserică. Dacă preotul era bun orator şi un şarlatan, Martin se simţea luminat, mişcat şi îşi dorea să ajungă un astfel de preot. Dacă preotul era un om modest, cinstit, care predica, cum se pricepea mai bine fără să strige, fără gesticulaţie, atunci, de obicei, pe Martin îl cuprindea somnul. Când împlini şaisprezece ani începu să se pregătească de confirmare. Religia fusese până atunci un obiect oarecare din programa şcolară, neglijat ca atâtea

alte obiecte secundare; acum deveni dintr-odată ceva esenţial. Îi ocupa zilnic tot timpul şi gândurile, şi nu se mulţumea cu gândurile, voia să-i acapareze sentimentele. Era ceva obişnuit să verşi lacrimi când primeai confirmarea. Religia îşi etala pretenţia de a fi mai presus ca orice, forţa conducătoare în viaţă, singura importantă. Şi Martin n-avu cum să ocolească gândul că întrucât religia reprezenta adevărul atunci ea avea dreptate chiar şi în privinţa pretenţiilor sale. Aşadar, ei trebuia să-şi consacre toate forţele şi tot spiritul. Trebuia să devină evlavios. Dar dacă ea nu reprezenta adevărul atunci îl va căuta acolo unde-l va putea găsi. Atunci va fi nevoit să devină liber-cugetător. Ceea ce se afla între aceste extreme, creştinismul tradiţional, obişnuit, aşa cum era practicat şi acceptat de mulţime, însemna pentru el sărăcie de idei şi platitudine. Reprezenta o ieşire pe care o găsea firească pentru majoritatea oamenilor, dar lui nu-i trecuse niciodată prin minte că această cale i-ar putea fi şi lui deschisă. Se afla la o răspântie şi trebuia să aleagă.

Într-o noapte, pe când stătea treaz şi reflecta la toate astea, fără să poată adormi, cu lumina lunii bătrân du-i drept în odaie, cu gândurile învălmăşite în cap, îi apăru deodată limpede, că nu crede. I se părea că înţelesese demult acest lucru. Religia creştină era ceva în care nimeni nu putea crede dacă voia să rămână sincer cu sine. I se învedera că depăşise problema adevărului propovăduit de creştinism şi de fapt cu totul altă enigmă îl frământa în prezent: cum era posibil ca ceilalţi să creadă în religie iar el nu? Şi prin „ceilalţi” nu înţelegea numai colegii, căci ei nu dădeau impresia că ar fi preocupaţi de aşa ceva. De altfel ştia cât de lesne puteau fi convinşi să creadă câte puţin din orice. Noţiunea „ceilalţi” includea pe părinţi, profesori, toţi adulţii care ar fi trebuit să cunoască mai multe decât el despre viaţa şi lumea asta. Cum era cu putinţă ca el, Martin Birck, care nu împlinise încă şaisprezece ani, să stea culcat într-un pat de fier, în casa părintească, să poată gândi altceva despre cele mai înălţătoare şi mai însemnate lucruri decât cei vârstnici şi

înţelepţi, cum era cu putinţă ca el să aibă dreptate iar ei să se înşele? Acest fapt i se părea o nefbunie aproape la fel de ameţitoare ca însăşi credinţa pe care adineauri o respinsese. Totul era. neclintit. Nicio lumină nu apărea în această întrebare. Se ridică din part şi se duse la fereastră. Albul zăpezii scânteia pe acoperiş, casele erau cufundate în întuneric şi strada era pustie. Luna se afla sus, pe cer, dar era o lună de iarnă, cenuşie-alibă, mică şi îngheţată, la o distanţă nemărginită iar în vălul ei stelele clipeau somnoroase, fără strălucire. Martin desena cu degetul pe geam.

— Dă-mi, Doamne, un semn! şopti. Rămase la fereastră, îngheţă urmărind luna cu privirea, o văzu alunedând şi ascunzăindu-se în dosul unui coş negru de fabrică ivindu-se într-un târziu de partea cealaltă. Dar nu primi niciun semn. În adâncul inimii nici nu dorea una ca asta. Simţea că o credinţă nu trebuie şi nu poate fi primită în dar printr-o minune. Să cauţi adevărul şi în această căutare să fii sincer cu tine însuţi, era singurul fir călăuzitor pe care-l putea găsi.

Martin crezuse că prima comuniune şi confirmarea erau obligaţii, prescrise de lege, care nu puteau fi ocolite. Tatăl lui nu ştia altceva.

său. dacă ştia nu spunea, căci preţuia zicala: vorba-i de argint, tăcerea e de aur. De aceea Martin merse la comuniune împreună cu ceileilţi adolescenţi. Era o zi însorită de primăvară cu soare şi bătrfinii copaci ai parohiei se-nveşmântaseră într-un frunziş verde delicat. Când auzi clopotele, răcunând melodios şi orga intonă psalmul d. e deschidere ochii lui Martin se umplură de lacrimi şi inima i se strânse de regret că nu era la fel ca ceilalţi, că nu putea crede şi simţi ca ei. Şi când văzu biserica plină de oameni cu figuri grave, şi auzi glasul predicatorului care, din amvon, îi îndemna pe tineri să nu se abată niciodată de la credinţa strămoşească, simţi nelinişte şi tulburare în adâncul sufletului. Taina era iar prezentă şi îl mistuia: cum e cu putinţă ca toţi cei de faţă să creadă iar el nu? Doar e o nebunie să-mi închipui că eu

singur pot avea dreptate împotriva tuturor, împotriva tuturor morţilor care dorm afară, în morminte, care au trăit şi au murit în credinţa respinsă de mine. E o nebunie, o nebunie! Trebuie să-mi înving raţiunea şi să învăţ să cred. Dar când ajunseră la ceremonia propriu-zisă şi văzu preoţii în sutane, imişcându-se de colo-colo prin faţa altarului în timp ce se ocupau de pâine şi de vin, cu şervete pe ¡braţ, ca ospătarii, îl cuprinse ameţeala şi sila şi nu reuşi să înţeleagă cum de se lăsase păcălit. Deşi ştia că aceşti preoţi care se furişau fin semiobscuritate, erau, în viaţa de toate zilele, la fel de onorabili ca majoritatea oamenilor, în această clipă îi apăreau ca nişte impostori neruşinaţi.

Credinţa în Dumnezeu şi în viaţa de apoi era tot ce-i mai rămăsese lui Martin, în acea vreme, din credinţa copilăriei. Dar dumnezeul său nu mai era un dumnezeu părintesc care asculta rugăciunile şi clătina aprobator din cap, dacă erau folositoare şi rezonabile, sau dezaprobator dacă erau copilăreşti şi neroade.

Dumnezeul său devenise un sloi de gheaţă îndepărtat ea luna, la care privise i într-o noapte de iarnă, a înd încetase să mai citească rugăciunea de seară pentru că nu exista nimeni să-l audă – aşa gândise el atunci. Şi veni în sfârşit ziua când Martin înţelese că cel pe care în ultima vreme îl numise Dumnezeu era ceva de care un om nu putea să se apropie nicicum, nici prin dragoste şi supunere, nici prin contrariul lor şi care primise numele de Dumnezeu numai printr-un joc uşuratic cu vorbele şi un abuz al imperfecţiunii limbii. Cercetându-şi credinţa în nemurire, pricepu în ourând că ajunsese foarte departe de cerul azuriu al copilăriei. Observase că toţi aceia care, dintr-un alt temei decât al aparenţelor, apărau credinţa într-o viaţă de apoi, admiteau o viaţă anterioară celei prezente – şi găsi asta firesc şi logic. Veşnic e doar ceea ce a existat întotdeauna. Ceea ce a luat fiinţă odată, va înceta într-o bună zi să mai existe: asta era legea oricărei fiinţe. Dar Martin nu avea nicio amintire despre o existenţă anterioară şi nici nu auzise de vreo persoană, cât de dt

demnă de crezare, care să fi mărturisit că-şi aminteşte aşa ceva. Desigur, existau inşi care afirmau că-şi amintesc de o viaţă anterioară dar de obicei se pretindeau a fi personaje istorice despre care citiseră în cărţi, în viaţa prezentă: Iulius Cezar sau Gregorius al VII-lea. Doar rareori îşi amintea cineva să fi fost sclav, ospătar sau rândaş. Această particularitate părea ciudată. În orice caz era limpede că numeroşi oameni – şi printre ei şi Martin – n-aveau nici cea mai vagă idee despre o existenţă anterioară. De aici conchise că nici într-o viaţă viitoare nu-şi va aminti nimic despre cea actuală. Nici măcar nu – (şi va putea constata propria identitate şi considera că dacă această continuitate se numea nemurire, atunci, ca şi mai înainte, în întrebarea despre Dumnezeu, era vorba de o debilitate a inteligenţei, de un joc al imperfecţiunii cuvintelor şi nimic altceva, încă mai bizar i se părea să dai un asemenea nume reîntrupării fiinţei moarte, în natura vie, în plante, în animale, în aer şi apă. El nu gusta asemenea jocuri de cuvinte, în felul acesta se întâmplă că Martin păşi în viaţă fără altă credinţă decât aceea că va creşte, va îmbătrâni şi muri ca un pom pe pământ, ca strămoşii dinaintea lui, şi că lumea cea verde pe care o vedea cu ochii era singurul său cămin în acest univers, singurul spaţiu în care îi era dat să trăiască, să creeze. Printre multele vise despre viaţa sa, pe care le descrise mai târziu în versuri, se afla şi acesta: se va preface într-un copac mare, frumos, la marginea drumului, cu o coroană bogată şi va dărui multora răcoare şi adăpost. Voia să creeze frumuseţe şi fericire în jurul său, să alunge greşelile. Va scrie şi va vorbi astfel încât toţi oamenii să-şi dea seama de îndată că avea dreptate. Bineînţeles, nu era pe deplin sigur că adevărul în sine ar putea aduce fericire, dar istoria îl învăţase că rătăcirile creează nenorociri şi crime. Religiile bântuiseră ca nişte molime pe pământ şi el se gândea cu stupoare la toate flagelurile care marcaseră drumul creştinismului peste timpuri şi popoare. Dar credea, cu toată convingerea, că zilele acestuia erau numărate. I se părea că simte cum trăieşte zorii unei vremi noi şi voia să-şi dea adeziunea la

deschiderea unui nou drum în spirit şi poezie, pentru epoca ce avea să vină.

Pe timpul dând Martin gândea astfel, i se părea totuşi că viaţa, oricât de scurtă şi de îndoielnică ar fi, avea oarecare sens. Simţea cum se dezvoltă şi creşte, adevăruri noi şi noi splendori se dezvăluiau minţii şi simţurilor sale, în timpul lungilor plimbări, afară, la marginea oraşului, sau în pădure, când începea să se împrimăvăreze. Iar primăvara… Pe vremea aceea primăvara era încă primăvară adevărată – nu boală, nu beţie, nu febră a sângelui, în care toate vechile regrete şi doruri, pe jumătate uitate, renasc şi zic: uită-te la mine, am dormit mult dar nu sunt mort! Nimic din aşa ceva; ci o trezire, într-o dimineaţă, un freamăt în aer şi un cântec cristalin. Iar în acel timp miile lui de dorinţe neîmplinite erau tot atâtea speranţe strălucitoare şi promisiuni pe jumătate exprimate, căci Andi lungi de vid şi dezamăgire nu avuseseră timp să le prefacă în cuţite tăioase care sfâşiau şi zdrobeau sufletul. Şi chiar dacă nu era convins că toate aceste făgăduinţe vor fi împlinite de viaţă, sau măcar cele mai multe din ele, totuşi ele existau ca nişte posibilităţi ademenitoare, ca un reazem pentru visele fără ţel şi fără graniţe. Chiar în clipele a înd cartea pe care o ţinea în mină sau experienţa făcută în cursul acelei zile îi şopteau la ureche avertismente şi îl povăţuiau să nu se încreadă în fericire, ele se prefăceau într-o nostalgie blânda, într-o melancolie luminoasă ca un asfinţit de primăvară.

Totuşi aceste avertismente veneau tot mai des, şi tot mai adesea se întâmpla ca în toiul viselor, când sângele tânăr îi juca farse, să se lase cuprins de dorinţa de a asculta şi celălalt glas. Glasul care răzbătuse până la el din adâncul celor mai vechi timpuri, ou ecouri în cărţile recent citite. Glasul straniu pe clare niciuna din sutele de noi evanghelii, care zgudui, seră, periodic, spiritul omenesc precum furtunile de primăvară, nu izbutiseră să-l aducă la tăcere decât pentru o clipă. Glasul care spunea: totul e deşertăciune şi nu există nimic nou sub soare. Pentru ce trăia, ce sens avea totul? Nu înceta să-şi pună aceste

întrebări, căci el încă mai cerea de la viaţă, pe care o vedea cu ochii lui, să aibă ceva tainic, ceva ce s-ar putea numi: *sensul vieţii*. Adeseori fericirea, de care văzuse că oamenii au parte, cât şi fericirea după care oamenii tânjeau, i se păreau asemenea aurului vrăjit din poveste: în realitate erau doar frunze ofilite sau jucării drăgălaşe, ce nu pulteau fi luate în serios. Dacă îşi întorcea privirea spre propria sa viaţă, aceea pe care o trăia de la o zi la alta, lesne descoperea că era mizerabilă, găunoasă – şi că unica ei valoare consta în nădejdea nesigură că nu va rămâne totdeauna la fel. Ceea ce spera nu era să atingă ceva de care te puteai apropia pas cu pas, prin muncă, răbdare şi sute de mici renunţări – bunăstare, consideraţie şi aşa mai departe, obţinute de alţii înaintea lui. Spera şi aştepta ceva imprecis şi inexprimabil; un răsărit de soare, un dezgheţ, o deşteptare dintr-un vis chinuitor, fără sens. Căci viaţa sa îi apărea ca un vis chinuitor, incoerent, când o privea cu ochii treji şi o găsea săracă în bucurii, plină de dureri meschine şi preocupări mărunte. Scria uneori poeme şi nuvele pentru a câştiga ceva bani şi pentru a cerceta cât de departe reuşesc cuvintele să-i urmeze gândurile, dar, în fiecare an, tot ce scrisese până atunci i se părea copilăresc şi lipsit de valoare şi scrisul nu izbutea să se transforme într-o activitate care să-l umple de bucuria creaţiei. De altfel executa aproape automat suma de acţiuni sau mai curând de gesturi caracteristice, impuse de împrejurări unui tânăr funcţionar din administraţie. Se ducea dimineaţa la slujbă cât mai târziu şi părăsea biroul cât mai devreme cu putinţă. Legă cunoştinţe între colegii de serviciu şi participă la distracţiile lor. Obişnuia să bea *punch* la petreceri, lua parte la supeuri şi vizita femei uşoare. Îi plăcea muzica şi ¡putea fi văzut adesea la Operă în ultimul rând al galeriei, între coşar! şi melomani entuziaşti. Cântă în cvartete şi fu admis la clubul „Par Bricole”, unde un bătrân director de şcoală îi atârna de gât, cu gesturi părinteşti, cornetul acustic de tablă aurită legat cu o panglică roz.

Îşi spuse în sinea sa:

— Nu, visez. Asta nu este viaţa.

IX

TRECURĂ ani.

…Martin colinda oraşul pe înserat. Străzile şi pieţele se albiseră, zăpada cădea încet şi liniştit. Un om mergea înaintea lui, în zigzaguri, şi aprindea ici-colo câte un felinar.

Martin umbla la întâmplare, aproape nu-şi dădea seama în ce loc se află.

Deodată se trezi plângând. Nu înţelese prea bine de ce. Altminteri nu plângea uşor. Probabil nişte fulgi i s-au prins în gene şi i-au umezit ochii… O luă pe o stradă laterală şi ajunse într-un părculeţ, atinse în treacăt o pereche pe jumătate înzăpezită, pe o bancă, şi trecu mai departe printre copaci. Era pustiu şi gol. Crengile atârnau, îngreunate, sub zăpada proaspăt aşternută.

…Ciudat. O magherniţă pe o ulicioară, o lumină pâlpâitoare. În dosul ferestrei două braţe goale aplecate şi întinse şi zgomotul oblonului lăsat în jos. Iar fata care fredona ultimul succes de variété în timp ce-şi desfăcea încet şi indiferentă corsetul roşu – şi el îi ţinu isonul ca să nu fie silit să vorbească – era frumoasă sau urâta? Nu ştia. Se uitase la ea numai în treacăt. Oricum, nu de ea îi era lui d-or.

Rămase acasă pe înserate în amurgul albastru, glacial, al după-amiezii de martie şi se căzni, se chinui ou o poezie veche care niciodată nu voia să se lase terminată cum trebuie. Apoi, dintr-odată începu să se gândească la o fată. O întâlnise la amiază, când se întorcea acasă de la slujbă, şi ¡întâlnirea fu aidoma unui fior neaşteptat. Tânăra mergea în plin soare şi mulţi bărbaţi îşi întorceau capul după ea. Ea părea să nu bage de seamă, să nu bănuiască nimic. Era tânără de tot, avea optsprezece sau poate douăzeci de ani. Nu era îmbrăcată nici elegant nici modest. Îşi purta capul uşor şi fără griji, poate chiar puţin mândru. Avea mersul frumos; îşi văzu de drum, cu părul castaniu strălucind în soare, şi cu chipul luminat de un zâmbet lăuntric. O urmă de la distanţă, ea urcă spre

Östermalm şi dispăru după o poartă. Imaginea îi apăru iar spre asfinţit, când şedea în scaunul-balansoar, căutând rime, şi nu-i mai dădu pace. De aceea puse jos creionul şi ieşi să se plimbe. Nu mai era soare, afară ningea. Se îndreptă spre clădirea mare, cenuşie, unde o văzuse intrând şi se învârti pe lângă ea, pe trotuarul de peste drum, privind cum se luminau ferestrele ici şi colo. Cine era fata? îşi aminti că o văzuse salutând un domn pe care îl cunoştea. Urcă scările, citi numele de pe uşi dar până la urmă ceea ce făcea i se păru o copilărie stupidă, îşi ridică gulerul şi ieşi iar în strada înzăpezită.

Când prima fată întâlnită în drum îi aruncă o privire galeşă, o luă de braţ şi o însoţi acasă.

Se afla acum în camera ei dar stătea ţeapăn, tăcut, şi o privea în timp ce fata îşi scotea hainele pălăvrăgind şi fredonând. Nu se întreba nici măcar dacă era frumoasă. Un singur lucru ştia: mai frumoasă sau mai urâtă, pe el nu l-ar fi atras mai mult sau mai puţin. Era marcată de meseria ei. Deşi încă tânără, se vedea că de mult obosise să tot aleagă şi să respingă clienţii. Cu aceleaşi mişcări rutinate ale inimii, o mina neîngrijită de muncitoare, şi-ar fi desfăcut corsetul sărăcăcios pentru oricine i-ar fi cerut asta, fie el locotenent sau contabil, consilier la Curtea Supremă ori chelner. Nu făcea probabil nicio deosebire între ei, dacă nu cumva în inima ei îl prefera pe chelner căci el era mai puţin încrezut decât ceilalţi şi o înţelegea mai bine. De unde venea oare? Poate dintr-o curte cu lăzi de gunoi şi haznale, poate dintr-un cătun din pădure. Ultima presupunere părea mai plauzibilă. Mai dăinuia în ochii ei ceva din lacurile de pădure. Alergase veselă între ceilalţi capii voioşi, cu picioarele goale, pe dealuri, şi culesese fragi. Cei de-o vârstă cu ea o învăţaseră devreme de ¡tot să muşte din fructul oprit. Apoi venise la oraş şi avusese aceeaşi soartă ca multe altele. Poate că nu era ceva inevitabil. Ar fi putut ajunge la fel de bine soţia unui muncitor, dar ea găsise că soarta acestora e încă şi mai grea şi apucase, fără să se gândească prea mult, pe drumul pe care o duseseră picioarele. Cu niţel noroc şi

puţină înţelegere ar fi reuşit poate să devină soţia unui burghez, o doamnă care merge la piaţă cu servitoarea şi se tocmeşte la măcelărie pentru carnea de rasol cu hrean…

— Ei, se uniră fata, nu te dezbraci?

Martin o privi fix şi deodată nu mai înţelese nimic din ce se întâmpla, de ce venise şi ce voia de la ea. Mormăi că nu se simte bine, puse câteva coroane pe noptieră şi ieşi. Fata nu se supără, al privi doar mirată şi nu aruncă vorbe urâte în urma lui, pe scară…

Ningea neîntrerupt. Iarna asta nu avea de gând să se termine niciodată. Se apropia sfârşitul lui martie dar copacii se aplecau sub zăpadă şi afară era un frig afurisit…

Martin obosise, se aşează pe o bancă sub unul dintre copacii albi şi lăsă zăpada să i se aştearnă pe pălărie şi pe umeri.

— Ce facem, oameni, cu viaţa noastră?

Viaţa pe care o trăia, sărmanele bucurii căutate, şi uneori aflate, i se păreau în această clipă o fantezie, un capriciu de balamuc. Şi totuşi, asta era viaţa normală. Cei mai mulţi cunoscuţi aşa trăiau. Avea douăzeci şi trei de ani. De patru sau de cinci ani lua parte la acest joc şi ar fi trebuit să se obişnuiască…

Nu, nu înţelegea oamenii şi nu se înţelegea nici pe sine.

Asculta adesea discuţiile colegilor şi prietenilor din cercul său despre aceste lucruri. Observase că tinerii cei mai respectabili şi vârstnicii, de asemenea, credeau în două moduri de a iubi: un fel pur şi altul carnal. Fetele tinere, de familie bună, se cuvenea a fi iubite cu dragoste pură; dar asta însemna logodnă, căsătorie, şi pentru asta nu prea existau mijloace. De aceea, îndeobşte numai fetele bogate inspirau dragoste pură. Altminteri acest sentiment îşi găsea locul mai degrabă în poezia lirică decât în realitate. Celălalt mod, cel trupesc, era accesibil şi chiar necesar. Orice tânăr normal trebuia să i se dedice cam o dată pe săptămână. Toată această latură a existenţei era însă considerată a nu avea vreo importanţă reală, ea nu ar fi izbutit să facă un om fericit sau nefericit. Era doar

partea comică; subiectul pentru întâmplări nostime, o distracţie pe cât de plăcută, pe atât de higienică, aşa, ea atunci a în) d (îţi ridici chenzina şi bei o jumătate de *punch*. În perioada de tranziţie, între aceste două moduri de a iubi, întreaga viaţă sexuală nu preocupa decât pe prea puţini dintre bărbaţii aşezaţi şi chibzuiţi. Funcţiile ei erau socotite urâte, neconvenabile sau mai degrabă erau numite dezgustătoare pentru că nu puteau fi împlinite fără a te simţi animalic.

Aceasta era concepţia generală a întregii societăţi, dar circumstanţele făceau ca acest fel de a trăi să fie apreciat ca cel mai sănătos şi mai inteligent. Bineînţeles nu în predicile pastorilor, nu în discursurile deputaţilor sau în editorialele gazetelor, ci în opiniile luminate, în toate cercurile, în discuţiile dintre bărbaţi. Se considera necesar ca tinerii să-şi menţină sănătatea şi ¡buna dispoziţie iar fetele tinere de familie bună să-şi păstreze intactă nepreţuita virtute. Aşa că tinerii consumau *punch*, vizitau femeile uşoare, se îngrăşau şi se congestionau, şi nu numai că izbuteau să îndure această viaţă ca pe un mizerabil surogat dar ea îi atrăgea într-atât, înot nici chiar căsătoriţi fiind nu refuzau să dea o raită pe la vechile locuri binecunoscute şi îndrăgite. Iar tinerele fete de familie bună trebuiau să-şi păstreze preţioasa virtute şi de altfel nu se întrebau care-i era rostul. Pentru unele din ele însă giuvaierul cel scump deveni cu timpul o povară prea grea…

Ce am făcut, oameni, din viaţa noastră?

Încotro au apucat-o fericirea, bucuriile ti –, pereţii?

Viaţa e întocmită pentru bătrâni, de aceea e un blestem să fii tânăr. E făcută pentru prostănaci şi ramoliţi, pentru cei care iau ceea ce-i fals drept autentic sau chiar preferă falsificarea, de aceea e o suferinţă să gândeşti şi să simţi, o boală a copilăriei prin care trebuie să treci înainte de a deveni bărbat…

Umibra unei femei alunecă încet pe lângă banca unde şedea. Dar de-abia trecu şi femeia se şi opri, întoarse capul şi îl ţintui cu doi ochi mari, negri.

Martin se ridică, se scutură de zăpadă şi-şi văzu de drum.

Mergea repede căci ¡îngheţase.

Se gândea la viaţă şi la cărţi. În anii copilăriei sale apăruse o nouă literatură, care venea în conflict cu morala predominantă a societăţii şi încerca să o schimbe. Acum însă amuţise. Obţinuse foiarte puţin, mai nimic, iar intenţia se pierduse pe drum.

Literatura şi morala pentru care luptaseră, de dragul căreia primiseră şi împărţiseră lovituri tăioase devenise dintr-odată „deceniul al optulea” şi, ca atare, examinată şi judecată definitiv, cântărită şi găsită prea apăsătoare. Era însă înconjurat: ca niciodată mai înainte, de parfumul florii albastre a poeziei. Vechile cuvinte răsunau ca noi; pământul întinerise iar, pădurile şi apele se umplură din nou de centauri şi nimfe, cavaleri şi fecioare se plimbau, în asfinţit de soare, şi din nou Cântecul în persoană stătea cu ochii larg deschişi, limpezi după somnul cel lung, în mijlocul oamenilor, şi cânta cum nu mai cântase de un veac. Lui Martin îi plăcea acest gen de poezie. Ritmurile şi slovele ei se strecurau în versurile scrise şi migălite de el însuşi în amurg dar, şi aşa, fotul îi apărea ciudat de străin. Lumea era aceeaşi ca mai înainte, îşi urma cursul firesc. Nicio victorie nu fusese câştigată.

— Venise oare timpul să o între? E adevărat, atunci când privea mai atent găsea şi în noua poezie unele idei, ca sursă de inspiraţie şi aceste idei erau de asemenea în luptă deschisă cu morala general acceptată. Dar numai puţini observau asta şi aproape nimeni nu le dădea importanţă. Era doar poezie!

Era poezie, iar ca forum pentru idei, poezia fusese şi era în continuare cam în aceeaşi situaţie ca opera regală. Şi acolo baritonii puteau să tune contra tiraniilor, fără a se teme că vor pierde Ordinul Vasa. Şi acolo se jucau scene de seducţie, luminate cu focuri bengale, fără ca cineva să se scandalizeze; ceea ce în existenţa cotidiană burgheză a clasei mijlocii se numea animalic era interpretat, de aceiaşi oameni, când se petrecea în „Faust” sau în „Romeo

şi Julieta”, ca poetic, delicat, şi întru totul potrivit tinerelor fete. La fel se întâmpla cu poezia. Ideile înveşmântate confuz în versuri şi cuvinte frumoase nu mai erau subversive. Nici măcar nu erau băgate în seamă.

De ce nu se ivea odată un om, nu ca să cânte ci ca să vorbească, şi să vorbească limpede!

…Ajunsese pe Strandvägen. Crusta de gheaţă din golful Nybroviken abia fusese sfărâmată, un remorcher îşi croia drum gemând printre gheţurile plutitoare.

Spre apus se zăreau profilându-se prin pâcla câteva vile de bogătaşi, clădite de curând; într-una din ele lumina electrică şi romburile de cristal şlefuite începuseră să arunce sclipiri, dintr-un şir de odăi. Într-o sală mare se zărea, în dosul perdelelor albe de muselină, învârtindu-se un grup numeros de dansatori. Câţiva trecători singuratici se opriseră şi priveau, parcă ţintuiţi, spre paradisul de sus. Martin se opri şi el pentru o clipă şi plecă apoi absorbit de gânduri. Câteva măsuri de vals îi ajunseră la ureche; era „Donăuwellen”[19]. Melodia îl urmărea şi o fredona în timp ce-şi urma drumul.

O, Eros, Er-os. Odăiţa prostituatei şi salonul de bal de aici, de sus… În amândouă templele era adorat acelaşi zeu şi în amândouă templele era adorat de aceiaşi bărbaţi. Dar femeile…

El nu ştia să danseze dar în ciuda acestui fapt îl atrăgeau balurile. Îi plăcea să stea în pragul unei uşi şi să-i privească pe ceilalţi cum se învârtesc. Ce fel de atmosferă plutea peste aceste petreceri tinereşti care-l vrăjeau, de-i făceau sânge rău şi îl îmbolnăveau de dor după ceva imposibil? Ah, femeile… Ţinute strâns în braţele bărbaţilor, cu ochii mijiţi şi buzele întredeschise, cele mai neprihănite codane se legănau pe lângă el, în rochii care subliniau tinerele busturi palpitânde. La ce se gândeau, la ce visau oare? Se aflau desigur şi cele care nu se gândeau la nimic şi visau numai prostii, care n-aveau altă dorinţă decât să se rotească-n vârtej şi să se zbenguie puţin, fete tinere model, pe placul mamelor şi al mătuşilor. Dar, bineînţeles, nu

19 Valurile Dunării (germ.).

toate erau aşa. Doar nu se schimbaseră atât de necrezut de mult fiicele omului din acele vremuri nu prea îndepărtate, când flăcăi şi fecioare purtau în alai simbolul phallos-ului, intonând cântece sacre. Despre ce vorbeau fetele când şedeau împreună şi şuşoteau într-un colţ?

„Cea de colo e căsătorită în secret cu acela”; „el e îndrăgostit de ea dar ei îi place un altui”. Ce subiecte au cărţile citite de ele? Acelaşi: despre unii care se iubesc, ce se petrece cu ei mai târziu. Despre cei care îşi aparţin unul altuia. „A-şi aparţine unul altuia” – ce înseamnă oare? Asta se află numai în noaptea nunţii.

Dar anii trec iar cununia se lasă poate aşteptată. Tânăra fată împlineşte douăzeci şi cinci de ani, se apropie de treizeci şi încă mai dansează la baluri cu ochii mijiţi, dar gura nu mai e întredeschisă, ştie că nu-i mai stă bine, e o dungă sângerie, pentru că o ţine strânsă, crispată. Nu vine niciodată clipa cea mare, cea minunată? Are privirea unui om care se îneacă. Salvează-mă, mă scufund, mă duc în adânc! Tinereţea e atât de scurtă, priveşte, obrazul a început să-mi pălească, pieptul mi se lasă şi tânăra mea floare se ofileşte! Şi fata încearcă să fie provocatoare, îmbietoare şi îndrăzneaţă, îi e teamă că înainte a fost prea timidă, că pudoarea n-a fost chipul cel mai potrivit de a… Dar domnii au început să râdă de ea pe furiş, când ciocnesc paharele la punch, iar unii îi rânjesc în faţă. Alţii o înţeleg şi se gândesc la ei, că, ar fi o nevastă bună şi o iubită înflăcărată. Dar n-au poftă să se căsătorească. Iar a seduce o fată de familie bună e o poveste prea încurcată. De aceea când pleacă de la bal găsesc atât de uşor, şi fără a sta pe gânduri, drumul spre vechile locuri, spre cămăruţele luminate de lămpi fumegânde sau de lustre roşii procurate de la selectul magazin *Leja*.

— Ce am făcut cu viaţa noastră, noi bărbaţii, şi ce am făcut cu a lor?

Martin se întoarse înapoi în oraş.

La un colţ de stradă întâlni un poet care dârdâia într-o redingotă subţire, verde-gălbuie. Era cu doi ani mai în vârstă decât Martin şi oarecum cunoscut, căci scria cu

uşurinţă fabuloasă splendide versuri despre orice, dar mai ales despre fete şi fiori, despre nopţi de iunie în câmpia din Skâne, de unde se trăgea. Avea un chip palid, o barbă subţire, roşcată şi, când întâlnea un confrate, ochii lui mari de copil căpătau o expresie sălbatică, fixă, de parcă s-ar fi sfătuit cu el însuşi şi şi-ar fi zis: să-l omor sau să intrăm undeva şi să consumăm nişte alcool? Se opriră la *Anglais* şi băură o *chartreuse* verde. Poetul îi vorbi despre sine. Îi mărturisi lui Martin că era decadent. Adora tot ce se afla în descompunere, tot ce era condamnat să piară. Ura soarele şi lumina şi îşi îndrepta cu amărăciune pumnii strânşi spre lampa cu gaz din tavan. Iubea noaptea, păcatele şi toate băuturile spirtoase cu reflexe verzui. Avea aproape toate bolile venerice cunoscute şi pe deasupra suferea de agorafobie. Nimic pe lume nu l-ar fi înduplecat să traverseze piaţa Gustav Adolf. Această boală îi dădea o satisfacţie cu totul aparte căci o privea ca pe un semn premonitoriu al unei paralizii generale. Iar paralizia generală însemna somnul cel lung – Nirvāṇa.

Martin asculta distrat. Lumina e bună, îşi spuse în sinea sa şi întunericul e de asemenea bun. Uneori însă întunericul poate fi nefast şi lumina.de asemenea.

— Dar cum se face, întrebă el, că poeziile tale nu se deosebesc prea tare de acelea care sunt premiate de Academie?

La auzul acestor cuvinte ochii poetului se întunecară şi buzele îi deveniră dintr-odată subţiri ea o linie. Scoase din buzunar un cuţit cu teacă, îl trase pe jumătate şi-şi puse arătătorul pe lama dezvelită.

— Cum suporţi oţelul rece? îl sfredeli *poetul* cu întrebarea.

— M-ai înţeles cu totul greşit, replică Martin şi puse mâna pe braţul interlocutorului său ca să-l liniştească. Îmi plac poeziile tale. Doar că nu văd clar legătura dintre ele şi propria ta viaţă interioară pe care ai descris-o adineaori…

Poetul zâmbi.

— Mă bucur să aud că-ţi plac poeziile mele. Ceea ce-am tipărit până acum e de fapt o porcărie. Nu-s bune decât

pentru plebe. Priveşte aici…

Scoase din buzunar o tăietură din ziar, o recenzie despre ultima lui culegere de versuri, iscălită de un nume cunoscut. Respectabilul critic regreta pe un ton blajin că unele dintre poezii nu au izbutit să se elibereze de o anumită tentă de senzualism cu rezonanţe neplăcute. În altele – afirma criticul – poetul emitea tonalităţi mai pure, care aduceau bogate promisiuni pentru viitor.

— Mda, e destul de prietenos tonul, opină Martin după ce termină de citit.

— Prietenos? Poetul făcu iar o mişcare convulsivă cu mâna, în buzunarul unde ţinea cuţitul. Prietenos, spui? Unul ca ăsta ar trebui să se târască în genunchi în faţa celor mai slabe poezii ale mele.

— Desigur, încuviinţă Martin, desigur, dar cum oamenii mai în vârstă nu obişnuiesc să aibă faţă de tineri…

Poetul tăcu, bău, şi mult timp nu mai scoase nicio vorbă.

Martin bău şi el. Băutura tare şi verde îl ardea pe cerul gurii şi în creier. Şi îşi aduse din nou aminte de fata întâlnită în acea dimineaţă, cum mergea în plin soare şi zâmbea. Dormea acum, visa oare sau era purtată de vise? Ori se răsucea în pat, fără odihnă, tânjind după un bărbat?

Ce-ar fi dacă. i-ar scrie? Ar putea afla uşor cum se numeşte. Ba nu. Ea n-ar face decât să arate prietenelor scrisorile şi să pufnească împreună în râs…

Cafeneaua rămase aproape goală. În cel mai îndepărtat colţ şedea, singuratec, ascuns îndărătul unui ziar, un client obişnuit al localului. Într-o oglindă, pe peretele celălalt, se zărea cum un domn în vârstă, cu favoriţi cărunţi şi batistă roşie de mătase ieşind din buzunarul de la piept o privea liniştit şi serios pe chelneriţă. Era grasă, roşie şi albă, roşie de la natură şi albă de la pudră şi prin felul cum îşi rezema pieptul şi braţele pe tejghea semăna cu un sfinx.

Poetul scoase un oftat. Martin îl cercetă cu privirea – o figură de copil sub barba roşie de brigand – şi se gândi că poate îl jignise adineaori. De aceea simţi nevoia să-i

spună ceva amical.

— Ştii ce, dacă >ţi-ai rade barba ai arăta precis ca un călugăr desfrânat.

Chipul poetului se lumină.

— Poate că ai dreptate, îi răspunse şi-şi căută cu privirile imaginea în oglindă. De altminteri am scris versuri de inspiraţie catolică. Ar trebui să-mi citeşti odată poeziile, cele adevărate, cele care nu se pot publica.

— Sigur. Unde locuieşti?

Poetul îi explică că nu locuia undeva anume. De trei săptămâni nu mai avea locuinţă şi nici nu-i trebuia vreuna. Îşi scria versurile pe mesele cafenelelor şi dormea pe la femei. La una din ele îşi lăsase o valiză cu dungi verzi, în care erau câteva gulere de schimb, poemele lui Verlaine şi tot acolo se găseau propriile sale manuscrise.

Pe Martin îl impresionară toate astea, dar nu găsea cuvinte pentru a-şi exprima sentimentele, aşa că tăcerea se lăsă iar între cei doi tineri pe care întâmplarea îi făcuse să se întâlnească la un colţ de stradă.

Ceasul bătu douăsprezece, gazul fu micşorat la jumătate, în local, şi poetul simţi inspiraţia apropiindu-se odată cu întunericul şi începu să scrie versuri pe masă.

Martin îi spuse noapte-bună.

Piaţa Stureplan era albă şi pustie. Ninsoarea se oprise, luna urcase sus, pe cer, şi gerul era mai tăios decât înainte.

Spre răsărit se deschisese o stradă nouă, fără case, ca o gaură mare într-un zid. Spre vest se întindea, în aburul lunii, o îngrămădire de cocioabe vechi şi creste de ziduri înzăpezite. Dintr-o stradă rău famată, care se strecura printre clădirile sordide, străbătu până la Martin un râs de femeie şi zgomotul unei porţi, deschisă şi trântita.

X

ERA TÂRZIU CÂND MARTIN ajunse acasă. Deşi mort de oboseală nu izbutea să adoarmă. Fluturi negri i se zbăteau în faţa ochilor, gânduri şi ritmuri îi reveneau în memorie în timp ce stătea culcat şi privea afară în

întuneric. Se ridică în capul oaselor şi aprinse lampa de pe noptieră unde hârtia şi creionul se aflau la îndemâna ca întotdeauna. Nu simţea nimic asemănător cu febra sau surescitarea, ci numai o oboseală profundă care îl făcea să sufere dar nu-l amăgea. Vedea limpede în ce loc se încâlcise firul gândurilor şi avea nevoie de sprijinul unui ritm, unui fragment de melodie. Se răzgândi, şterse ce scrisese şi, până la urmă, se născu o poezie.

Tu, cel de acolo, de sus, care eşti surd şi mut!

Tu, cel de acolo, de sus care cu mâna dreaptă mingii fructele înmiresmate şi proaspete ale Binelui iar cu stânga sugrumi cuibul de omizi al Răului, cu iz veninos, tu care spre amândouă priveşti cu aceeaşi voluptate!

Tu, cel de acolo, de sus, cu privirea înceţoşată de toată goliciunea universului

— Către tine îndrept ruga mea

O rugă, singura, pe care poţi să n-o asculţi şi să n-o împlineşti:

Învaţă-mă, învaţă-mă să uit, că a-m întâlnit privirea ta.

Pentru că în zile mai tinere mi-am creat singur un dumnezeu, după chipul şi asemănarea mea, un dumnezeu apropiat, viu şi războinic, şi am ieşit într-o zi de primăvară să-l caut pe pământ şi în ceruri.

Nu pe el l-am găsit ci pe tine.

Nu divinitatea vieţii am găsit-o, ci pe a morţii, sub masca vieţii.

Ia-mi amintirea viziunii tale, înfricoşătorule! Amintirea ta este o boală ascunsă, e un vierme care mănâncă rădăcinile pomului vieţii mele.

O ştiu prea bine, cu fiecare an risipit cu fiecare zi ce se scurge zadarnic se apropie tot mai mult de nervul fiinţei mele.

Roade şi devorează tot ce e nobleţe omenească în mine tot ce se răzvrăteşte, tot ce e voinţă şi-nfăptuieşte, şi nu cruţă nici minunatul, fragilul ornic al sufletului ce arată Binele şi Răul.

Spune, tu cel de acolo, de sus oare asta ţi-e vrerea,

să mă creezi din nou după chipul şi asemănarea ta?

Asta a fost înţelesul ce l-ai dat cuvintelor: Cel care l-a văzut pe Dumnezeu morţii trebuie să-i dea obolul?

Necruţătorule, care deloc nu şovăi când silnic mă molipseşti pe mine, copil al omului, cu viciile tale divine?

XI

SOARELE DE DUPĂ-AMIAZĂ lumina masa de scris şi aurea totul, garnitura de birou, cărţile şi cuvintele aşternute de el pe hârtie. Fumul din hornuri se ridica liniştit şi drept, spre cer şi la fereastra de peste drum o evreică tânără se hârjonea cu pruncul ei.

Martin scria surorii sale:

Dragă Maria, îţi mulţumesc pentru scrisoare. Mama se simte rău ca de obicei, poate în ultimele săptămâni ceva mai bine. Tata e mereu acelaşi, dar devine mai tăcut cu fiecare an ce trece. Aşa că aici, acasă, e linişte deplină. Ştii că nu sunt eu acela căruia să-i placă pălăvrăgeala. Tăcerea e de aur! Fratele mamei, Jona, sora mamei, Louise, etc. *mai trăiesc, din păcate, şi sunt bine sănătoşi, dar asta n-are importanţă pentru că oricum n-o să-i moştenim noi. Dar mă enervează* întotdeauna *cu întrebările despre perspectivele mele la slujbă, dacă nu i-a venit în sfârşit şi rândul tatii să primească Ordinul Vasa, dacă e adevărat că soţul tău ia morfină şi altele de acest soi. Altminteri n-am nimic cu ei.*

Mă întrebi dacă scriu mult în prezent

— Nu, foarte puţin, dar în schimb de o bună bucată de vreme lucrez ca adjunct al şefului, şi azi-noapte am visat cât se poate de clar că tata şi cu mine am primit Ordinul Vasa pe din două, deoarece regele nu avea fonduri pentru a ne da fiecăruia câte unul.

Îţi mulţumesc că m-ai invitat să vin la voi, la vară. Nu cred că am să pot

— Numirea mea provizorie ca adjunct va ţine toată vara. Îmi pare rău că bărbatul tău e atât de nervos. Mă bucur că băieţelul vostru e bine. Toţi vă trimit salutări.

Fratele tău, Martin

VM hârtia în plic şi puse scrisoarea deoparte.

Se gândea la sora lui.

Era fericită? se întreba. Şi era nevoit să răspundă: nu, nu e fericită. Poate că ea singură nu-şi dădea seama de asta. Cu şase ani în urmă fusese într-adevăr fericită. Atunci se măritase, devenise „doamna doctor" şi căpătase o căsuţă la ţară, unde ea era stăpână, tocmai ceea ce-şi dorise mai mult. Prăbuşirea de pe piscurile fericirii nu se produsese brusc. Alunecase încet, aşa cum se întâmpla cu trecerea anilor. Bărbatul ei era un om drăguţ şi talentat, un medic priceput dar avea dese conflicte cu bogătaşii din ţinut şi îi rămăsese o clientelă formată mai mult din oameni nevoiaşi… De aceea, uneori, duc lipsă de bani. Mă tem că sănătatea lui e şubredă iar starea sufletească uneori cam amară. Totuşi, ultima dată când a rămas singur acolo în nord, fără ea, a fost chiar bine dispus. S-a distrat cât a putut, şi tare mi-e teamă bă nu-i este* prea fidel.

O pasăre rară, fericirea…

Cu aceste gânduri, Martin începu iar să scrie. Scria încet, pe jumătate în joacă, câte o propoziţie, când şi când, fără să ştie bine ce urmărea de fapt:

Nu mă cunoşti. Te-am întâlnit într-o zi, în lumina soarelui. Sunt săptămâni de atunci, ba nu, chiar luni de zile. Mergeai pe partea însorită a străzii, singură, cu capul în jos şi-ţi zâmbeai ţie însăţi. Era una din acele zile când zăpada începe să se topească. Trotuarele străluceau umede şi sticloase. Te-ai oprit la colţul străzii, ai salutat o doamnă în vârstă şi ai stat de vorbă cu ea. Doamna aceea bătrână era foarte urâtă, foarte proastă şi cred că şi puţin răutăcioasă, aşa cum sunt de obicei oamenii proşti. Dar când o priveai şi vorbeai cu ea, devenea dintr-odată mai puţin răutăcioasă, mai puţin urâta.

Ceva mai departe, pe stradă, se afla un domn care te-a salutat şi ai înclinat capul, răspunzând la salut. Am simţit cum mi se strânge inima de invidie şi l-am urmărit cu privirea, până când a luat-o pe altă stradă. Dar privindu-l nu-ţi dădeai seama că pe tine te salutase cu o clipă mai înainte. Arăta mai degrabă ca un locotenent care salută un maior.

De atunci te-am întâlnit adesea. Nu mă cunoşti şi e puţin probabil că vei afla vreodată cine sunt. Tu mergi în plin soare iar eu merg mai mult în umbră. Sunt îmbrăcat la fel ca mulţi alţi bărbaţi şi evit întotdeauna să te privesc ca să nu mă poţi observa. Nu, n-ai cum să afli cine sunt.

Ai o lampă cu abajur galben. Ieri ai stat mult timp în dreptul ferestrei, în lumina aurie a crepusculului, apoi ai aprins lampa şi ai privit stelele. Te-ai apropiat de geam ca să tragi jaluzeaua, dar ai rămas o clipă în dreptul lui. Chiar în faţa ferestrei tale se afla o stea care ardea mai tare decât celelalte. N-aveam cum s-o văd de unde mă aflam, tupilat lângă *o portiţă neagră, peste drum de casa în care locuieşti, dar ştiu că acum, în serile de primăvară, ea se află deasupra ferestrei tale. E Luceafărul.*

Nu mă cunoşti şi nici eu nu te cunosc, altfel de cum cunosc femeile care, uneori, îmi fac marea bucurie de a mă vizita noaptea în visele mele. De aceea îţi spun tu. *Dar între aceste femei, de un timp, ai rămas singura, celelalte m-au părăsit şi nici mie nu mai mi-e dor de ele.*

Citeşte această scrisoare dar nu te gândi prea mult la ea. Arunc-o în foc dacă vrei, sau ascunde-o bine în sertarul tău tainic. Citeşte-o şi să nu-ţi pese de ea. Mergi prin soare, ca mai înainte, şi zâmbeşte în gândurile tale fericite. Dar n-o arăta prietenelor tale şi nu le lăsa să pufnească în râs şi să facă haz de ea. Dacă ai să faci asta nu vei putea dormi trei nopţi în şir din pricina viselor urâte şi un drăcuşor din iad se va aşeza pe marginea patului tău şi te va privi, toată noaptea până-n zori.

Dar ştiu că nu vei face asta, că n-o vei arăta nimănui.

Noapte bună, iubita mea. Noapte bună!

Martin rămase multă vreme cu scrisoarea în mână. La ce bun s-o trimit? se întrebă. N-ar sluji probabil la nimic. Îi va pune un pic fantezia în „mişcare, dorinţele ei de fată tânără vor primi poate un mic impuls în direcţia noului, a necunoscutului. Poate că va arăta scrisoarea prietenelor ei căci credinţa în diavoli e tot mai slabă în prezent, dar n-o va arde. Poate că se va amuza pe socoteala ei şi, cine ştie, poate că se va simţi obligată să

facă pe ofensată. Dar în realitate îi va face plăcere, şi dacă, aşa cum e în firea lucrurilor, cândva se va mărita, va face copii şi va îmbătrâni cu grijile gospodăriei şi, cu fiecare an, va aluneca mai adânc în monotonia inevitabilă a existenţei, atunci îşi va aduce aminte de această scrisoare şi se va întreba cine a scris-o şi dacă nu cumva acolo rămăsese ascunsă sămânţa fericirii. Şi nici măcar nu-şi va aminti că s-a mâniat vreodată din pricina ei. De fapt nu conţine nimic ce ar putea-o jigni cu adevărat. Îi arată doar că este dorită de un bărbat, dar când ai douăzeci de ani şi eşti din cap până-n picioare o minunată creaţie a firii, ciudat de frumoasă, observi fără să vrei că atragi bărbaţii. Dar asta nu o poate supăra de fel ci, dimpotrivă, o face fericită şi de aceea se plimbă în plin soare şi zâmbeşte.

Rămase îndelung cu aceste gânduri şi cântări scrisoarea în mână, de parcă ar fi fost în joc destinul unui om, până Când, în sfârşit, îndoiala i se păru ridicolă, puse hârtia într-un plic gros, opac, şi scrise adresa cu un scris subţire, de fată, care nu spunea nimic, pentru a nu trezi curiozitatea celor de la ea din casă. Reuşise să afle numele ei fără să stârnească vreo bănuială că ar avea un interes deosebit. Se numea Harriet Skotte. Tatăl ei avea o proprietate la ţară, în arhipelagul Mălar, şi ea locuia la Stockholm, la nişte rude, acum iarna, ca să înveţe ceva: franceza sau broderia artistică sau ceva asemănător… mai pe scurt… ca să-şi găsească un logodnic…

Harriet Skotte. Repetă acest nume pentru sine şi căută să-şi dea seama ce impresie produce. Numele mic îl murmura mai ales: Harriet, Harriet. Dar nu-i evoca nicio imagine despre fiinţa ei. Trezea doar închipuirea vagă a ceva englezesc, palid, spălăcit, o senzaţie de aromă de ceai, la o serbare de caritate, de dormitoare îngheţate cu duşumele lăcuite, ca într-un spital. Numele de familie te ducea cu gândul la rudele ei, la un unchi, consilier comercial, şi la un văr, locotenent de intendenţă. Dar dacă îşi şoptea numele întreg: Harriet Skotte – atunci apărea un element nou, care le alunga în întregime pe celelalte. Suna cu totul deosebit şi nou. Avea impresia că ea ar fi mers

aievea prin cameră, cu pletele brune strălucind în razele soarelui…

Tresări la clinchetul soneriei din vestibul şi auzi cum fata din casă se duce la intrare şi deschide, iar o voce binecunoscută întreabă dacă tânărul Martin este acasă. Vârî scrisoarea în buzunar şi în clipa următoare uşa se dădu la o parte. În prag se afla Henrik Rissler, clipind în soare, ale cărui raze roşii-arămii cădeau acum vertical în odaie.

HENRIK RISSLER VENISE de la Uppsala. Tocmai terminase de pregătit licenţa în litere şi urma să pornească peste două săptămâni într-un voiaj prin Europa, înainte de a-şi ¡începe lucrarea de doctorat, despre „ironia romantică”.

Nu dispunea de avere, dar unchii săi, guvernatori de bănci, politicieni, milionari – se oferiseră să suporte cheltuielile călătoriei. Martin ştia asta din scrisorile lui Henrik. Mai înainte de a porni la drum voia să se odihnească vreo câteva săptămâni. Era extenuat căci muncise mult ca să poată scăpa de Uppsala cât mai repede şi cu toate astea îşi făcuse timp să publice într-o revistă nişte studii critice care îi aduseră oarecare reputaţie între cei douăzeci de oameni interesaţi de acel subiect.

Martin îl aştepta de două zile şi pregătise o sticlă de vin şi o cutie cu ţigări.

Henrik Iaşi feri ochii de soare cu mâna:

— Aici nu s-a schimbat nimic. Timpul a stat pe loc.

— Da, în ultima vreme, răspunse Martin. S-a ridicat doar un coş de fabrică înalt, acolo, peste drum. În singurătatea în care mă aflam a fost un divertisment. Un timp m-am luat la întrecere cu zidarii, dar rămâneam în urmă. Începusem un poem tocmai când se pornise construcţia coşului. Coşul e gata dar poemul nu. Altminteri e frumos – coşul, vreau să spun. Mai ales ca siluetă, pe înserate. Fumul nu mai iese învălătucindu-se, uiţi care e scopul lui, îţi spui că nu-i un coş şi un turn în formă de coloană, clădit de vreun prinţ caldeean, preot totodată, care se suie în vârful lui rând se lasă noaptea şi măsoară

trecerea ste. lelor.

— Da, spuse Henrik, trebuie să-i uiţi scopul, de-abia atunci devine frumos!

— Nu, ripostă Martin, nu devine frumos pentru că i-ai uitat întrebuinţarea ci pentru că poezia l-a transformat într-un obiect, ce are privilegiul unei vechi tradiţii poetice, demnă de veneraţie. De altfel coşurile de fabrică sunt, prin ele însele, chiar când nu sunt cântate, unele dintre cele mai frumoase construcţii moderne. Sunt şi durabile şi nici nu se deghizează în stil gotic sau renaissance.

Henrik zâmbi.

— Deceniul opt! exclamă el.

Henrik Rissler şedea pe locul său favorit, în colţul canapelei, iar Martin în scaunul-balanşoar de lângă masă. Îşi turnau vin, discutau despre Uppsala, despre cărţi şi femei, despre un nou filosof pe nume Nietzsche. Şi, în timp ce vorbeau, raza de soare în care dansa praful, ca nişte mici scântei roşii, se îngustă, se subţie şi deveni tot mai roşie.

Martin îl privea pe Henrik. Îl găsea schimbat; era mai supt la faţă, se făcuse mai aspru şi căpătase trăsături bărbăteşti. De ce afirmase: Aici totul e neschimbat, aici timpul a stat în loc? Aşadar pentru *el* timpul nu stătuse în loc. El trăise ceva, dar ce anume? Probabil era îndrăgostit, poate chiar trebuia să se logodească – dar cu cine? Verişoara lui, Anna Rissler, îl plăcea, ştia asta – dar nu, nu putea fi vorba de ea – era cumva Maria Randel, sau Sigrid Tesch?

— Ce curios, remarcă Henrik. Ai simţit şi tu la fel? Cât de dureros e să cauţi vechi stări sufleteşti şi să nu le mai afli. Să citeşti o carte la care ai ţinut sau să asculţi o operă în care vedeai înainte o mulţime de sensuri – şi să rămâi cu mâinile goale, să te întrebi unde s-au pierdut toate astea.

Da, încuviinţă Martin, e un sentiment ciudat şi sâcâitor. Te simţi parcă tot timpul obligat să ţii la trecutul tău, ca şi cum ai comite o infidelitate… Şi n-ai ce să faci. E atât de dureros poate şi pentru că nu există parte civilă în

cauză, nicio condiţie precisă de îndeplinit? Căci partea lezată este cartea sau opera cărora le-ai pierdut înţelesul, nu dispoziţia sufletească ce nu mai apare – partea lezată este chiar propriul tău *eu*, mort şi îngropat, suprimat şi compensat de noul *eu*. N-are niciun drept să vorbească şi totuşi îşi pledează într-un fel cauza – aici se află contradicţia, şi nu există nimic mai dureros decât o contradicţie când e lipsită de comic.

Henrik îl completă:

— Da, ai dreptate, lupta se dă între noul şi vechiul *eu* şi atâta timp cât noul există şi e mai puternic, poţi să stăpâneşti umbrele. E o neîncetată schimbare. Vechiul se duce, vine noul – da, vechiul se duce, ăsta e singurul lucru cert, dar cât timp poţi şti precis că ceva nou îl va înlocui?

Dacă izvorul va seca într-o zi şi nu va apărea nimic nou sub soare, vom fi tot mai săraci, cu fiecare an şi fiece zi care trece!

— Da, întări Martin, se întâmplă uneori cum spui tu. Gând întorci butoiul cu gura în jos, iese la iveală toată drojdia, tot ce e mai vechi şi mai putred. Totuşi adoraţia omului renaşte fără să ia în seamă uriciunea. Poate că asta e mai rău ca orice. De aceea prefer vechea reţetă: sărat dar mândru.

Câteva clipe rămaseră tăcuţi. Soarele asfinţise dar încă nu se lăsase întunericul. Era parcă mai multă lumină acum, în odaie, decât înainte, numai că totul se estompase dintr-odată.

Henrik rupse tăcerea:

— Da, spuse el, te cuprinde nostalgia când te desprinzi de tine insulţi şi de vechile tale stări de spirit, dar ce importanţă are atâta timp cât te dezvolţi. Şi ce este de fapt nostalgia dacă nu chiar ce afirmă derbedeul despre periuţa de dinţi: un nou articol de desfătare, inventat de păturile înstărite. Devenim nostalgici doar când discutăm despre „atmosferă”, muzică şi idei. De fapt, la altceva m-am gtânidit tot timpul. M-am gândit la femei şi la dragoste. Dacă intri în acest domeniu, atunci nu este vorba numai de melancolie, nu, nu poţi scăpa de aici atât de ieftin. Eşti

îndrăgostit de o femeie. Ai vrea ca tot infinitul să fie cuprins în acest sentiment. Şi totuşi nu poţi ocoli ghidul care-ţi spune că sentimentul trebuie să fie supus aceloraşi legi ale schimbării, ea toate pe lumea asta, că într-o zi te vei plictisi de cea pe care o iubeşti, aşa cum te plictiseşti de muzica razelor de lună din *Faust*. Nu am avut multe legături sentimentale, dar crede-mă, niciodată, nici măcar în închipuire, nu am început jocul altfel decât cu ruga tăcută: fie ca *ea* să fie prima care se va plictisi, nu eu!

— Mi-e teamă că în general rugăciunile, nu sunt auzite, observă Martin. Şi un iubit şi un soţ pot fi înşelaţi, dar cu siguranţa că numai rareori îşi doresc asta.

— Totuşi nu mi-e ruşine de această rugă, căci o ştiu izvorâta direct din marea slăbiciune a inimii mele. Cât de mult trebuie să te îndepărtezi de sensul iniţial, simplu şi sincer al acestor lucruri, ca să ajungi să-ţi doreşti mai degrabă să fii înşelat decât să înşeli! Cu toate astea aşa gândesc eu. Ce reprezintă dragostea pentru mine, ce reprezintă ea în general pentru un bărbat? Cum ar putea să existe ceva tragic în faptul că un bărbat poate fi înşelat în dragoste? Dacă ia acest lucru în tragic devine ridicol. Dacă un bărbat întrerupe lectura unei cărţi bune la vestea că e încornorat atunci merită să fie. Femeile însă… Cu ele e altceva. Privirea lui Henrik rătăcea în gol.

— Cu femeile părăsite, continuă el, e ceva cu totul deosebit. Nu poţi trece nepăsător pe lângă ele.

— A, dacă se ceartă, fac scandal şi se dau în spectacol, atunci e mai uşor, atunci totul devine burlesc, te scuturi de toate şi devii liber. Atunci te întrebi: cum am putut să iubesc vreodată o asemenea femeie? – şi te convingi lesne că n-ai iubit-o niciodată, şi o scoţi brusc din viaţa ta. Dar celelalte… cel mai chinuitor mi se pare gârudul că cea iubită de mine se veştejeşte, împinsă deoparte, în zona umbrită a vieţii, în timp ce eu trăiesc mai departe… E un paradox, ştiu, nu se poate întâmpla niciodată; nu poţi să te comporţi şi să simţi în acelaşi timp la fel. Şi totuşi… Am întâlnit adineauri o femeie bătrână, aici, în stradă, chiar în faţa porţii tale. Era bătrâna,

groaznic de gălbejită şi puţin ridicolă. Mai era şi sărăcăcios îmbrăcată, o „pauvre honteuse”. Întâlneşti adesea asemenea femei bătrâne, şi asta, de care-ţi spun, nu avea nimic remarcabil, n-o deosebea nimic de multe alte fiinţe, asemenea ei, numai că dintr-odată, Când am ajuns aproape de ea, mi s-a părut atât de asemănătoare cu… Ba da, îţi pot spune chiar acum. Există o fată tânără la care ţin foarte mult. Ţin atât de mult la ea incit ne vom căsători, poate foarte curând. Ei îi semăna, în ciuda diferenţei de vârstă şi de tot restul – de altfel era o asemănare imprecisă, cum ţi se năzare câteodată pentru o clipă, şi în secunda următoare a dispărut, fără să ştii în ce a constat. Dar clipa aceea mi-a fost de ajuns, m-a trecut un fior rece, de gheaţă, ca şi cum aş fi văzut ceva îngrozitor şi ceea ce făcea totul mai groaznic era că nimic nu se schimbase împrejur, soarele strălucea şi lumea mergea pe stradă…

Cea la care ţineam, se afla lângă mine, trecea pe lângă mine, veştedă, îmbrâncită de trecători, uşor ridicolă. Nici măcar gândul că eu însumi aş fi mort şi m-aş găsi sub pământ, nu miiar fi adus vreo uşurare. Aşa mi se părea. Singura închipuire care m-ar fi alinat, ar fi fost aceea că şi eu aveam să fiu la fel de mizer şi istovit ca ea.

Rămaseră mult timp tăcuţi.

— Spune-mi, puse Martin în sfârşit întrebarea, cine este fata la care ţii? În măsura în care poţi să spui: O cunosc?

— Da, încuviinţă Henrik încet, o cunoşti şi ţie pot să-ţi spun. E Sigrid Tesch.

Sigrid Tesch. Martin avu înaintea ochilor o siluetă tânără, zveltă, cu plete lungi de culoare închisă, un chip delicat cu trăsături regulate. O întâlnise de câteva ori, fugitiv. Ştia că fusese o puternică impresie asupra lui Henrik şi în reveriile care-l cuprindeau pe Martin în amurg, îi apăruse imaginea chipului ei surâzător.

Aşadar, ea era, Sigrid Tesch, cea care va fi mireasa lui Henrik…

— Da, spuse Henrik, nu e oare – de neînţeles, că te

mai poţi încumeta să te dăruieşti unui sentiment ca dragostea… Şi totuşi!

— Da, îl aprobă Martin, şi totuşi…!

Amândoi zâmbiră.

Henrik Rissler se ridică:

— S-a lăsat întunericul, observă el, abia mai vedem paharele. Vii cu mine? E o vreme minunată astă-seară. Aha, trebuie să scrii. Ei! atunci ne vedem în curând. Cu bine!

ERA SEMIÎNTUNERIC ACUM, aproape noapte, şi Martin mai şedea încă în scaunulbalansoar lângă masa de scris şi nu se hotăra să aprindă lampa. În sticlă mai rămăsese puţin vin. Îl turnă în pahar şi îl bău. Ridicase fereastra ca să iasă fumul de ţigară, şi auzi, printre zgomotele de paşi care ajungeau până la el, ca bătăile a sute de ornice, cum se deschide şi se înohide la loc poarta casei, iar paşii care se îndepărtau acum pe stradă erau ai lui Henrik. Martin se gândea la dragostea lui Henrik, la ce spusese despre ea şi deodată pricepu că propria lui iubire se topeşte şi se transformă în vis şi fum, la cea mai uşoară atingere cu acest dram de realitate. Harriet Skotte… Se întrebă an sinea sa: dacă mâine aş citi în ziar că e logodită, sau măritată ori că a murit – ce importanţă ar avea pentru mine? Nimic, nicio realitate pierdută, nicio speranţă ucisă, doar o stare de spirit care se destramă şi care oricum s-ar fi destrămat curând.

Scoase din buzunar scrisoarea pe care o terminase, rupse plicul şi o citi iar. O pun pe foc, se gândi.

— Dar, de ce să-i dau foc? Poate că *o* voi folosi vreodată într-o nuvelă. O aruncă într-unul din sertarele mesei, între alte manuscrise şi se cufundă iar în vise.

Mama se ivi pe neaşteptate în prag, cu o lampă în înă. Se aplecă spre el şi îl privi.

— Stai în întuneric. Tata a ieşit. Pot să rămân o clipă aici, la tine?

Martin încuviinţă din cap. Mama aşeză lampa pe masă, îşi aduse coşuleţul de lucru, cu petecele şi ustensilele lui, şi începu să coasă.

Rămase mult timp tăcută, aplecată peste lucrul ei. Într-un târziu îşi ridică ochii cârpiţi de pins şi de nesomn.

— Promite-mi, Martin, că nu te superi. Într-o zi, când ai plecat de acasă, nu m-am putut stăpâni să nu deschid un sertar de la masa de scris şi să mă uit prin hârtiile tale. Altfel n-aş fi avut cuhi să aflu ce faci şi ce gândeşti. Iar hârtiile peste care am dat m-au neliniştit. N-am fost în stare de altceva decât să mă aşez şi să plâng. N-am înţeles, şi nu ştiu nici acum, dacă sunt versuri sau altceva, dar mi s-a părut că sunt pline de blasfemii îngrozitoare. Mi s-a făcut atât de frică încât aproape am crezut că nu eşti sănătos la minte. Nu înţelegmai nimic, dar atâta pot să-mi dau seama: n-ai să ajungi nicăieri scriind în felul acesta. Şi tu doar poţi să scrii frumos când vrei!

Martin tăcea. Ce să-i răspundă? Presupunea că mama dorise de fapt să-i spună cu totul altceva. Reproşul ei, că nu se va realiza, era doar o vorbă în vânt, deoarece nu-şi găsea adevăratele cuvinte care să-i exprime gândurile. Ea bănuia că poeziile găsite în sertar erau menite să fie interpretate cu totul altfel decât se prefăcea a crede. De fapt, voia de la el o explicaţie, să-i vorbească despre gândurile lui. Lovea cu zgomot în poartă şi-l ruga: dă-mi drumul înăuntru, nu mă lăsa afară, îngheţ, sunt atât de singură! Cu toate astea el nu deschidea, nu putea s-o facă. Nu el o închisese, poarta se zăvorâse de la sine. Ce să-i răspundă? Cuvintele mamei îl umpluseră de o adâncă descurajare. Dacă ar avea puţină ambiţie ar trebui să scrie aşa încât oricine, cu puţină bunăvoinţă, să poată înţelege. Nu preţuia nicio francmasonerie literară, nu credea într-o literatură pentru cei aleşi şi observase că mai nimeni nu dorea să facă parte dintre cei „aleşi”.

Dintr-odată îi deveni limpede cât de lipsit de speranţă era idealul său. Nu exista o artă pentru toţi sau gânduri pentru toţi, dimpotrivă, cele mai simple idei, cea mai clară limbă – erau doar arareori înţelese de alţii decât acei oare erau familiarizaţi dinainte cu sfera respectivă de idei. Cum ar putea vorbi cu dânsa despre gândurile sale, când bagajul ei de cuvinte, aşa cum îl alcătuise monotonia anilor

nu ajungea nici măcar pentru a exprima ceea ce ea însăşi simţea şi gândea. Dumnezeul despre care vorbea poemul său era dumnezeul lui Spinoza, sufletul universal – dar acest dumnezeu era doar o plăsmuire a gândurilor, în timp ce ai ei, al mamei, era o creaţie a fanteziei, şi de aceea avusese întotdeauna ceva mai multă viaţă şi mai mult sânge. Cum să-i explice că ceea ce dânsa numise blasfemie nu privea pe dumnezeul ei? Ar fi răspuns că nu există decât un singur dumnezeu. Ştia tot ce-i va răspunde şi-i va spune, de aceea tăcea şi privea afară pe fereastră. Auzea de jos, din stradă, sunetul paşilor obosiţi – era sfârşit de săptămână – şi sunetul polii care începuse să lovească pervazul.

Iar la ceea ce spusese despre viitorul lui, la asta ce putea răspunde? Nu exista decât un singur răspuns: esenţial este să izbândeşti în viaţă, să devii celebru. Răspunsul ăsta nu-l putea da. Dacă într-o zi mă voi bucura de succes, se gândea în sinea sa, un succes care ar bucura-o, atunci ea nu va mai fi în viaţă. Aşa se întâmplă întotdeauna. De ce aş spera la o excepţie pentru ea şi pentru mine? Atunci ce să facă, s-o îmbrăţişeze, s-o mângâie pe păr, să o sărute? Nu, n-ar fi părut firesc, lui nu-i plăcea acest fel de prefăcătorie, şi nici ei; o cunoştea, nu s-ar fi mulţumit niciodată cu asta. Dânsa întrebase şi acum aştepta un răspuns limpede, nu altceva. Nu putea răspunde nimic şi rămase tăcut. Tăcea şi simţea în acelaşi timp cum tăcerea îi apasă pieptul. Onid nu putea spune ceva, căuta în schimb cu privirea ochii ei, ochii albaştri care odinioară zâmbeau atât de luminos, când priveau într-ai lui. Se întâmpla uneori ca în timpul prânzului său, seara, la ceai, să se uite la el, să dea din cap şi să zâmbească luminos ca pe vremuri, aşa cum se joacă mamele şi le zâmbesc pruncilor înainte de a şti să vorbească. Ea avea poate sentimentul că timpul se învârtise în cerc, că zâmbetul era singura formă de exprimare de care dispunea când voia să comunice cu copilul său. Asta ar fi dorit şi el: să-l privească, să-i facă semn cu capul, să-i zâmbească desprinsă de tot ceea ce era neesenţial, de tot ceea ce-i

despărţea.

Dar mama nu zâmbea acum. Şedea tăcută, cu mâinile în poală şi ochii care fuseseră gata să plângă priveau acum ţintă, fără lacrimi, în gol, ca şi cum ar fi căutat răspunsul la întrebarea: Sunt oare toate mamele la fel de nefericite ca mine? La fel de părăsite de copiii lor? La fel de singure?

Flacăra lămpii se apleca sub adierea brizei de seară. Mama se ridică, spuse noapte bună, luă lampa şi ieşi.

XIV

MARTIN RĂMASE MULTĂ VREME la fereastră. Aici timpul a stat pe loc, spusese Henrik Rissler. Da, avea dreptate. Aici timpul s-a oprit în loc. Mersul timpului se măsoară prin schimbări dar eu n-am cu ce să-l măsor. Nici n-aş şti că astăzi e sâmbăta dacă n-aş auzi forfota de pe stradă.

Îşi aminti o veche poveste. Fusese odată un păcătos care murise într-o seară în patul său. În dimineaţa următoare se trezi în cer, se frecă la ochi şi exclamă: cât e ceasul? Dar diavolul, care se afla lângă el, zâmbi şi-i arătă un ceas fără arătătoare. Timpul se topise, acolo domnea veşnicia.

Veşnicia; nu mai există nicio grabă… Pentru alţi oameni există zi şi noapte, zile de lucru şi de sărbătoare, Crăciun şi Paşte. Pentru mine toate au devenit una. Oare mi-am stabilit domiciliul, de pe acum, în veşnicie?

Merse cu gândul mai departe: mâine e duminică. Ce importanţă are pentru mine? înseamnă că mâine sunt eliberat de munca aparentă. Aşadar, voi resimţi de două ori mai tare nevoia acelei ocupaţii care ar trebui să fie munca mea adevărată. Dar, dacă vremea va fi frumoasă, voi ieşi şi mă voi plimba… Aşa că oricum nu va fi o duminică adevărată, plină, orice aş face. Ce muncă ciudată am luat asupra mea! Nu e mai bine să renunţ cât nu-i prea târziu, să mă supun regulilor valabile pentru ceilalţi? Niciodată nu termini cu această muncă, niciodată n-ai sentimentul de linişte, de odihnă. Multe zile de trudă grea dar niciodată o duminică adevărată, niciodată de acum înainte!

Munca mea aparentă şi munca mea adevărată – cât

timp voi mai izbuti să hrănesc această iluzie? Adevărul este că mă aflu pe drumul cel bun. Nutresc speranţa de a primi o numire permanentă ca funcţionar, de a deveni titular, în opt sau zece ani, şi, în patruzeci, să mă retrag la pensie. Biata mea mamă ar fi scutită de multe griji dacă ar vedea acest viitor la fel de limpede ca mine. Dar ea, în nevinovăţia inimii sale, crede că ceea ce scriu, noaptea, pe nişte foi de hârtie, îmi va împiedica avansarea, căci habar n-are de indiferenţa fără margini a oamenilor faţă de idei. Pentru a dăuna avansării ar trebui să scriu cuvinte necuviincioase adresate direct superiorilor mei şi pentru ce aş face-o? Sunt oameni amabili şi mi-au procurat gratificaţii şi avantaje, chiar dacă alţii le-ar fi meritat mai degrabă. Au prins cu siguranţă simpatie pentru mine. Nu voi fi niciodată unul din aceia care lovesc pe ascuns şi colegii mei au simţit acest lucru, instinctiv, şi au probabil dreptate.

Simţea că se va pierde în mulţime. Nu izbutea să stabilească dacă era în fond plămădit la fel ca toţi ceilalţi, dacă acesta era adevăratul său destin, sau dacă el era o asemenea excepţie încât chiar printre excepţii nu-şi putea afla locul. Simţea că devine tot mai mult prizonierul obişnuitelor canoane, şi că va dispare în mulţime. Iar cealaltă activitate, creaţia sa, ce se întâmpla cu ea, încotro îl ducea? Odată, când avusese nevoie de bani îşi adunase laolaltă un teanc de poezii şi colindase cu ele editurile. Oteva se oferiseră să le publice dar nimeni nu voia să-i plătească vreun onorariu. Nu, răspunsese el foarte serios, nu contaţi pe ambiţia mea! După ce se întoarse acasă, răsfoise din nou aceste versuri şi iarăşi, ca de atâtea ori mai înainte, le găsi plate şi lipsite de conţinut. Cele mai multe fuseseră scrise pentru a fi vândute imediat unui ziar şi purtau amprenta acestui fapt.

Îşi spuse în sinea sa: cât de echivocă devine orice ocupaţie spirituală pentru acel care nu-şi are existenţa asigurată; La fel de abilă ca un pastor care, în discursuri funebre, ştie să prefacă câştigul de toate zilele al decedatului într-o misiune vitală, tot atât de zorită şi

necruţătoare, se pricepe existenţa să transforme misiunea lui vitală – pentru acel ce n-are o rentă sigură – într-un mijloc banal de subzistenţă. Şi dacă cel puţin ar fi un mijloc adevărat. Dar nu este. Dezgustul şi suferinţa te înlănţuie, te cuprinde oboseala şi te pierzi, te scufunzi în mulţime.

Te scufunzi în mulţime; te vei comporta ca toţi ceilalţi. Cel puţin nu ţi se va mai cere nicio scamatorie, îţi vei recăpăta noţiunea timpului, vei avea sărbători şi zile de trudă, muncă şi odihnă, o veritabilă odihnă…

Aerul rece al nopţii năvălea pe fereastră, diârdiâia dar nu se decidea să întindă mâna şi să închidă fereastra.

Ploaia cădea neîncetat şi aşa cum se întâmpla adesea, când era foarte obosit, glodurile începură să prindă formă în versuri şi rime:

Stau singur în beznă şi răpăitul ploii-l ascult şi sunt treaz.

Aud cum sar stropii loviţi de metal, pe pervaz.

De presimţire pieptul mi-e apăsat, şi respiraţia mi-e grea. În picături, în picături, se duce tinereţea mea.

NOAPTEA DE IARNĂ

I

PESTE MASA LUI MARTIN, din biroul umde-şi făcea slujba, se legăna încet ca o pendulă, un bec electric cu abajur verde atârnat de un şnur de mătase. Începuse să se mişte ceva mai înainte, când aprinsese Lumina. Nu întinse mâna să-l oprească ci urmări liniştit clipa când legănările începură să se rărească şi se-ncetinir p înă nu le mai percepu. Şi peste celelalte mese lămpile fuseseră aprinse. Şase triunghiuri verzi, luminoase, se legănau încet, în semiobscuritatea încăperii, iar la ferestre, mâini slabe de funcţionar, obişnuite eu scrisul, se întindeau după şnurul jaluzelelor pentru a se refugia de zăpada şi întunericul iernii. Lui Martin îi plăceau aceste lămpi verzi care nu frigeau, nu miroseau urât, a căror lumină avea strălucirea curată şi rece a pietrelor preţioase şi visa la ziua când lumina electrică va fi destul de ieftină pentru a intra şi în casele săracilor. Chiar aici, în această încăpere mare,

joasă, veche, cu pereţi spoiţi în alb – tocmai pentru că edificiul era vechi şi avea la intrare o boltă în formă de cruce, iar la mezanin, unde se afla biroul său – ferestre cu geamuri mici – i se părea că lămpile se armonizează mai bine cu atmosfera casei. Văzu în asta un simbol al continuităţii în evoluţie, un lanţ neîntrerupt de mâini şi voinţe pornind de la cei care de mult osteniseră până la cei care erau încă sămânţa, noul întreţesut cu vechiul... Acolo unde totul e vechi suflă un aer de mizerie, de paraginǎ, iar unde totul e nou te simţi la largul tău, ca acasă – tu însuţi fiind nou, din tălpi până în creştet, de la portmoneu până la suflet.

Dar Martin nu aparţinea noului, hainele lui nu erau noi şi nici gândurile lui. Medita şi nu ştia mult mai mult decât îl învăţaseră nişte domni în vârstă din Anglia şi Franţa, majoritatea răposaţi. Iar dacă acelste gânduri îi mai aduceau buicurii, ele erau pricinuite de faptul că timpul părea să-i fi uitat de mult, de parcă existenţa lor ar fi fost scrisă pe apă. Alt vânt sufla acum, dar el îşi trăgea gulerul peste urechi, tot ce părea nou trecea, şi toţi morţii priveau, dar el nu mai voia să-i vadă. Lampa care se legăna deasupra mesei sale se opri din balans şi el între cu iar la socotelile sale. Nu se mai mulţumea să bifeze, cerceta conştiincios fiecare operaţie şi calcula fiecare coloană. Prima împotrivire a tinereţii contra muncii mecanice fusese învinsă de mult şi observase cu încetul că aceste calcule, nu erau, aşa cum crezuse la început, lipsite de imperfecţiunile care însoţesc tot ce e făcut de mâna omului. Dimpotrivă, cuprindeau adesea erori, scăpări, şi când găsea o asemenea greşeală, inima îi creştea de bucurie, dar în acelaşi timp simţea atingerea uşoară a unui regret. Se bucura pentru ocazia ivită de a-şi dovedi zelul şi pentru că putea socoti procentul corect din sumele pe care vigilenţa sa le salvase trezoreriei dar amintirea întunecată a unei vechi duireri se ivea iar, atunci când îşi făcea loc gândul că odinioară îşi dorise alte bucurii de la viaţă.

Uneori se gândea la sărmanii funcţionari din îndepărtate, Landskrona, Ăhus sau Haparanda care

greşiseră socotelile, poate sub influenţa *punch*-ului sorbit cu o zi înainte şi care acum trebuiau să suporte pagubele. Dar aceste gânduri îl lăsau rece. Anii îl învăţaseră că trebuie să aşezi anumite graniţe în jurul compătimirii pentru semenii tăi.

În încăpere era cald, în sobă sclipea jarul rămas de la un buştean imens de mesteacăn. Pe acele vremuri n-aveau niciun motiv să economisească lemnul de foc al Coroanei, în timp ce în casele lor erau obligaţi să facă foc cu măsură. Funcţionarul principal von Heringslake, care încasa o rentă de patru mii şase sute de coroane pe an şi îşi făcea slujba cu acea plăcută uşurinţă pe care i-o dădea situaţia materială independentă, şedea pe vine în faţa şemineului şi pregătea mere coapte în jăratec. Pe creştetul lucios al scăfârliei lui, (rod al exceselor din tinereţe aşa pretindea duşmanul lui de moarte, revizorul Cămin, dar care în realitate emana nevinovăţia primei copilării) strălucea reflexul în formă de triunghi al unei lămpi verzi. Aroma de mere coapte se răspândi şi gâdilă nările lui Martin, care în clipa aia se căi că nu poate să împărtăşească părerile lui Heringslake despre viaţa prezentă şi viitoare. În cazul acela, fără îndoială, ar fi fost poftit să guste un măr. Dinspre locul unde se afla revizorul Cămin, se făcu auzită pentru a suta oară vechea profeţie: niciodată nu va arăta ca lumea ţara asta, cât n-o să punem un premiu pe cap de ţăran împuşcat. La masa cea mai îndepărtată, de lângă uşă, unde trăgea curentul şi mirosea a umezeală de la umbrele şi mantale, tânăra generaţie se îndeletnicea plină de zel cu bifarea şi în acelaşi timp încerca să recheme în şoaptă orgiile nopţii trecute şi numărul halbelor de *punch*.

Martin era încă tânăr, fiindcă-n slujba statului se îmbătrâneşte încet; dar nu se mai număra printre cei foarte tineri şi nu era nevoit să stea în curent lângă uşă. Era „frate” cu cei mai mulţi ddntre şefii mai mici şi cu colegii mai vârstnici, şi nu încerca să se sustragă obligaţiei de a se tutui, la rândul său, cu cei mai tineri decât el. Aceste ceremonii de „înfrăţire” se desfăşurau de obicei la o petrecere comună, în luna decembrie. Se plănuise ca

următoarea petrecere să aibă loc chiar în acele zile şi lista cu înscrieri circula prin birou, dar Martin nu se trecu pe listă. Găsea alte utilizări banilor săi, iar între noii colegi exista numai unul faţă de care ar fi vrut să renunţe la formulele oficiale de politeţe. Acesta îşi avea locul în faţa lui la aceeaşi masă. În acest tânăr recunoscuse ceva familiar care îi atrăsese instinctiv simpatia: privirea fixă, visătoare, gesturile mecanice în timp ce bifa în registre. Martin stătea adesea de vorbă cu el despre mersul numii şi se bucura când primea răspunsuri de bun simţ. Acum, întinzându-i lista, fără să se fi trecut pe ea, observă cum tânărul ridică ochii şi întrebă cu un ton în care se simţea o nuanţă de dezamăgire:

— Nu veniţi la petrecere?

— Nu, răspunse Martin, sunt angajat în altă parte. Dar noi, care ne aflăm deasupra prejudecăţilor, putem oricum să renunţăm la formulele de politeţe. Colegul său roşi puţin şi îşi strânseră mâna deasupra mesei.

— Spune-mi, vru să afle tânărul, de ce ţine revizorul Cămin să pună un premiu pe capul ţăranilor?

— Cred, că de fapt, nu doreşte asta, îşi dădu Martin cu părerea. Ştie foarte bine că premiale pe ţărani ar scumpi alimentele mai mult decât orice vamă. Repetă doar o veche zicală auzită în tinereţe, când lucra ca stagiar. A produs impresie asupra lui pentru că dă glas unei antipatii colective, unei uri de clasă, şi oamenii mediocri simt nevoia să urască şi să iubească în colectiv. Observă acest aspect. E un semn fără greş că ai de-a face ou un punct de vedere foarte mărginit. Unui individ de soiul ăsta îi plac damele, magistraţii, actorii de premieră, gotlandezii, căci el însuşi se trage din Vestergoland, şi urăşte ţăranii, evreii, norvegienii şi ziariştii. E adevărat că ţăranii recompensează cu destulă zgârcenie serviciile pe care el şi noi ceilalţi le aducem patriei, aici la birou, şi în primul rând pentru asta ai urăşte. Dar în această privinţă ei urmează aceleaşi principii ca toţi ceilalţi patroni: să plătească cât mai puţin, atât cât le permite concurenţa. Dar dacă va fi lipsă de funcţionari vor plăti mai mult.

Funcţionarul principal vion Heringslake îşi terminase de mâncat merele coapte şi îşi reluă locul la masă chiar lângă Martin. Făcu o piruetă pe scaun spre acesta şi îl privi întâhnit.

— N-ai pic de inimă, constată el.

Ceasul era trecut de trei. La unele birouri oamenii îşi strângeau hârtiile şi încetau lucrul. Martin se ridică, îşi luă mantaua, pălăria, stinse lampa sa cu abajur verde şi ieşi. Purta panglică neagră la pălărie, pentru că îi murise mama.

II

O LUA PE VĂNSTERLÂNGGATAN. în astfel de zile, cu zăpadă, o apuca totdeauna pe aici, prin această ulicioară îngustă şi strâmbă, înine case vechi, înalte. Aici erai pe jumătate adăpostit de rafale de parcă ai fi fost sub un acoperământ.

— Iarnă, frig… Ciudat, există oameni care susţin că le place anotimpul ăsta. Heringslake, a cărui inimă se află în piept, şi care-şi iubeşte patria, consideră că frigul este de preferat căldurii. Dar o înid e frig îmbracă totdeauna blana. Reprezentarea iadului ca un loc fiertbinte trădează limpede origina sa din acea zonă caldă. Dacă l-ar fi descoperit nordicii s-ar fi aflat la antipod, la răscrucea de vânturi. Ar fi fost vatra gripei şi a răcelii cronice. Dar chiar aşa cum este climatul în ziua de azi, m-am obişnuit cu el şi poate că mi-a făcut servicii importante, de care nu sunt conştient. Pentru a ţine mâncarea proaspătă cât mai mult timp, se puine pe gheaţă, totul se conservă la frig, de ce nu şi oamenii? Mi-am dorit odată să ard în focul unei mari suferinţe. Nu s-a produs niciodată, fie că n-am meritat o asemenea cinste, fie că pricina a fost alta. Mai târziu a început să mă încerce bănuiala că un asemenea rug ar fi mai curând un foc de artificii pentru spectatori decât o bucurie reală pentru protagonist. Dacă vreodată va apărea în viaţa mea un soare adevărat de primăvară, voi putrezi repede, nefiind obişnuit cu asemenea climat.

Se opri o clipă în faţa vitrinei unui bijutier. Cea mai mare parte din podoabe purtau pecetea prostului gust, aşa

că neputinţa de a cumpăra nu-l făcu să sufere. Odată, chiar azi se împlinea un an de atunci, cumpărase, totuşi, un inel mic cu un smaragd verde. Ea, cea care îl căpătase, îl purta şi acum şi refuza să poante alt inel. Spunea că n-ar vrea să poarte nici măcar o verighetă de aur. Oricum, aşa ceva el n-ar putea în niciun caz să-i ofere…

Sunt nerecunoscător, îşi spuse în sinea sa, în viaţa mea a intrat până la urmă puţin soare, poate mai mult decât în a altora. Dar prea am suferit de frig multă vreme. N-alm ajuns încă să-i simt căldura.

Ajunse în piaţa zarafilor, Mynttorget. Viscolul care bătea dinspre miazănoapte îi umplea din nou ochii cu zăpadă. Aproape orbeşte, îşi căuta bâjbâind drumul spre podul Norrbro. Se opri să-şi tragă răsuflarea la librăria *Loostrôm*, unde celebrităţile zilei se aflau expuse în vitrină: Grişpi, regele Milan şi Taine, iar între o excelenţă şi un imipostor descoperi un portret care i se păru cunoscut. Era un poet suedez, un decadent, care-i împărtăşise odată, la cafeneaua *Anglais*, concepţia sa despre lume, la un pahar de *chartreuse* verde. Nu se afla în vitrină pentru că ar fi devenit paste noapte un geniu, ci pentru că murise între timp.

Martin îşi continuă drumul spre casă.

În sfârşit, iată unul care şi-a atins ţelul. Ţinta lui fusese ieşită din comun şi n-o atinsese, aşa cum îşi închipuise el. Nu ajunsese la aicea „paralysie générale” din visele lui. Murise de simpla şi modesta tuberculoză. Dar nu cred că ţinea atât de mult la acest amănunt. În realitate voia să se cufunde în abis, indiferent în ce mod. Şi poate că avea dreptate, poate că un asemenea ţel trebuie să-ţi propui dacă vrei să-l atingi în timpul vieţii tale. E adevărat, poţi să-ţi propui să devii milionar, episcop sau ministru şi aceste ţinte pot fi de asemenea atinse, în mod obişnuit, dacă doreşti cu tot dinadinsul. Cei care înţeleg să-şi concentreze voinţa către o singură ţintă sunt pe cale de dispariţie, astfel înicât concurenţa nu e de neînvins. Toţi vor să ajungă bogaţi dar cei mai mulţi vor să trăiască de parcă au şi ajuns, să ducă o viaţă plăcută, să doarmă după-

amiaza, să bea şampanie cu damele şi alte divertismepte ide acest gen, aşa încât nu ajung niciodată nici bogaţi, nici miniştrr nici episcop! Cel oare vrea să se oprească din drum, ici şi colo, să se bucure puţin de viaţă înainte de şi-a atins scopul, acela nu-l va atinge niciodată – dar ceilalţi, puţinii, călători neobosiţi, oamenii de voinţă, cei care izbândesc – ce le mai rămâne când ţinta este atinsă? Pe de altă parte este poate de prisos să-ţi risipeşti în mod special energia pentru ţelul acesta: dispariţia e o ţintă pe care oricum o poţi atinge la un preţ mai mic, ea se apropie de la sine, încet şi sigur. Cel mai bine e poate ceea ce răposatul celălalt de acolo, din vitrina librăriei, preţuia atât de mult în timpul vieţii lui: un pom uriaş şi gânduri netulburate. Căci nu e cu totul adevărat ce afirma *messer* Guido Cavalcanti: că atunci când simţi moartea dânidu-ţi târcoale e la fel de zadarnic a gândi sau a înfăptui ceva. Într-un fel este adevărat că rezultatul final va fi întotdeauna aceeaşi groapă neagră iar ca meditaţie asupra morţii, cuvintele *messer* Guido îşi au preţul lor. Dar privit dintr-un alt punct de vedere e evident că acela pe care gândirea îl desfată, va fi întotdeauna favorizat în această lume a neprevăzutului faţă cu omul de acţiune. Căci pentru el minutul are valoarea lui intrinsecă, independent de toate ţintele nesigure ale viitorului. Cel ce vrea să devină cavaler al Ordinului Serafimilor sau papă şi sacrifică totul, atât plăcerile spiritului cât şi ale dragostei pentru a-şi atinge ţinta – iar cel puţin prima renunţare este inevitabilă – şi căruia i se opreşte în gât un os de peşte şi moare înainte de a-şi atinge ţelul, va avea o viaţă goală, lipsită de sens, ca o premiză fără concluzie. Viaţa celui care îşi fixează centrul ei de greutate în cugetare poate fi curmată oricând. Ea poate fi asemuită cu rima din credinţa populară: (trăieşte la fel Ide plin, îşi are valoarea sa şi ca fragment. Gândindu-ne bine, ea niciodată n-a încercat să fie altceva decât un fragment. Căci omul care şi-a ales ca centru de greutate al existenţei gândirea nu-şi poate propune un ţel lumesc. Şi dacă uneori o face, atunci acesta e neesenţial, indiferent, şi n-are importanţă dacă îl atinge

ori eşuează.

Martin ajunsese în cartierul Östermalm, aproape de casă. Îi era foame şi abia aştepta să ia cina. Se opri totuşi la un colţ de stradă şi privi în sus, spre o fereastră de la etajul patru.

Da, era lumină acolo sus, aşadar se afla acasă. De altfel ştia asta, şi mai ştia că îl aşteaptă după cină. Plănuiseră să meargă seara împreună la teatru. Vor sta în avanscenă, în spatele unui panou, unde nimeni n-avea cum să-i vadă.

Martin se împrietenise cu o fată. Întâmplarea îi adusese împreună. Ea lucra dimineaţa la o societate de asigurare. Era casieriţă. Lucra pentru a-şi câştiga existenţa. Avea, desigur, un tată bătrân, undeva la ţară, un pădurar ieşit la pensie care îi scria de trei ori pe an. Era independentă şi nu trebuia să dea nimănui socoteală. Visase şi ea, ea celelalte fete tinere, la o fericire normală. Îşi păzise fecioria şi sperase că se va mărita. Cochetase şi fusese îndrăgostită de (bărbaţi care nici nu o luaseră în seamă. Din aceste pâlpâiri se stinseseră căci nimeni nu le întreţinuse. Dacă un bărbat, nu prea ridicol sau prea respingător, ar fi încercat să-i întindă mâna, ea ar fi izbutit ou uşurinţă să se legene în iluzia că îl iubeşte. Simţise anii trecând în goană. Iarna dansase. Vara se plimbase cu bicicleta. Mulţi bărbaţi îi dădură să înţeleagă din priviri sau din jumătăţi de cuvinte că le-ar face plăcere să aibă o legătură cu ea. Dar niciunul nu voia s-o ia de nevastă, pentru că n-avea avere şi nici nu aparţinea unei familii influente. Bărbaţii modeşti şi economi se speriau de eleganţa ei. Avea un gust sigur şi ales, şi două mâini harnice. Multe nopţi veghease lângă lampa aprinsă şi cususe din cupoane ieftine şi bucăţi vechi de stofă, rochii care, unor ochi neexperimentaţi, dădeau impresia că ar fi costat o groază de bani. Unora, dintre cei mai. sceptici, le trezeau chiar îndoiala în privinţa cinistei ei. Oricum, nu era destul de frumoasă pentru bărbaţii ale căror sentimente sunt dictate de vanitate şi nici nu avea acel aer suav şi supus, oare i-ar fi atras pe cei ce voiau să fie stăpâni la

casa lor sau care pur şi simplu, se saturaseră de viaţa de holtei şi umblau după o nevastă drăguţă, blânda, nepretenţioasă şi docilă. Atât propria ei fiinţă cât şi împrejurările făceau să nu aibă mari perspective de a fi iubită din alt motiv decât din dragoste. Dar ea începuse de mult să aibă o bănuială că acest sentiment, despre care se

Zbrie şi se vorbeşte atât de mult, este în realitate dispreţuit, respins şi extrem de rar întâlnit. Meditase la toate astea, simţise minutele alunecând ca nisipul printre degete şi înţelese că anii ce-o aşteptau vor fi mai nenorociţi, mai lipsiţi de preţ decât cei care trecuseră iar castitatea ei, păstrată cu grijă, îşi pierdea din valoare cu fiecare zi ce trecea. Cel mai mult o îngrozea repeziciunea cu care îmbătrânesc femeile atunci când trăiesc fără bărbaţi. Excepţie făceau numai acele fericite ce nu erau în stare de pasiuni puternice sau nu sufereau din lipsa unei pasiuni. Dar ea nu aparţinea acelei categorii. Nu, era o femeie adevărată şi ştia acest lucru. Pasiunea, care în prima ei tinereţe, fusese doar o dorinţă delicată şi neprecisă, un vis despre o fericire rară şi necunoscută, ardea acum ca o otravă în sângele ei. Din primele ei închipuiri timide de fată, care abia îndrăzneau să ia forma unei sărutări, pe înserate, între boschete de trandafiri, se înfiripase cu timpul, o colecţie de imagini mult mai rea decât cea pe care John Blund din poveste o arată copiilor neascultători. Privirea ei devenise cercetătoare, avidă şi încerca să-şi adune curajul pentru o hotărâre. Renunţase aproape la speranţa de a avea un soţ, căuta doar un iubit, dar chiar pe acesta îl căută mult timp zadarnic. Nu înseamnă că nu s-ar fi găsit destui bărbaţi dornici de-a înnoda o legătură cu ea. Dimpotrivă, existau mulţi, avea de unde alege. Cerceta cercul ei de cunoştinţe, flirta în stânga şi în dreapta. Îi era mai puţin teamă de reputaţia ei decât înainte, se ducea la întâlniri tainice cu bărbaţi care-i făcuseră curte, seara la un bal. Dar toţi aceştia îi rămâneau străini. De fiecare dată, când se apropia de actul decisiv, era cuprinsă de ruşine şi devenea rece ca gheaţa, din pricina fricii şi a împotrivirii. De fiecare dată, când

venea clipa hotărâtoare, descifra în privirile bărbatului grosolănia ascunsă în inima lui, citea limpede, de parcă ar fi fost aşternut pe hârtie, că ceea ce pentru ea ar fi însemnat o viaţă nouă, poate cădere, poate salvare, pentru el nu era d'edat o aventură galantă. Citea în ochii lui că pasul pe care ea era gata să-l facă însemna în concepţia lui o greşeală, care s-ar fi bucurat de înţelegere numai atâta timp cât i-ar fi produs lui plăcere. Citea nu numai că omul avea de gând s-o părăsească foarte ourând dar şi că avea intenţia să-şi liniştească mai iniţâi conştiinţa, arătându-i dispreţ. Vedea toate astea şi se sătura de joc mai înainte să fi început. Se întreba dacă ar trebui să urmeze calea virtuţii, care, în orice caz, era vădit cea mai lesnicioasă, şi astfel să îmbătrânească, să se ofilească, pe nesimţite şi fără speranţă. Când însă îl întâlni pe Maritin, totul îşi schimbă înfăţişarea. Iar când i se dărui, nu mai simţi nicio teamă. Îşi dădea seama că o înţelesese. Gândurile lui nu se asemuiau cu ale celorlalţi şi simţea că este iubită. Faţă de el nu era timidă şi nici nu se prăfăcea a fi. Păcătuiise atât de mult în gândurile sale, încât realitatea îi apărea nevinovată şi pură. Nu mai era tânără, se apropia ca şi el de treizeci de ani, Obrazul îi era însemnat de primul îngheţ iar iluziile înşelate îi făcuseră inima amară şi gura aspră. Dar inima cea amară bătea repede şi cald, când se odihnea lângă a lui, iar asprele cuvinte rostite odinioară nu dădeau gurii mai puţină dulceaţă când se sărutau.

III

MARTIN ŞEDEA CU TATĂL său la cină, în acelaşi cerc de lumină gălbuie care înconjurase somnoroasele seri de iarnă ale copilăriei. Martin Birck şi tatăl său aveau rareori să-şi spună ceva unul altuia. Vederile lor erau diferite în toate privinţele, cu excepţia taxelor pe alimente. Această lipsă de înţelegere nu îi durea, şi nu-i acordau vreo importanţă specială. Ştiau amândoi că generaţiile diferite gândesc diferit şi li se părea firesc. Nici tăcerea nu o resimţeau ca ceva dureros sau apăsător. Era doar expresia firească a faptului că nu se întâmplase nimic care le-ar fi putut oferi prilejul unui schimb de impresii.

Subiectele de predilecţie, când discutau, erau avansările de la serviciu şi noile construcţii. Tatăl lui Martin se interesa de oraşul său. Duminica făcea plimbări lungi până în cartierele periferice, privea cum răsar din pământ străzi întregi şi se gândea cum crescuse Stockholmul, din zilele tinereţii lui. Toate casele noi i se păreau frumoase, mai ales dacă erau mari, solide, cu multe ferestre şi turnuleţe la colţuri. Când Martin îşi auzea tatăl vorbind despre acele case oribile, numindu-le frumoase, se gândea cât de nedreaptă este viaţa. Cât de neîndurător închide ea celor mai buni şi folositori membri ai societăţii drulmul spre ţinuturile ascunse ăla ţării frumosului. Drumul într-acolo trece prin melancolie, altul nu există. Nu de dragul liniştii îi răspunsese muzicantul grec lui Alexandru: „Fie ca niciodată, stăpâne, să nu te facă zeii a Uit de nefericit incit să înţelegi muzica mai bine decât mine”. Tatăl lui Martin avusese o tinereţe prea plină de griji şi o perioadă de maturitate prea plină de eforturi şi îndatoriri pentru a putea cunoaşte ceva despre tristeţea cu care viaţa îi pedepseşte pe aceia oare se gândesc mai mult la frumos şi la urât, la bun şi la rău, decât la pâinea de toate zilele.

În acea zi, la cafea şi trabuc, tatăl îi povesti ba despre una, ba despre alta, despre o masă între bărbaţi la care luase parte în ajun şi unde îi fusese ruşine de decoraţia lui, Ordinul Vasa. Îşi pusese chiar decoraţia mare, oficială, singura pe care o primise vreodată, pe când ceilalţi domni purtaseră însemne mici, drăguţe, miniaturale.

— Arătam ca un prostănac în mijlocul lor.

— Da, îl aprobă Martin, aparenţele erau împotriva dumiitaie. Dar în realitate însemnele lor miniaturale dovedeau cu prisosinţă că ridicolul era de partea lor. Cine ştie cât i-or fi costat aceste decoraţii.

— Da, şi eu m-am gânriit la asta, mărturisi tatăl, dar oricum mi-a fost ruşine.

Conversaţia lâncezea. Lui Martin îi veniră în minte câteva poveşti cu decoraţii: despre individul care primise Ordinul Vasa pentru că trimisese flori la Sofiahemmet,

spitalul săracilor, în zilele dând se ştia că regina va trece pe acolo. Sau povestea despre cel care primise Ordinul Steaua Nordului pur şi simplu pentru că îşi cumpărase o casă. Dar pregeta să le povestească. Dacă se gândea mai bine îşi spunea că asemenea întâmplări, care lui i se păreau atât de amuzante, s-ar putea să nu aibă acelaşi efect asupra bătrânului. Acesta dobândise distincţia printr-o muncă de patruzeci de ani în slujba statului, plătită meschin. De aceea privea decoraţia primită, cu seriozitate, chiar dacă şi el glumea câteodată pe socoteala ei.

Liniştea îi învălui. Tatăl îşi fuma trabucul şi privea afară pe fereastră, în întunericul care se furişa, iar Martin căzu pe gânduri. Se gândea la povestea căminului lor, cum se înfiripase asemeni altor cămine, crescuse şi înflorise iar mai târziu legăturile se rupseseră una după alta. Sora se căsătorise, mama murise. Cea mai frumoasă perioadă e cea a adolescenţei, când copiii abia au crescut mari iar vârstnicii încă nu sunt cu adevărat bătrâni. Auzise adesea bătrânele spunând că cea mai fericită perioadă e atunci dând copiii sunt mici. Poate că aşa este pentru mame. Dar el îşi amintea anii când sora sa se făcuse domnişoară şi urma să se mărite. În vremea aceea în casă era veselie, tineret, prieteni, muzică. Pianul, care acum stătea mut, ascundea încă în el valsurile şi potpuriurile anilor trecuţi şi, adesea, când rămânea treaz, noaptea, îi răsunau în urechi cântecele norvegiene care erau la modă pe vremea aceea. „Pe bancă se-ntinse iubitul de-a curmezişul” şi „Nu-ţi cer trandafirul din piept”. Cântece în care mai trăia încă o parte din tinereţea sa, acum i se păreau pline de melancolia ciudată a trecutului. Casa devenise dintr-odată tăcută, tot mai tăcută în fiecare an, până când tatăl rătmase singur cu fiul într-o casă pustie şi fără rost. Dacă-şi privea tatăl şi se întreba.: ce pot însemna eu pentru el? Nespus de puţin, trebuia să recunoască. Aproape nimic. Ea, pe care o iubise, de când era tânăr, se află sub pământ, sub o piatră cenuşie, acoperită de zăpadă, şi nu-i putea încălzi bătrâneţea. Focul din vatră era gata să se stingă. El era acela care ar fi trebuit să aprindă noua flacără. Simţea

că bătrânii au dreptul să ceară tinerilor, când viaţa se scurge firesc, să vadă lanţul înnodându-se mai departe, un nou cămin şi nepoţi de legănat în poală. Aşa a potrivit natura lucrurile, ea se străduieşte ca pretutindeni să ascundă moartea sub o viaţă nouă, tânără, aşa cum noi acoperim trupurile morţilor ou flori. E mai uşor să te apropii astfel de pieire, drumul o ia oricum în jos dar îl dobori judindu-te, copilărindu-te, ca şi cum călătoria abia ar începe. El însă nu izbutea să răspundă acestei cerinţe importante şi simple. E adevărat, ştia câte ceva, nu credea să existe pe lume vreo formă a frumosului care să-i fie străină, ori un gând sau vreo nuanţă pe care să nu le poată urmări. Pe lângă asta se pricepea să verifice registrele oficiale, să deseneze binişor caricaturi, să bea destul de mult whisky fără să-şi piardă raţiunea şi alte câteva mofturi. Dar nu putea alcătui un cămin. Nicio posibilitate, niciun gând în această direcţie. Un meseriaş sau un muncitor izbutea, dar el nu. El nu putea face minuni pentru a câştiga cele patru mii de coroane pe an de care are nevoie o familie modestă din clasa de mijloc pentru a trăi. Şi dacă vreodată ar ajunge acolo – şi va ajunge acolo, sigur, cu anii – atunci va fi bătrân, iar tatăl său mort. Iar cea pe care o iubea ce se va întâmpla cu ea?

Ştia prea bine că bătrânul – cel puţin conştient – nu-i cerea acest lucru. Dimpotrivă tatăl său înţelegea limpede că era cu neputinţă de realizat. Nu avea nicio speranţă de a vedea o continuare a neamului său, de a îmbătrâni înconjurat de viitor, de promisiuni, de vlăstare noi. Martin pricepuse că tocmai asta, faptul că nici măcar nu putea spera, îl apăsa, cu o mâhnire grea şi îi făcea amurgul vieţii mai cenuşiu, mai pustiu. Fuseseră şi fără asta destule supărări în casa lor. După căsătoria fiicei nu avusese parte decât de foarte puţină bucurie. Băieţelul ei murise şi de curând le scrisese că vrea să se despartă de soţul ei.

...Focul se stinge în vatră. Cine va aprinde noua flacără?

Tatăl se retrase la el în odaie să-şi facă somnul de după-axniază. Martin se îmbrăcă pentru a se duce la ea, la

fata care îl aştepta. Se îmbrăcă în haine de mire, deşi ştia că vor fi singuri şi nevăzuţi. Îi promisese să vină îmbrăcat aşa, fiindcă era ziua cununiei lor.

...EA ŞEDEA ÎN FAŢA TOALETEI. Două luminări subţiri ardeau în dreptul oglinzii. Îşi pieptănase părul castaniu, bogat şi, înainte de a-şi pune în deplină orânduiala ţinuta, trecu repede cu păimătuful de pudră peste obraz, pentru a şterge petele de roşeaţă aprinsă. Martin se aşezase în spatele ei pe un colţ de canapea dar privirile lor se întâlniră în oglindă şi se opriră îngemănate într-um ziâmibet prelung. Pâlpâitul flăcărilor de luminare şi distanţa, pe care oglinda o mărea, făceau ca zâmbetul lor să apară tainic şi voalat. Iar adânc de tot, în întunecimea din spatele oglinzii, dansa o scânteie verde, trimisă de smaraldul de pe degetul ei.

— Nu eşti gata? E aproape şapte şi jumătate. Mi-e teamă să nu pierdem fantoma.

Se duceau să vadă *Hamlet*.

Ea se întoarse şi îi atinse faţa cu puful de pudră şi el se făcu alb ca un Pierrot.

— Pierette, prostuţo, nu vezi că sunt şi aşa destul de palid, îi spuse, şi îşi scutură pudra cu batista ei.

Ea se aplecă, îi strânse la piept capul şi îi sărută părul.

— Sunt atât de bucuroasă, şopti ea, că azi este ziua cununiei noastre, că pot merge cu tine la teatru, şi că vom sta într-un ungher, unde n-o să ne vadă nimeni.

Martin îi mângâie încet mâna. Simţea în ascuns o strângere de inimă, când o auzea vorbind astfel căci îşi închipuia şi era convins că dacă ar fi avut posibilitatea ea ar fi preferat să stea cu el într-un loc de unde să poată fi văzuţi de toată lumea.

Dar ştia că adineaori ea nu avusese acest gânid. Niciodată, în anii; oare trecuseră, prietena lui nu pomenise de căsătorie. Ştia prea bine că nu era posibil. El simţise însă totdeauna, ca o ruşine tainică, neputinţa de a-i dărui fericirea pe care ţi-o poate oferi o situaţie sigură şi onorabilă, de a nu fi nevoit să ascunzi ceva lumii. Dar nu

pentru că în vreun colţ al cugetului său ar fi simţit umbra vreunei îndatoriri ce se cuvenea împlinită sau vreo nedreptate ce ar fi trebuit înlăturată, ci pentru că ea îi devenise nespus de dragă. Ar fi vrut ca viaţa să se înfăţişeze ochilor ei în culori luminoase, iar piciorul ei mic, ce păşise de atâtea ori pe pietre ascuţite, încât nu era de mirare că până la urmă călcase puţin greşit, să poată merge pe un drum neted.

Alungă aceste gânduri. Nu era în intenţia lui să ademenească impasibilul. Nu era el bărbatul puternic care s-o ia în braţe şi să croiască drum pentru amândoi. Ea alesese singură. Cunoscuse şi bărbaţi puternici, despre oare femeile obişnuiesc să spună: ăsta-i un bărbat adevărat. Dacă ar fi vrut şi-ar fi dăruit dragostea unuia din ei şi acesta n-ar fi respins-o. Dar instinctul cel mai adânc a reţinut-o, cu preziceri de nefericire şi ruşine. Fapt curios, tocmai bărbaţii puternici acţionează rareori aşa cum ar fi procedat el dacă ar fi fost în stare. Ei erau puternici tocmai pentru că simţămintele lor, atunci cânid se întâmpla cu adevărat ceva important, se îndreptau până la urmă în avantajul lor şi de obicei ştiau să-şi folosească forţa mai bine decât ei. Nu, ei doi nu aveau altceva de ales – ei, cei singuri şi zgribuliţi – decât să se bucure, recunoscători, fără să dorească imposibilul, de fericirea ce încăpuse pe mâinile lor, să binecuvânteze ziua când pentru prima dată s-au lăsat atraşi de chemarea sângelui care le-a spus că se potrivesc şi că se vor simţi bine împreună. În sinea sa se gânidea adesea cu plăcere că odată, peste mulţi ani, îi va putea oferi un cămin. Atunci ea avea să fie o femeie bătrână, dar gândul ăsta nu-l înspăimânta. Oricât de iute ar fi trecut timpul, oricât de multe riduri i-ar fi apărut la ochi şi fire cărunte în păr, corpul ei alb, tânăr, nu va îmbătrâni niciodată, va rămâne totdeauna tânăr şi cald ca acum. Oricâţi ani ar trece şi oricâte ierni ar ninge peste tinereţea lui şi i-ar însemna sufletul şi mintea cu ace de gheaţă, totuşi inima lui se va încălzi, ca şi acum, la bătaia inimii ei. Totdeauna, când se vor întâlni, se va aprinde o scânteie din văpaia sfântă care încălzeşte întreg pământul.

În timp ce îi treceau prin minte toate gândurile astea, urmărea cu privirea fiecare mişcare a braţului ei subţire, iar zâmbetul lui îl căuta pe al ei în oglindă. O văzu cum îi face un semn uşor, îmbujorată de o fericire tainică care i se citea chiar sub pudra ce-i acoperea obrazul, iar mai adânc, în întunecimea oglinzii, îşi zărea propriul chip, ca o mască, cu trăsăturile ascuţite, accentuate de flacăra lumânărilor, răspunzând cu o înclinare, ca o păpuşă chinezească.

— Nu avem nicio grabă, îl linişti ea. Oricum nu ne putem strecura în colţişorul nostru decât după începutul primului act, altfel am putea întâlni cunoştinţe pe coridor.

— Da, ai dreptate, răspunse Martin.

De altfel şi el se giânidise la asta.

— Trebuie să ştii cum să te comporţi când te găseşti într-o situaţie ca a noastră. Să stai acasă cu nasul într-o carte e altceva. Mi se pare un miracol că am reuşit să fim lăsaţi în pace un an întreg şi nimeni să nu afle ceva, exclamă ea. Cred chiar că lumea vorbeşte mai plţin despre mine ca înainte. Toţi au devenit atât de prietenoşi, comtabilul-şef, casierul şi fetele de la birou. Poate pentru că am devenit mai frumoasă – nu-i aşa? Se citeşte pe chipul meu că sunt atât de fericită şi asta îi face să fie amabili, drăguţi şi buni cu mine, fără să bănuiască motivul. Dacă l-ar cunoaşte!…

Lui Martin nu-i plăcea s-o audă vorbind despre fericirea ei. Era cu totul altceva să i-o poţi citi în ochi, pe obraz, s-o simţi în sărutările ei. Atunci credea în ea şi nicio mărturisire nu era mai plăcut de tălmăcit decât aceste semne. Dar când o auzea vorbind despre fericire îşi simţea pieptul apăsat de amărăciune şi nelinişte, gândindu-se cât de puţin reuşea în realitate să-i ofere, cât de plină de lipsuri şi de scăderi era biata ei fericire. Ştia că scurtele minute pe care le petrecea cu ea căpătau o intensitate atât de mare tocmai pentru că trebuiau să fie plătite cu zile şi nopţi lungi de îngrijorare, îngrijorarea de a nu pierde dintre> dată această fericire, pe care avusese curajul s-o dobândească, îngrijorarea că totul ar putea înceta într-o zi, că florile fericirii s-ar putea ofili şi ea ar rămâne mai

singură şi mai nenorocită decât înainte. Această nelinişte n-o părăsea niciodată, el ştia asta. Odată, nu era atât de mult de atunci, hotărâseră să se întâlnească la el acasă. O aştepta, ora fixată era aproape. Cineva sună la uşă şi se grăbi să deschidă dar nu era ea ci unul din prietenii săi, care venise să schimbe o vorbă cu el. Nu putea spune că era ocupat sau că aştepta o vizită, prietenul ar fi întâlnit-o pe scară şi ar fi înţeles totul. De aceea îi spuse că avea o problemă urgentă şi tocmai era pe picior de plecare. Îşi aruncă pe el haina şi pălăria şi ieşiră împreună. Nu se îndepărtară prea mult de poartă şi o văzu venind pe stradă către ei. Ea îl fixă cu o privire nehotărâtă şi înfricoşată, iar el o salută în treacăt, politicos şi puţin străin, aşa cum trebuia s-o salute pentru a nu se trăda. O luă apoi pe o stradă laterală pentru a se despărţi de prieten şi după două minute se întoarse, pe ocolite, la poarta casei sale. O găsi plimbându-se în faţa porţii, în noroi, în ploaie.

El îi strânse mâna încet şi urcară scara împreună. Când ajunseră în faţa uşii îşi dădu seama că ea plângea în hohote.

Nu era nevoie de nicio explicaţie. Ea înţelesese întreaga situaţie dar salutul lui scurt şi rece, aruncat în trecere, în timp ce vorbea cu un domn străin, fusese îndeajuns pentru a trezi neliniştea ei adâncă, ascunsă. Trebuia să respire, să plângă, şi plânse îndelung şi liniştit în braţele lui.

Da, biata lor fericire le dăruise mult, dar nu suporta lumina rece şi clară a cuvintelor. Fericirea se simţea stingherită când se vorbea despre ea. Întreaga lui duioşie nu-i putea dărui liniştea care însoţeşte o viaţă ce poate fi înfăţişată oamenilor şi e acceptată de ei. Duioşia lui nu izbutea s-o împiedice ca uneori, când era singură să simtă ruşine şi remuşcări. Deoarece viaţa îi arătase două chipuri deosebite, între care nu vedea nicio legătură. Nu avea o singură conştiinţă, ci două. Una îi spunea că a procedat cum trebuie, că va veni o vreme când nimeni nu va mai înţelege de ce dragostea între bărbat şi femeie a fost odinioară târâtă în ruşine şi noroi şi numită păcat. Dar

cealaltă nu-i spunea nimic despre viitor, avea rădăcini adânci în trecut şi vorbea cu vocea răposatei mame, cu voci de acasă, din pădure, din copilărie, când nu ştia nimic despre lume şi despre sine, când totul era atât de simplu şi nu trebuia decât să fii drăguţ şi lumea era mulţumită. Iar seara, după ce el pleca şi o lăsa singură în Camera închiriată, Cu uia* bile. străine, oribile, unde masa de toaletă cu oglinda „empire” şi placa de marmură verzuie era singurul obiect care-i aparţinea, singurul care-i aducea aminte de casa copilăriei, se trezea vechea conştiinţă şi îi şoptea la ureche lucruri îngrozitoare. Îi şoptea că femeile care se căsătoresc cu bărbaţi respingători pentru a fi întreţinute, ca şi bietele fete care îşi vând trupul de nevoie, erau mai bune decât ea, deoarece ele aveau cel puţin o scuză pe când ea nu. Şi nu-i era de niciun folos că se gândea la marea ei dragoste şi se apăra cu ea. Vechea conştiinţă înţelegea totul prea bine şi îi răspundea pe şoptite că nu Martin aprinsese văpaia în sângele ei, ci propria ei dorinţă stârnise focul, răul se afla în ea însăşi. Era o fiinţă demnă de dispreţ care trebuia bătută cu nuiele în faţa judecătorilor, aşa cum se făcea pe vremuri cu femeile desfrânate. Conştiinţa născocea lucruri şi mai urâte încă, şi i le şoptea la ureche. Îi şoptea că el, cel pe care-l iubea, se va plictisi curând de ea. În sinea lui o dispreţuia probabil, pentru că întotdeauna era atât de dispusă la păcat şi niciodată nu-i refuzase ceva.

El află toate astea pentru că ea îi împărtăşea adesea neliniştile ei. Şi totdeauna rămânea la fel de uimit şi perplex în faţa acestui mod de a gândi: aceeaşi dorinţă care la bărbat era firească şi simplă şi uşor de potolit ca foamea sau ca setea era pentru femeie o ruşine cumplită. Ea trebuia înăbuşită sau ascunsă – niciodată nu reuşise să înţeleagă acest mod de a gândi, prin propria sa raţiune. E drept că izbutise să-l urmărească pe calea deducţiei până la originile lui, departe, în zorii celor mai vechi timpuri. Atunci femeia era încă proprietatea bărbatului şi voluptatea era permisă, chiar preţuită, atâta timp cât reprezenta expresia supunerii femeii în faţa voinţei

stăpânului, dar era criminală şi ruşinoasă când emana din propria ei fiinţă. Atât de adânc este înrădăcinat acest mod de a gândi în cugetul bărbaţilor incit, atât în literatură cât şi în viaţă, rareori poţi auzi un bărbat vorbind despre dorinţele pasionale ale femeii altfel decât cu dispreţ şi în bătaie de joc, câtă vreme nu este chiar el obiectul pasiunii iar dorinţele femeii nu răspund propriei lui plăceri. Şi, de multe ori nici chiar atunci. Şi atât de adlâne este înrădăcinată această concepţie în mintea femeii incit doamne distinse se simt adeseori ruşinate că îşi iubesc bărbaţii şi că le este dor de îmbrăţişările lor. Îşi amintea cum auzise o dată o femeie de stradă împărţindu-şi semenele în „de treabă” şi „josnice”, şi în prima categorie intrau cele care se gândeau exclusiv la câştig. În realitate această împărţire era mai corectă şi mai profundă decât şi închipuia femeia aceea. Ea îşi avea rădăcinile în concepţia milenară despre femeie, moştenită din generaţie în generaţie, după cum dictase necesitatea încă de la origini. Necesitatea ce poruncea scăderea, fără generozitate şi risipă, a cursului acestei mărfi. Era singura armă de apărare a fiinţei mai slabe, singura care o putea salva de a fi cu totul călcată în picioare de cel mai tare. Iar dacă biata femeie de stradă, ar fi cunoscut ceva mai bine biblia, ar fi putut chema în ajutorul vorbelor ei crâncenele afurisenii aruncate asupra desfrânatei Ohola, cea deosebită de celelalte târfe, „pe care cu bani trebuia să le cumperi”.

Înţelegea prea bine toate astea. Viaţa era prea zgârcită pentru ca femeile să fie generoase şi nu condamna pe niciuna dintre ele, nici măcar pe cele oaste. Ţinea la generoasa lui prietenă şi o îmbărbăta cât se pricepea, în zilele când vocile potrivnice din conştiinţa ei o înspăimântau, o umpleau de nelinişte. Nu-i venea greu, pentru că atunci când erau împreună ei nu-i mai era teamă. Dar ştia că există zile, chiar săptămâni, când ea trecea printr-un zbucium istovitor, de teamă că va rămâne însărcinată. Martin se ferea să recunoască în sinea sa că acest risc era punctul dureros în orice legătură ascunsă. Vedea limpede cât de inegal devenea întotdeauna jocul

când ajungea la acest punct, cum tot riscul şi toată primejdia se aflau în realitate de partea femeii, şi i se făcea iar ruşine că nu stătea în puterea sa să împartă cu ea amărăciunea, aşa cum împărţea voluptatea. Riscul de a avea un copil era în primul rând al ei şi chiar dacă era evitat, îi lua locul vidul şi regretul de a nu-şi putea permite fericirea maternităţii. I se strânse inima când, odată, în amurg, o văzu luând în braţe, pe stradă, un copil, străin şi sărutându-l. Dar pe ea, aşa cum era lumea alcătuită, maternitatea ar fi adus-o într-o situaţie insuportabilă.

Niciunul dintre ei nu fusese până atunci răsfăţat de viaţă. Se învăţaseră să nu ceară o fericire întreagă, neatinsă, iar dragostea îi ajutase să ia totul aşa cum se lasă şi trebuie luat.

Acum ea îşi terminase toaleta, stinse lumânările din faţa oglinzii şi aşteptă câteva minute în întuneric, în timp ce el o luă înainte pe stradă, ca să nu-i întâlnească nimeni împreună pe scară. Pe stradă îndrăzneau uneori, după ce se întuneca, să meargă împreună alături, mai ales dacă era ceaţă, dacă ningea sau era ploaie. În această seară ninsoarea cădea atât de des şi de albă încât nimeni nu i-ar fi recunoscut. Oamenii alunecau pe lângă ei în noaptea alburie ca nişte umbre fără nume. Strâns lipiţi unul de altul, ei înşişi anonimi – o pereche de siluete stângaci decupate, aşa cum obişnuiesc să decupeze copiii siluete, din hârtie – îşi croiau drum prin zăpadă. Ea îi ţinea mina, apăsată pe pieptul ei, şi mergeau în tăcere.

V

ÎN SALĂ SE FĂCUSE ÎNTUNERIC şi Martin ridicase vizeta panoului. Nimeni nu putea să-l vadă şi de acolo de unde şedea, în ungherul său, nici el nu vedea nimic din ce se petrecea pe scenă. Auzea doar versuri şi replici aruncate în întuneric şi vedea sau îşi închipuia că vede efectul lor asupra şirurilor şerpuitoare de palide măşti omeneşti de la parter – im răzor înclinat, plin de flori mari, ciudate, decolorate, aşa cum devin plantele lipsite de soare şi nu prea frumoase. Se mişcau încet, parcă sub adierea unui vânt imperceptibil ori, se clătinau uneori, pe lujenele

lor.

I se păru că îi recunoaşte pe toţi, fie că într-adevăr îi întâlnise atât de des pe scena străzii şi a localurilor publice, acolo unde el însuşi era un figurant ca şi ei, încât chipurile Ier i se păstraseră în amintire fără să ştie. fie că impresia se datora tendinţei figurilor umane de a se grupa într-un număr redus de fizionomii, astfel încât numai arareori ţi se pare că întâlneşti într-adevăr un chip nou.

Unele dintre aceste chipuri îi erau de altfel bine cunoscute. Se afla acolo Henrik Rissler, vechiul său prieten din copilărie. În ultimul timp se întâlneau rar. Era păcat, căci Martin nu cunoştea pe nimeni care să ştie mai bine decât Henrik ce înseamnă o prietenie, un gând, o ţigară de foi. Acum era căsătorit de câţiva ani şi trăia mereu ca un nomad.

Vechiul lui prieten nu ajunsese încă la capătul veşnicei odisei domestice a tinerilor căsătoriţi, de la o locuinţă igrasioasă la alta, totdeauna departe, la periferie, din cartierul Vasastaden la Soder, de la Zbder pe Kunigsholmen. Martin simţea că se vor regăsi, numai dacă viaţa le va dărui amândurora ceva mai multă linişte.

Iar acolo, puţin mai jos, chipul acela mic, ridat, care amintea de al unui copil şi, în acelaşi timp, de al unui bătrân, nu era el oare tot al unui fost coleg de şcoală? Nu era Josef Martin? Nu devenise preot, aşa cum fusese vorba să ajungă, pentru a face pe plac încăpăţânării unei mame bătrâne. Nici măcar nu devenise un adevărat credincios. Cu credinţa se întâmplă adesea ca şi cu apetitul: vine mâncând. Dar el nu ajunsese niciodată până acolo unde începe de fapt ospăţul. Şi poate că în adâncul lui era însetat după sinceritate, ceea ce făcea anevoioasă acea cale. Acum era redactorul rubricilor de varietăţi şi decese la un mare ziar. ¡Scria fără reţinere ceea ce gândea şi se străduia să gândească aşa cum credea că gândeşte redactorul său şef, iar redactorul-şef, care ena un tip dat dracului, şi gândea ce poftea, se silea să gândească aşa cum îşi imagina că gândase în general oamenii educaţi şi avuţi. Şi cum aceste premize fuseseră totdeauna cele

hotărâtoare în cadrul ziarului, redactorul şef devenise agreat, respectat, îmbătrânise la ziar şi îşi câştigase o reputaţie solidă de onestitate incoruptibilă şi dragoste imparţială pentru adevăr.

— De fapt, la fel de bine puteam să ajung preot, îi spusese el lui Martin, puţin melancolic, într-o zi când schimbaseră câteva cuvinte la un colţ de stradă.

...Iar acolo, departe, în lojă, femeia aceea subţire, palidă, nu era cea pentru care se înflăcărase de-a lungul câtorva seri de primăvară, cu mulţi ani în urmă? Nu era Harriet Skotte? îi scrisese chiar o scrisoare care nu fusese trimisă niciodată. Ce vremuri... Viaţa nu fusese prea norocoasă cu ea. Nu arăta fericită. Era măritată acum şi soţul şedea lângă ea. Era corpolent, foarte bine îmbrăcat, şi arăta de parcă ar fi fost scos din cutie. Biata fată nu are o căsnicie prea fericită, se vede după mutra lui...

Privi celelalte chipuri, femei pe care le cunoştea puţin, chiar dacă ele nu-l cunoşteau, femei tinere cărora le păstra o amintire plăcută pentru că îl făcuseră o dată, fără să ştie, ceva mai bogat şi mai fericit, doar fiindcă trecuseră unduitor pe lângă el, pe stradă, ca nişte nori tiviţi cu soare... Acolo jos şedea o cucoană pe care o recunoscu. Îi mai întâlnise odată privirea. Pe atunci îşi potrivise nervos rochia în jurul corpului şi îi aruncase o căutătură de parcă ar fi fost un ucigaş de teapa lui Jack Spintecătorul. Biata femeiuşcă, timpul trece, nu mai era tânără, era trecută de anii seducţiei. Acum nu-i mai aruncă nimeni asemenea priviri aprinse când se plimbă pe Sturegatan...

Obosise să asculte una şi să privească altceva.

Adâncile, straniile, vechile cuvinte, care răsunau pe scenă, nu-i spuneau nimic în acea clipă şi i se părea că vede pe măştile celor din sală cum replicile se loveau de ele şi ricoşau fără a fi auzite. Abia dacă pricepeau partea pantomimică din ceea ce se petrece pe scenă. Era în mijlocul actului cinci. Se aşează mai comod în colţul său şi îi lăsă pe cei doi gropari să se amuze cu glume şi tigve cât pofteau şi căută, în întuneric, privirea prietenei sale. Nu reuşi s-o prindă.

De la locul ei vedea tot şi nu-şi desprindea privirea de la scenă. Acum, când zărea încordarea pe chipul ei, cuvintele prinseră iar culoare şi viaţă şi tot fragmentul cu cimitirul pe care nu-l vedea dar îl cunoştea atât de bine îl urmări, oglindit în expresia ei. Îl văzu pe Hamlet înfăşurat în mantia ţesută din întuneric şi enigme, cu craniul lui Yorick în mină, văzu cortegiul funerar, sicriul coborât în groapă, pe regină presărând flori.pe mormânt – flori suave pentru cea suavă! Văzu ciudatul spectacol din mormânt, pe cei doi bărbaţi care se luptau şi auzi vocea lui Hamlet: am iubit-o pe Ofelia!

Ce voia? Voia s-o smulgă din mormânt? Dacă n-ar fi fost moartă, dacă s-ar fi ridicat din sicriu, îmbujorată şi odihnită, ca după un somn lung, ar fi luat-o oare în braţe, ar fi dus-o departe? Ar fi iubit-o până la sfârşitul zilelor? Nu, nu asta voia să spună. Îi spusese odată când încă mai trăia: domniţa mea, eu te-am iubit odinioară. Deşi nu era un simplu cavaler fluşturatec, şi nu o uitase pentru altă doamnă de la curte, cu talie mai subţire şi piept mai bogat, totuşi fusese în stare să spună: te-am iubit odinioară. La fel ar fi putut spune despre atâtea alte lucruri. Iubise de asemenea soarele, florile şi pomii. Iubise cerul albastru, apa şi focul şi bunul pământ. Toate astea le iubise, tuturor acestor patru elemente şi vieţii însăşi le-ar fi putut spune: v-am iubit odinioară. Dar de atunci se petrecuse o schimbare, ceva se furişase între toate astea şi el, ceva ce îl luase în stăpânire fără să ceară voie şi dădea la o parte toate celelalte: soarele, florile, femeile şi femeia, departe de tot, încât abia le zărea, ca prin ceaţă…

Când văzu cortegiul apropiindu-se şi află că moarta era cea pe care o iubise, îşi aminti deodată ce avusese şi pierduse, dar înţelese că o pierduse şi pe ea, şi toate celelalte, mult înainte de moartea ei, şi chiar pierderea îi apărea reală doar în prima clipă iar în următoarea se zărea şi ea departe, prin ceaţă…

…Martin închise ochii şi când îi deschise din nou, văzu el însuşi totul ca prin ceaţă, sala, măştile albe de acolo şi pe ea, cea iubită.

Ea îi luă mâna şi i-o mângâie încet cu palmele ei calde şi îi şopti:

— Spune, la ce te gândeşti?

VI

NOAPTEA DE IARNĂ DORMEA în jurul lor. Nu mai ningea, mergeau spre casă, printre nămeţi de zăpadă, în lumina lunii albă, difuză. Ajunseră la poarta ei şi urcară treptele. Pe măsură ce urcau se lumina tot mai mult. Se opriră la o fereastră a scării, în mijlocul şuvoiului de lumină al lunii, şi priviră afară. Mai toată ceaţa rămăsese jos, dedesubtul lor, şi şerpuia prin grădini şi curţi. Mai sus aerul era aproape clar, albăstrui şi luminos ca într-o noapte de august. În jurul lunii se afla un cearcăn de lumină, iar sub razele ei palide lumea părea îngheţată şi împietrită. Din marea de ceaţă de jos se înălţa o creastă de zid singuratecă, fără nicio fereastră, care sorbea privirea rece a lunii şi o răsfrângea oarbă şi vidă. Pe amândoi îi trecu un fior, se strânseră mai tare unul în celălalt, cu ochii închişi, şi, cu un sărut se îndepărtară de toate. Fu un sărut lung şi straniu. El simţea cum toată fiinţa i se topeşte şi în urechi îi răsuna dangăt de clopot, îndepărtat, parcă ar fi venit de la o bisericuţă de ţară aflată tare departe, între păşuni şi ogoare. Se făcea că era o dimineaţă de duminică, văzu aleile greblate, bujorii străluceau roşii pe araci, fluturi albi şi galbeni zburau în jurul tufişurilor, deasupra ierbii, şi auzi foşnetul copacilor înalţi. Se plimba cu ea printre pomi, dar în foşnetul frunzişului se simţea suflarea vântului de toamnă, fluturii galbeni erau doar frunze îngălbenite, iar cele îngheţate erau negre de-a binelea. Vântul aducea cu sine frânturi de sunete, de cuvinte, care semănau când cu banalele, uscatele cuvinte de fiecare zi, când cu şoapte ascunse, despre ceva ce trebuia ţinut în taină, şi toate astea se amestecau cu ecoul intonaţiei stranii a actorului care rostise: am iubit-o pe Ofelia! Dar nu dădu drumul buzelor ei, se cufundau tot mai adânc unul într-altul, i se păru că străbate spaţiile în zbor. În ceaţa albă a lunii ardea o stea roşie, la început ştearsă şi tremurătoare, apoi mai intens şi tot mai aproape, creştea şi se lăţea până când

deveni un izvor învăpăiat de foc şi se lipi de el cu buzele sale. I se păru că arde fără durere, flăcările îi răcoreau gura ca un vin acrişor şi totul, saţ şi foame, sete şi prospeţime, vigoarea soarelui şi teama întunericului, gândul clar al zilei şi coşmarurile bolnave ale nopţii, toată voluptatea şi mizeria lumii – i se părea că le soarbe pe toate din acest izvor.

COMENTARII (ALE EDIŢIEI SUEDEZE)

Tinereţea lui Martin Birck a fost într-un anumit sens începută în 1891. În acel an am scris câteva capitole ale unui proiectat roman care urma să conţină suma înţelepciunii celor douăzeci şi doi de ani de viaţă ai mei. La acea dată el se oprea la un fragment. Cea mai mare parte a acestuia a fost refolosită la primele cinci capitole din *Strada veche* (prima parte a romanului – n.t.). Martin se numea pe atunci Harry – nume de familie încă nu primise. Cândva, în 1898, am dat din întâmplare, deretecând prin sertare, de vechile manuscrise şi mi s-au părut, spre uimirea mea, parţial utilizabile. M-am hotărât să continui povestirea – felul cum urma să evolueze şi să ia sfârşit, nu întrezăream decât extrem de vag. Unele romane sunt mai captivante pentru autor decât pentru cititor şi nu mă îndoiesc că *Tinereţea lui Martin Birck* aparţine acestora. Dar nu-i neapărat nevoie ca, din acest motiv, să fie mai puţin reuşit. A fost scris într-o vreme când „a fi captivant” era cel mai de dispreţuit dintre toate viclenele artificii ale literaturii.

Folosind scurtele intervale pe care aşa-numita viaţă mi-a permis să le consacru scrisului, oare ar fi trebuit să fie misiunea vieţii mele, am reuşit în sfârşit să desăvârşesc cartea – sau cel puţin s-o închei – în 1901.

Pag. 56

„Călătoria micuţului în oraşul viselor” e citată aici din memorie şi poate nu este redată exact. Se afla într-o „carte de lectură pentru şcolile primare, de pe vremea mea” semnată de autorul A.P. Quist. Omul care se ascundea în spatele acestei semnături era pe atunci procurorul Curţii de apel, mai târziu consilier la Curtea

Supremă, Alfred Norberg, mort în 1920 în vârstă de optzeci şi trei de ani. Consider această poezioară o perlă a liricii suedeze.

HJALMARSODERBERG

Pag. 73

Poemul lui Baudelaire „Don Juan în Infern" descrie coborârea nobilului spaniol în infern şi întâlnirea în luntrea lui Caron cu femeile şi bărbaţii pe care i-a înşelat. La urmă îl vede şi omul care se află la cârmă. Privirea acestuia nu îl mişcă pe Don Juan:

„Dar calm, erou-n spadă proptit, privea cărarea De spume, reci, nimica să vadă-n jur nevrând".

(trad. ŞERBAN BASCOVICI – n.t.)

Pag. 86

O descriere fidelă a vizitei oficiale făcută de autor directorului general Bennich (1888).

Pag. 142

Francesco Crispi (1819 – 1901), om de stat italian, care a încercat să dea Italiei statut de mare putere, între altele printr-o expediţie în Abisinia, prost organizată. Acuzat de acţiuni criminale a fost eliberat în ciuda unor puternice proteste.

Milan I, regele Serbiei între 1872 şi 1889. Un război neizbutit contra Bulgariei şi o viaţă particulară scandaloasă l-a obligat să abdice în favoarea fiului său.

C [PRINS

Prefaţă Strada veche Şapca albă Noaptea de iarnă Comentarii

Lector: MIRCEA BUCURESCU

Tehnoredactor: ELENA BABY

Tiraj 27.430 Broşate. Bun de tipar 27.06.1975. Coli tipar 5, 5

Tiparul executat sub comanda nr. 1135 la întreprinderea Poligrafică „13 Decembrie 1918".

str. Grigore Alexandrescu nr. 89 – 97.
Republica Socialistă România
Bucureşti.